Ferdighetsstigen: Rapport fra arbeidsgruppen for kartlegging, analyse og forslag – versjon 2.0

20. april 2022

1. Innledning

Med dette legger arbeidsgruppen for ferdighetsstigen frem sin rapport. Gruppen har tidligere sirkulert en delrapport, som har vært til høring i PMR, JSU, dekanatet, CELLs koordineringsteam og studie- og eksamensseksjonen.

1.1 Mandat

Bakgrunn

CELL arbeidet høsten 2020 med forslag til prosess for Ferdighetsstigen i prosjektteamet bestående av CELLs lederteam, Sofie Høgestøl og Jon Christian Nordrum.

Johanne Larsen ledet prosessen og utviklet utkast til overordnet plan og en prosessplan for Ferdighetsstigen i oktober 2020, som ble oppdatert og ferdigstilt av Malcolm etter møter i november. Disse dokumentene ligger til grunn for planen og prosessen med ferdighetsstigen og vil bli oppdatert når nødvendig.

På bakgrunn av dette arbeidet foreslo SH/JCN/ML senhøstes 2020 opprettelse av en arbeidsgruppe som skulle kartlegge og analysere læringskravene for Masterstudiet i rettsvitenskap (MiR). Som oppstart ble arbeidsgruppen bedt om å utarbeide et begrepsnotat som redegjorde for de grunnleggende konseptene i ferdighetsstigen, og hva som ligger i begrepene ferdigheter og kompetanse i UH-loven.

Forslaget om opprettelse av arbeidsgruppen ble fremmet for prodekan for studier og Erling Hjelmeng i CELLs dialogmøter, og forslaget ble støttet. Forslag om mandat og prosess for arbeidsgruppen er nærmere beskrevet i dette notatet.

Dekanatet ønsket at arbeidsgruppen skulle opprettes, organiseres og gjennomføres av CELL. Arbeidsgruppens resultater munner ut i grunnlag og forslag som presenteres for PMR. PMR skal holdes orientert og involveres i arbeidsgruppens arbeid der det er aktuelt.

1.

Mandat for arbeidsgruppen:

Arbeidsgruppen skal:

1. Redegjøre for kjerne***begrepene i ferdighetsstigen.***

2. Kartlegge i hvilken grad ***læringskravene*** i hvert enkelt fag og semesteremne i MiR reflekterer:
    a. De overordnet læringsmålene for Masterstudiet i rettsvitenskap?
    b. Blooms taxonomi/Karakterskala[1]
    c. Ferdigheter og kompetanse i CELLs senterplan som er ikke er reflektert i fakultetets overordnete læringsmål (f.eks. digitale ferdigheter)
    d. Forventet progresjon gjennom studiets fem år.
3. Uttale seg om i hvilken grad ***dagens undervisnings- og vurderingsformer*** bidrar til at studentene oppfyller de eksisterende læringskravene i hvert enkelt fag og semesteremne.
4. Uttale seg om i hvilken grad de overordnede læringsmålene for MiR og læringskravene i hvert enkelt fag og semestersemne ***bør oppdateres*** og komme med forslag til hvordan de ***kan oppdateres.***
5. Foreslå bærekraftige og rettferdige ***undervisningsformer- og vurderingsformer,*** som vil bidra til at studentene oppfyller eksisterende og forslag til oppdaterte læringskrav.

Arbeidsgruppens prosess:

Fase 1 Kartlegging:

1. CELL oppretter arbeidsgruppen
2. Leveranse: Utarbeidelse av begrepsnotat (spm 1)
3. Leveranse: Arbeidsgruppen ber hver faglig pilar om å utarbeide sin ferdighetsstige (forslag om kjerneferdigheter og spesialiserte ferdigheter, ideell progresjon)[2]
4. Leveranse: Fastslå metode for kartleggingsfasen (spm 2)
    - Operasjonalisering av anvendelse av rammene i spm 2: (a)-(d).
    - Hvilken software som skal brukes for innhenting og visualisering (for eksempel Miro)
5. Presentasjon/sammenstilling av overordnede læringsmål for MiR, og læringskrav for de enkelte semestre og fag.
6. Diskusjon i arbeidsgruppen om begrepsnotat og foreløpige sammenstillinger og analyser til 2(a)-(d)
7. Leveranse: Sammenstilling og analyser til 2(a)-(d) per semester og fag
8. Dialog mellom arbeidsgruppen og hver enkelt studieårsansvarlig, JSU, dekanat og CELL pilarer om resultater til spm 1/2 og tanker om spm 3, 4 og 5.

Fase II analyse og forslag:

9. Leveranse av metoden til spm 3 og analyser
    - Inkludert innspill fra CELLs pilarer om foreslåtte læringskrav til ferdigheter og kompetanse
10. Leveranse av sammenstilling og analyser til spm 4-5
    - Inkludert innspill fra CELLs pilarer om foreslåtte moduler
11. Presentasjon av foreløpig rapport for PMR august 2021
12. Ferdigstille endelig rapport etter innspill fra PMR

Sammensetning

Arbeidsgruppen har bestått av:

- Erling Hjelmeng (leder)
- Maria Astrup Hjort (faglig medlem)
- Bjørn Stensaker (LINK), senere Tone Dyrdal Solbrekke (LINK) og deretter Helge Strømsø (LINK)
- Johanne M. R. Larsen (studentsenterleder), senere Øystein Kolstad Kvalø (studentsenterleder)
- Nicole Versland (studentleder), senere Nasjida Noorestany (studentleder)
- Åsmund H. Eikenes (pedagogisk ressurs)
- Axel Hjelme (representant fra studie- og eksamensseksjonen), senere Morten Hvaal Stenberg og Randi Saunes
- Kristin Steen Slåttå (sekretær), senere Thea Mathilde Lium Dahlborg

Arbeidsgruppen skal koordinere sitt arbeid med andre medlemmer i CELLs prosjektteam.

CELLs lederteam skal sørge for at arbeidsgruppen har nødvendige ressurser til å utføre sitt mandat.

1.2 Begreper

Kvalifikasjonsrammeverket (NKR): Beskriver de kvalifikasjonene alle kandidater minst skal ha etter fullført utdanning. NKR er fastsatt av NOKUT og et rammeverk hele UH-sektoren skal bruke.

Læringsutbytte (LUB): Kategoriseres i de tre kategoriene kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse og er den samlede kvalifikasjonen som en kandidat oppnår i ett emne eller gjennom en utdannelse.

NOKUT beskriver følgende om de tre kategoriene innenfor NKR:

- Kunnskap: Kunnskap er forståing av teoriar, fakta, omgrep, prinsipp, prosedyrar innanfor fag, fagområde og/eller yrke.
- Ferdigheiter: Evne til å bruke kunnskap til å løyse problem og oppgåver. Det er ulike typar ferdigheiter: kognitive, praktiske, kreative og kommunikative.
- Generell kompetanse: Generell kompetanse er å kunne bruke kunnskap og ferdigheiter på sjølvstendig vis i ulike situasjonar gjennom å vise samarbeidsevne, ansvarlegheit, evne til refleksjon og kritisk tenking i utdannings- og yrkessamanheng.

Videre lesning om NKR og LUB: https://www.nokut.no/norsk-utdanning/nasjonalt-kvalifikasjonsrammeverk-for-livslang-laring/

Læringsmål: Er det samme som læringsutbytte, det vil si mål om hvilke kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse en kandidat skal ha mål om å oppnå i ett emne eller gjennom en utdannelse. Læringsmål er et ord vi bruker ved juridisk fakultet, men vi bruker begrepene læringsmål, læringsutbytte, læringskrav og «Hva lærer du» om hverandre. Når man ser på nettsidene ser det ut som om vi gjerne bruker begrepet «Læringsmål» og «Hva lærer du» når vi snakker om et helt emne eller et helt utdanningsløp, og begrepet «Læringskrav» når vi snakker om et konkret fag eller tema.

Se f.eks. Læringsmål/Hva lærer du for hele masterstudiet i rettsvitenskap:

https://www.uio.no/studier/program/jus/hva-lerer-du/

Læringskrav: Er også det samme som læringsutbytte, det vil si konkrete krav om kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse som en kandidat må ha oppnådd for å ha bestått ett emne eller oppnå en konkret karakter. Læringskrav er et ord vi bruker ved juridisk fakultet, hvor vi gjerne snakker om læringskrav for et konkret fag eller tema, og tett i sammenheng med litteraturliste.

Se f.eks. Læringskrav for JUS1111, Privatrett 1:

https://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS1111/laringsutbytte/

Hva lærer du: En overskrift som er en del av malen for emnebeskrivelser ved UiO. «Hva lærer du» er presentasjon av Læringsutbytte på emnesiden for studentene, og er mål om hvilke kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse en kandidat skal oppnå i ett fag, emne eller gjennom en utdannelse.

Baklengsdesign: Baklengsdesign i vår sammenheng betyr å planlegge emner med å begynne med å presisere hva studentene skal lære og hvordan man skal måle at de har oppnådd læringsmålene, før innholdet i undervisningen videre planlegges. På den måten sikres det at man tar i bruk undervisningsformer og aktiviteter som støtter studentene til å nå målene som er satt.

Videre lesning: https://www.uio.no/tjenester/it/digital-undervisning/underviser/pedagogiske-tips/undervisningsplanlegging/

(Forventet) progresjon i studiet: Den eksterne programevalueringen av masterstudiet i rettsvitenskap gav denne oppsummeringen og anbefalingen i 2018:

Studieprogrammet kan i dag sies å være kjennetegnet av en stor faglige tematisk bredde, noe som – i forhold til andre universitetsstudier - gjør det utfordrende å bygge faglig progresjon gjennom studieløpet. En måte å bygge en tydeligere progresjon på er å utnytte de muligheter som ligger i å utvikle et mangfold av juridiske ferdigheter, og der man gjennomtenker hvordan mer basale ferdigheter etter hvert kan bygges opp til mer avansert kompetanse. Her har fakultetet allerede mange initiativ og tiltak på gang, og komiteen mener at det viktigste grepet er at fakultetet på hvert av studieårene har en tydelig plan for hvilke konkrete ferdigheter og kompetanser studentene skal tilegne seg, og hvor progresjonen fremstår tydeligere – både for studenter og lærere.

Videre lesning: Rapport Periodisk evaluering av masterprogrammet i Rettsvitenskap Universitetet i Oslo

Ferdighetsstigen: Begrep som ble tatt i bruk av CELL i 2019 som del av SFU-søknadsprosessen. Ferdighetsstigen bygger videre på det pedagogiske utviklingsarbeidet ved fakultetet fra 2017 og 2018, anbefalingene fra den eksterne programevalueringen og diskusjonen i PMR. Ferdighetsstigen er en helhetlig plan for hvordan mer erfaringsbasert læring og praktisk ferdighetstrening kan innføres i jusstudiet.

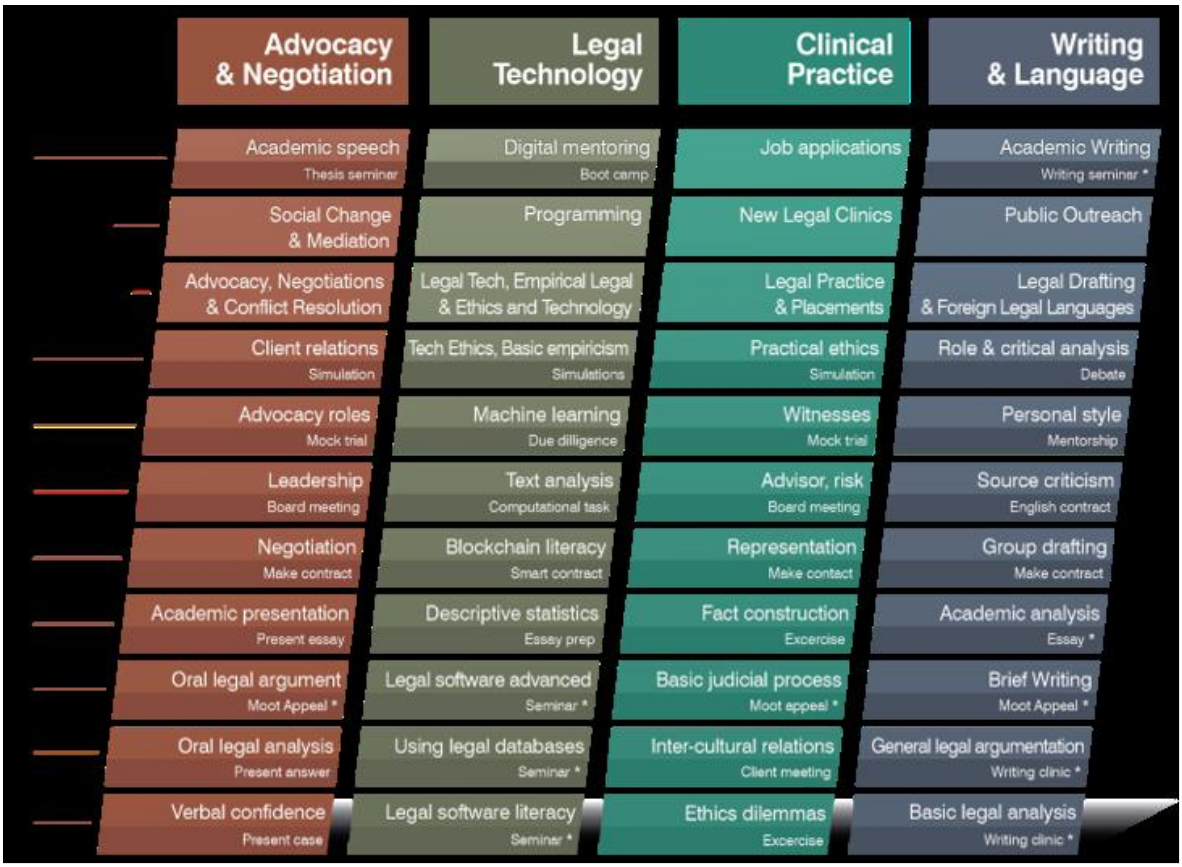

Videre lesning: [Ferdighetsstigen - CELL: Centre on Experiential Legal Learning (uio.no)]

Erfaringsbasert læring: Erfaringsbasert læring er sosio-interaktiv læring – og er særlig egnet til å utvikle juridisk kunnskap og juridiske ferdigheter og gir dypere forståelse av jussens rolle i samfunnet. Erfaringsbasert læring er kort fortalt å lære gjennom å gjøre: studentene gjør seg erfaringer gjennom for eksempel rollespill, arbeid med caser, praksis eller reelle oppdrag for eksterne partnere. I en ramme som gir rom for refleksjon og eksperimentering vil studentene i større grad motiveres til å søke, forstå og mestre ny kunnskap. Erfaringsbasert læring kan også bedre det psykososiale læringsmiljøet.

Videre lesning: https://www.jus.uio.no/cell/om/bakgrunn/index.html#toc3

Blooms taksonomi for læring [Bloom 1956]: En modell hvor man kategoriserer ulik type læring i en hierarkisk skala. Denne ble revidert i 2001, hvor det ble brukt verb fremfor å beskrive stegene:

1. Å memorere/huske/gjengi
2. Å forstå, reformulere og forklare
3. Å bruke kunnskap
4. Å analysere
5. Å evaluere
6. Å lage noe nytt

Videre lesning: https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/blooms-taxonomy/ og *Blooms-taksonomi og studiet i rettsvitenskap* av Anders Løvlie (2020) i tidsskriftet Rætferd (http://www.retfaerd.se/author/3109/anders-lovlie, søk i Oria på Rætferd for å få tilgang via UiO-bruker). Se også høringsinnspill fra Anders Løvlie til første versjon av denne rapporten, i Vedlegg 1.

1.3 Forholdet mellom ferdighetsstigen skissert i SFU søknaden og læringsmål for masterstudiet I rettsvitenskap

Ferdighetsstigen skissert som del av SFU søknaden inneholder flere elementer:

- en tydelig illustrasjon av prinsippet om progresjon
- det er et eksempel på hvordan ulike ferdigheter kan bygges opp på et avansert nivå i et femårig løp
- en plan for hvordan erfaringsbaserte øvelser bidrar til å bygge konkrete ferdigheter

Ferdighetsstigen er en idé som sammenfattet progresjonstanken og erfaringsbasert undervisning. Hver stige representerer en kjerneferdighet CELL mener er sentral for fremtidens jurist. Elementene i stigen er konkrete øvelser, noen elementer er øvelser som allerede er vedtatt og en del av studiet, noen øvelser er det konkrete planer om å innføre, andre øvelser er et forslag. Det er ikke lagt opp til at hvert element krever en konkret øvelse, f.eks. prosedyreøvelsen på JUS2111 bygger man både muntlige, skriftlige og praktiske ferdigheter, og denne øvelsen representerer tre elementer i ferdighetsstigen.

Baklengsdesign av emner viser oss at vi må starte med læringsmålene for et emne, det er læringsmålene som gir føring til hvilke undervisnings- og vurderingsformer emnet skal ta i bruk, ved at man velger undervisnings- og vurderingsformer som legger opp til at studentene kan oppnå de aktuelle læringsmålene.

Hvilke ferdigheter som kandidatene skal bygge i løpet av studiet ligger i de sentrale læringsmålene for masterstudiet i rettsvitenskap. Dersom ferdighetsstigen skal kunne implementeres, er det ved at læringsmålene for masterstudiet for rettsvitenskap:

- konkretiserer at ferdighetene i stigen skal oppøves
- legger opp til en progresjon hvor noen ferdigheter oppøves tidlig i studiet slik at de danner grunnlag for mer avanserte/komplekse senere i studiet
- at øvelser som bygger ferdigheter samtidig bygger kunnskap innenfor fagområdet til de enkelte emnene

2. Kartlegging

Kartleggingen inneholder følgende:

- arbeidsgruppens oppsummering fra kartleggingen og overordnede forslag om endringer
- forslag om justeringer i Læringsmål for Masterstudiet i rettsvitenskap

2.1 Gjeldende læringsmål for Masterstudiet i rettsvitenskap

I dag er følgende læringsmål vedtatt og gjeldende for Masterstudiet i rettsvitenskap:

Læringsmål for Masterstudiet i rettsvitenskap

Ved gjennomført studium skal du ha følgende kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse:

Kunnskaper

Kandidaten skal ha:

- *God kunnskap om juridisk metode*
- *God kunnskap om retten på de fagområder som omfattes av studiet*
- *God kunnskap om sammenhengen mellom internasjonal og nasjonal rett*
- *God kunnskap om de verdiene som ligger til grunn for retten*
- *God kunnskap om vekselvirkningen mellom rett og samfunn*
- *God kunnskap om retten i et historisk perspektiv*
- *God kunnskap om etiske utfordringer og juristers rolle i samfunnet*
- *Spesialisert kunnskap innen fagområder som dekkes av masteroppgaven*

Ferdigheter

Kandidaten skal kunne anvende juridisk metode til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger på en kritisk, selvstendig og etisk måte. Dette innebærer å kunne:

- *Identifisere rettslige problemstillinger i et saksforhold*
- *Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål, også på ukjente rettsområder*
- *Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt på en tydelig og presis måte*
- *Utrede rettsreglene innen ulike rettsområder*
- *Bidra til å utforme lovforslag, avtaler, vedtekter og andre juridiske dokumenter*
- *Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsreglene*
- *Gjennomføre et avgrenset forskningsprosjekt under veiledning og i tråd med forskningsetiske normer*

Generell kompetanse

Kandidaten skal kunne bruke de juridiske kunnskapene og ferdighetene på selvstendig vis til å:

- *Gjennomføre ulike typer juridiske arbeidsoppgaver*
- *Løse nye problemer og bidra til nytenking i en rettslig sammenheng*
- *Forstå og vurdere sammenhenger mellom retten og samfunnet, herunder rettens plass i styring av samfunnsutviklingen*
- *Reflektere over jussens forhold til andre fag*
- *Identifisere etiske og yrkesetiske problemstillinger relatert til jussen og håndtere disse på en forsvarlig måte*
- *Samarbeide med jurister og andre profesjoner om rettslige problemstillinger*
- *Formidle juridiske resonnementer til jurister, andre profesjoner og allmennheten*
- *Fremme rett og rettferdighet*

2.2 Arbeidsgruppens oppsummering og overordnede anbefalinger

Arbeidsgruppen har gjennomført kartleggingen gjennom følgende aktiviteter:

- Visuell sammenstilling og samarbeid i verktøyet Miro
- Utarbeidelse av oversikt over læringsmål i matrise (Vedlegg 2)
- Møter i arbeidsgruppen

I oversikten i Excel har vi tatt utgangspunkt i læringsmålene for MiR, og disse er sammenlignet med kravene i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR) og Blooms taksonomi. Vi har så

sett hvilke læringsmål som er presentert i læringskravene for de enkelte obligatoriske og semiobligatoriske emnene i masterstudiet. I kartleggingen har vi tatt utgangspunkt i læringskravene slik de fremgår av hvert enkelt emne sin emneside, i tillegg til dette nivået er det videre læringskrav for hvert enkelt fag som inngår i de større semesteremnene, og læringskravene for hvert enkelt fag skal igjen avstemmes med litteraturlisten som er publisert i et annet system (Leganto). Arbeidsgruppen tok utgangspunkt i læringskravene for hvert enkelt emne, ikke læringskravene knyttet til hvert enkelt fag og den konkrete litteraturlisten. Dette var et bevisst valg, da det er det samlede emnets læringskrav hvor det er mest aktuelt å plukke opp de mer overordnede læringsmålene som er utarbeidet for hele masterstudiet. Videre at det er læringskravene for hele emnet som bør være førende for valgt undervisnings- og vurderingsform, som igjen knytter seg tett til byggingen av ferdigheter.

Arbeidsgruppens hovedfunn gjennom kartleggingen er at ikke alle vedtatte læringsmål i MiR er representert i læringskravene for enkeltemnene i masterstudie. Læringsmålene gjelder både for obligatoriske- og valgemner, og arbeidsgruppen har først og fremst undersøkt opp mot de obligatoriske emnene. Dette gjelder følgende læringsmål:

- Ferdigheter: Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsreglene
- Generell kompetanse: Forstå og vurdere sammenhenger mellom retten og samfunnet, herunder rettens plass i styring av samfunnsutviklingen
- Generell kompetanse: Reflektere over jussens forhold til andre fag
- Generell kompetanse: Samarbeide med jurister og andre profesjoner om rettslige problemstillinger

Dette kan bety at det er vedtatte læringsmål som ikke nås i løpet av masterstudiet, da de ikke er inntatt i de enkelte obligatoriske emnene. Arbeidsgruppen kan imidlertid ikke konkludere med at det er slik, da det kan være at læringsmål er en del av emners undervisning og vurdering uten at de er presisert i læringskravene på emnesidene. Men arbeidsgruppen mener at dersom det er sentrale læringsmål som nås gjennom undervisning, litteratur og vurdering i emnene, bør de være konkretisert i emnets læringskrav, jf. For eksempel gjennomgangen kravene i hhv. erstatningsrett og sivilprosess nedenfor. Dette er sentralt for at studentene på emnet skal ha oversikt over hva som forventes av dem, og for at PMR skal kunne ha oversikt over og kunne følge opp at de overordnede læringsmålene for MiR faktisk følges opp i de enkelte emnene.

Arbeidsgruppen vil videre peke på at læringsmålene for MiR er godt avstemt med kravene i NKR, men så kommer det et sprik: Det ser ut som om læringskravene for de enkelte emnene ikke er utformet med en klar lenke til de sentrale læringsmålene for studiet. Videre er det ikke usannsynlig at man vil finne et ytterligere sprik mellom læringskravene for de enkelte fagene som er knyttet opp mot litteraturlisten og læringsmålene for masterstudiet i rettsvitenskap. Det er sannsynlig at det har vært en tettere sammenheng – de sentrale læringsmålene for MiR ble utarbeidet i forbindelse med studiereformen av 2011, samtidig som læringskrav for de enkelte semesteremnene ble utarbeidet. Men det er ikke innarbeidet noen utsjekk opp mot læringsmålene for MiR i den administrative rutinen og vedtaksprosessen rundt oppdatering av læringskrav for emner. Arbeidsgruppen mener at det dette må på plass dersom fakultetet skal sikre en lenke mellom disse nivåene fremover.

Kartleggingen viser også at flere av de enkle og mindre komplekse læringsmålene er representert i svært mange emner, men det er få emner som har tatt inn de mer avanserte/komplekse læringsmålene. Gruppen anser at dette kan henge sammen med en manglende gjennomtenkning av den ferdighetsmessige progresjonen utover i studiet.

Også målsetningen "Generell kompetanse" fremstår som lite gjennomtenkt, og i mange av fagene fremstår det som litt tilfeldig hva som er lagt inn under denne overskriften. Det er også formuleringer som går igjen i svært mange fag, noe som tilsier at det har vært en viss grad av klipp og lim. Arbeidsgruppen har forståelse for at det kan være vanskelig å formulere fagspesifikke mål om "generell kompetanse" som også er unike for faget. At dette er vanskelig, kan også ha sammenheng med at kategorien i seg selv er uskarp.

Flere av læringsmålene er koblet til det å være i stand til å løse nye problemer og rettslige problemstillinger. Det å kunne bidra til å utforme lovforslag og andre juridiske dokumenter, samt foreta rettspolitiske vurderinger og ha god kunnskap om etiske problemstillinger og vekselvirkninger mellom rett og samfunn er en avansert kompetanse. Disse kunnskapene, ferdighetene og kompetansen er representert på flere punkter i læringsmålene, og gir en ambisjon om å utdanne selvstendige jurister som skal være i stand til å samarbeide og løse nye problemer. Dette er en ambisjon som arbeidsgruppen mener er ambisiøs, men helt riktig, og at det er en ambisjon vi må ha dersom vi skal møte arbeidslivets forventinger og krav til kandidatene fra rettsstudiet. Samtidig er dette en kompetanse man vil stadig videreutvikle, og som kanskje først kan oppnås etter lang erfaring fra yrkeslivet. Arbeidsgruppen mener at disse læringsmålene bør beholdes, men dersom PMR skal sikre seg at de oppnås må de være representert i større utstrekning enn det de er i dag i de enkelte emnene, og det må være en plan for hvordan læringsmålene skal oppnås ved at en tar i bruk undervisnings- og vurderingsformer som vil gjøre det mulig for studentene å oppnå dette læringsutbyttet.

Generelt er det konsensus i arbeidsgruppen om at de gjeldende læringsmålene for MiR er svært gode og bør videreføres. Arbeidsgruppen har forslag om å kutte ett av læringsmålene om generell kompetanse og vil foreslå en justering i teksten av flere av de andre målene.

Arbeidsgruppen vil understreke viktigheten av at læringsmål og læringsutbyttebeskrivelser for emnene benyttes aktivt av underviserne i undervisningen, på den måten at læringsaktiviteter knyttes opp mot fagets og semesterets målsetninger. Det er viktig at læringsmålene benyttes aktivt i kommunikasjonen med studentene og at dette gjøres konsekvent gjennom studiet.

2.3 Arbeidsgruppens innledende forslag til endringer i læringsmålene for masterstudiet rettsvitenskap

Arbeidsgruppen har på grunnlag av kartleggingen kommet frem til noen innledende forslag om endringer. Disse forslagene er ment som et første dialogpunkt om læringsmålene og ferdighetsstigen med de studieårsansvarlige, JSU, dekanatet og CELLs koordineringsteam.

2.3.1 Progresjonsstige for læringsmålene

Arbeidsgruppen har i møter spesifikt sett etter og diskutert spørsmålet om progresjon. I diskusjonen har vi sett på nivåene i Blooms taksonomi og sammenlignet dem med de vedtatte læringsmålene

Gruppen har forsøkt å kategorisere hvilke læringsmål som er aktuelle i starten, midten og i slutten av studiet. I diskusjonen om progresjon fant vi flere læringsmål som vi mener er aktuelle først fra de høyere studieårene, noen læringsmål ser mer avanserte ut og noen ser ut til å bygge på andre. Videre identifiserte arbeidsgruppen flere læringsmål som vi mener er aktuelle for de to første studieårene, men som også er aktuelle gjennom hele studiet. F.eks. er "God kunnskap om juridisk metode" et læringsmål som er aktuelt gjennom alle fem studieårene. Det som endrer seg er at man lærer metode på ulike nivåer, og at forventingene til hvordan studentene tar metoden i bruk endrer seg i løpet av studiet. De vedtatte læringsmålene kan illustreres i en progresjonsstige som en trapp hvor noen læringsmål er fundamentet som andre bygger på.

For kunnskaper

For ferdigheter:

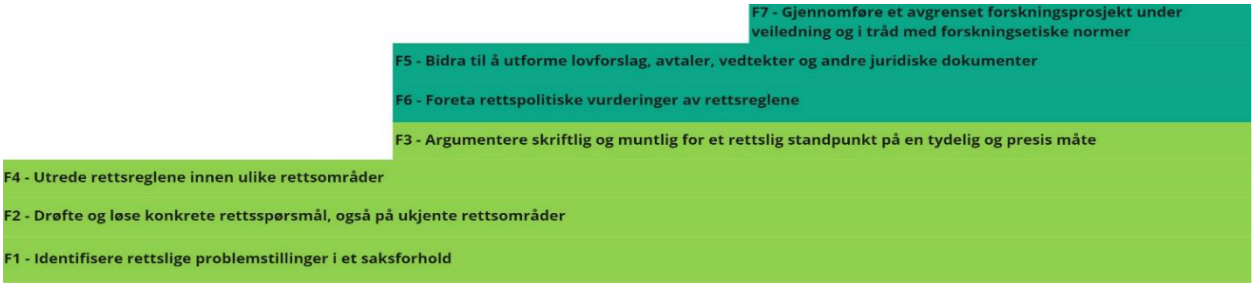

For generell kompetanse:

Å visualisere de vedtatte læringsmålene i en trapp var et godt verktøy for arbeidsgruppen å identifisere at det allerede lå en progresjon i de vedtatte målene. De foreslåtte justeringene under bygger videre på denne trappen.

2.3.2 Forslag til justeringer i læringsmål for masterstudiet i rettsvitenskap

Ved gjennomført studium skal du ha følgende kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse:

Kunnskaper

Kandidaten skal ha:

- Avansert kunnskap om juridisk metode
- Avansert kunnskap om retten på de fagområder som omfattes av studiet

- God kunnskap om sammenhengen mellom internasjonal og nasjonal rett
- God kunnskap om de verdier og hensyn som ligger til grunn for retten
- God kunnskap om vekselvirkningen mellom rett og samfunn
- God kunnskap om retten i et historisk perspektiv
- God kunnskap om etiske utfordringer og juristers rolle i samfunnet
- Spesialisert innsikt innen fagområder som dekkes av masteroppgaven

Arbeidsgruppens kommentarer:

Arbeidsgruppen har ingen forslag til kunnskapsmål som bør gå ut, og har heller ikke foreslått nye inn. Arbeidsgruppen mener også at kunnskapsmålene er plassert i en god rekkefølge hvor 1.-4. kulepunkt er kunnskapsmål som er aktuelle fra det første studieåret, 5.-7. kulepunkt er aktuelle fra 3. og 4. studieår og 8ende kulepunkt er et kunnskapsmål aktuelt for 5. studieår. Noen av kunnskapsmålene er foreslått å endres fra «God kunnskap om…» til «Avansert kunnskap om…», dette i henhold til føringene i NKR. Dette gjelder kunnskapsmålene som arbeidsgruppen mener er aktuelle for hele femårsløpet. For slike kunnskapsmål bør målet om «avansert kunnskap» være et mål fra 3. studieår og over, men når kunnskapsmålet brukes på 1. og 2. studieår bør målet være «god kunnskap».

Ferdigheter

Kandidaten skal innenfor ulike juristroller og ulike juridiske sjangre kunne anvende juridisk metode og digitale verktøy til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger på en kritisk~~, selvstendig og~~ etisk måte, både selvstendig og i samarbeid med andre. Dette innebærer å kunne:

- Identifisere rettslige problemstillinger i et saksforhold
- Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål, også på ukjente rettsområder
- Utrede rettsreglene innen ulike rettsområder
- Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt på en tydelig, presis og overbevisende måte
- Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsregler
- Utforme ulike normerende tekster, eksempelvis lovforslag, avtaler og~~,~~ vedtekter
- Gjennomføre et avgrenset forskningsprosjekt under veiledning og i tråd med forskningsetiske normer Å kunne produsere akademiske tekster av et visst omfang med tilfredsstillende bruk av juridisk metode og i tråd med forskningsetiske normer.

Arbeidsgruppens kommentarer:

Arbeidsgruppen mener at digitale ferdigheter og samarbeidsevner er noe som bør fremkomme tydelig under ferdighetsmålene og har foreslått at det inntas i innledningen om ferdighetsmålene. Videre mener arbeidsgruppen at ferdighetsmålene er gode og foreslår ikke at noen bør utgå. Arbeidsgruppen har foreslått inntatt en presisering om at det skal være et mål om å også kunne vurdere rettsreglene, ikke kun utrede, da dette vil i bedre grad henge sammen med målet om å kunne foreta rettspolitiske vurderinger og det å selv utforme normerende tekster. Videre har vi foreslått å bruke begrepet «normerende tekster» i ett av ferdighetsmålene og ta ut begrepet «andre juridiske dokumenter». På samme måte som med kunnskapsmålene kan man se en progresjonsstige for dette målet hvor man kan ha som mål å kunne utrede på de første to studieårene, mens man kan sette som mål å både kunne utrede og gi en vurdering på de høyere studieårene.

Arbeidsgruppen har for ferdighetsmålene endret rekkefølgen noe, men kun med en liten justering hvor målet om å kunne «Utrede og vurdere rettsregler» kommer før målet «Argumentere skriftlig og muntlig…».

Det siste eksisterende ferdighetsmålet, som er knyttet opp mot masteroppgaven, fortjener noen ytterligere kommentarer. Målet kan være litt forvirrende, siden det egentlig peker mot et virkemiddel – nemlig masteroppgaven. Arbeidsgruppen oppfatter at den egentlige målsetningen mht. ferdigheter er at studentene skal tilegne seg ferdigheter innenfor akademisk skriving, og at masteroppgaven representerer den mest sentrale læringsaktiviteten i studiet for å realisere denne målsetningen. Samtidig er det også andre elementer i studiet som bygger oppunder denne ferdigheten, særlig semesteroppgaven på andre studieår og oppgaven i rettshistorie. Det kan bli aktuelt med nye elementer for å bygge opp slike ferdigheter. Arbeidsgruppen vil foreslå å løfte opp akademisk skriving som det egentlige ferdighetsmålet, også for at dette kan forsterkes ved andre læringsaktiviteter gjennom studiet – for å bygge opp til masteroppgaven.

Generell kompetanse

Kandidaten skal kunne bruke de juridiske kunnskapene og ferdighetene på selvstendig vis til å:

- ~~Gjennomføre ulike typer juridiske arbeidsoppgaver~~
- Samarbeide med jurister og tverrfaglig med andre profesjoner om rettslige problemstillinger etter
- Formidle juridiske resonnementer til jurister, andre profesjoner og allmennheten
- Identifisere etiske og yrkesetiske problemstillinger relatert til jussen og håndtere disse på en forsvarlig måte
- Forstå og vurdere sammenhenger mellom retten og samfunnet, herunder rettens plass i styring av samfunnsutviklingen og digitaliseringens betydning for utviklingen av retten
- Reflektere over jussens forhold til andre fag
- Løse nye problemer og bidra til nytenking i en rettslig sammenheng
- Fremme rett og rettferdighet

Arbeidsgruppens kommentarer:

Arbeidsgruppen mener at de generelle kompetansemålene også er gode, men foreslår én endring. «Gjennomføre ulike typer juridiske arbeidsoppgaver» er selvforklarende og så bredt at det egentlig ikke sier noe. Masterstudiet i rettsvitenskap skal utdanne jurister, det er da klart at de skal være i stand til å utføre ulike type juridiske arbeidsoppgaver. I versjon 1.0 av rapporten hadde gruppen også foreslått å ta ut kompetansemålet å «Fremme rett og rettferdighet». Dette målet er hentet fra kandidatløftet og er et svært bredt mål som handler mer om verdier og moral enn kunnskaper/ferdigheter/kompetanse som fakultetet tar ansvar for å gi læring om. Allikevel har målet en tydelig symbolsk verdi og de fleste høringsinstansene var negative til å ta det ut. På denne bakgrunn vil ikke arbeidsgruppen foreslå å ta det ut, men understreker at også dette målet bør gjenspeiles tydelig i læringsaktivitetene ved fakultetet.

Arbeidsgruppen bemerker at språklig kompetanse og ferdigheter – typisk evnen til å forstå, hpndtere og anvende internasjonale rettskilder, ikke er gjenspeilet i de overordnede læringsmålene. Dette kan likevel sies å følge indirekte av læringsutbyttet i de enkelte fagene, typisk menneskerettigheter, folkerett og EØS-rett. Det kan likevel vurderes om et slikt krav bør legges inn i læringsmålene, jf. at det allerede er obligatorisk med minst ett engelskspråklig valgemne for studenter som ikke tar utenlandsopphold.

3. Læringsmål, læringsutbytte og læringskrav

Som presisert i punkt 1.2 Begreper så er Læringsmål, Læringsutbytte og Læringskrav det samme, det vil si mål om hvilke kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse en kandidat skal ha mål om å oppnå i ett emne eller gjennom en utdannelse.

Ved det juridiske fakultet bruker vi begrepene Læringsmål og Læringskrav, i tillegg er Læringskrav på emnenivå presentert på emnesiden under overskriften «Hva lærer du» som er overskriften som er brukt for alle emner ved UiO, men alle begrep peker mot det samme.

I denne rapporten har vi frem til nå brukt begrepet Læringsmål om læringsmålene for masterstudiet i rettsvitenskap, og begrepet Læringskrav for målene presentert på emnesiden og læringskrav om målene som er presentert på semestersiden og koblet til hvert enkelt fag og i tett sammenkobling med litteraturlisten i Leganto.

Arbeidsgruppen har identifisert et sprik mellom læringsmålene for hele studiet og læringskravene for hvert enkelt emne. Dette peker mot at det er behov for et system/rutiner/verktøy som kan sørge for at sammenhengen følges opp, dette fra læringsmålene på programnivå til læringskravene på fagnivå.

Videre vil arbeidsgruppen diskutere begrepene, dette både for å få en opprydning slik at man lettere kan se om man er på program-, emne- eller fagnivå, og se på bruken av begrepet «krav» fremfor «utbytte» og «mål». Begrepet «Læringskrav» er noe som fakultetet selv har valgt å ta i bruk, begrepet tas ikke i bruk som del av Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk (NKR).

Hvilke ord og begreper man bruker har effekt. Å bruke ordet “krav” fremfor “utbytte” når man snakker om læring gir en føring om at ansvaret ligger på studenten og at beskrivelsene er en liste som skal sjekkes av, fremfor at listen er ment som en støtte til både faglærer og student om hva emnet skal inneholde og gi av læring. Rettsvitenskap har videre utfordringer når det kommer til læringsmiljø, karakterpress og stress blant studentene. En endring fra termen læringskrav til læringsutbytte vil ikke være en umiddelbar løsning, men arbeidsgruppen mener at det vil være et bidrag opp mot å snakke om læring som noe som skjer i fellesskap i et miljø.

Arbeidsgruppen foreslår at det skal være følgende nivåer:

- Læringsmål for Masterstudiet i rettsvitenskap
- Læringsutbyttebeskrivelse på emnenivå som presenteres under overskriften “Hva lærer du” på emnesiden. For de obligatoriske emnene er dette en samlet beskrivelse for alle fag som inngår i emnet.
- Detaljert læringsutbyttebeskrivelse for hvert enkelt fag.

4. Eksempler på reviderte læringsutbyttebeskrivelser

Som del av arbeidet i arbeidsgruppen har Maria Astrup Hjort og Erling Hjelmeng arbeidet med utkast til reviderte læringsutbyttebeskrivelser for Erstatningsrett på JUS1111 og Sivilprosess på JUS4211.

Disse eksemplene er ikke endelige og inntas her i rapporten som et eksempel på hvordan vi har jobbet med dette i arbeidsgruppen for å vise hvordan en aktualiserer arbeidet med ferdigheter i ett fag. I arbeidet med egne læringsutbyttebeskrivelser har Hjort og Hjelmeng sett på sammenhengen mellom kunnskaper, ferdigheter og generelle kompetanse i eget fag, vurdert hvilke ferdigheter fra de overordnede læringsmålene for MiR som er særlig aktuelle for eget fag, og gjort flere redaksjonelle endringer for å

konkretisere hva som er innholdet i emnet og forventinger til studentene, blant annet gjennom å bruke flere verb i kunnskapsmålene for å vise hvordan det vil se ut når kunnskapen er oppnådd.

4.1 Utkast til revidert læringsutbyttebeskrivelse for JUS1111 Erstatningsrett

Refleksjon fra faglærer Erling Hjelmeng om arbeidet med læringsutbyttebeskrivelser:

Arbeidet med læringsutbyttebeskrivelser i et fag på første semester ga rom for å vurdere hva det er realistisk å kreve av studentene så tidlig i studiet, på samtlige tre områder (kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse), samt hvordan den eksisterende undervisningen faktisk setter studentene i stand til å oppnå dette nivået. Første semester er et slags første trinn på ferdighetsstigen, og det det særlig legges vekt på i undervisningen er å trene studentene i å foreta juridiske drøftelser, gjennom obligatoriske skriveøvelser, skriveverksteder og tilbakemeldinger. Enkelte foreslåtte elementer i læringsutbyttebeskrivelsen, for eksempel å samarbeide i grupper om å utforme argumentasjon og drøftelser, er i mer begrenset utstrekning inkludert som et element i undervisningen. Også muntlig presentasjon kan løftes frem i undervisningen.

Arbeidet med læringsutbyttebeskrivelser har bekreftet inntrykket av at det i de fleste fag har vært et fokus på kunnskapsdelen, mens ferdigheter og generell kompetanse virker mindre gjennomtenkt og i begrenset utstrekning er tilpasset de overordnede målene for Master i rettsvitenskap.

Gjeldende læringskrav i Erstatningsrett i JUS1111 (følg hyperlenken)

Forslag til revidert læringsutbyttebeskrivelse:

Kunnskap

Etter å ha fullført faget har du god kunnskap om

- Betingelsene for ansvar, dvs. erstatningsrettslig relevant skade, ansvarsgrunnlag og adekvat årsakssammenheng
- Bilansvaret som ordning med objektivt ansvar og tvungen forsikring
- Skadelidtes medvirkning, lempning, flere skadevoldere og regress
- Reglene om tapsutmåling

Etter å ha fullført faget kan du redegjøre for hovedlinjene i

- EMK og EØS-avtalens betydning for erstatningsretten
- Forholdet mellom erstatningsrett og hhv. trygd og forsikring

Ferdigheter

Etter å ha fullført faget kan du

- Tolke lover og forskrifter av relevans for erstatningsretten
- Diskutere erstatningsrettens rolle i rettssystemet
- Analysere dommer på erstatningsrettens område mht. verdi som rettskilde
- Presentere forslag til løsninger på erstatningsrettslige spørsmål
- Identifisere og drøfte erstatningsrettslige problemstillinger i et saksforhold
- Anvende erstatningsrettslige regler på praktiske situasjoner

Generell kompetanse

Etter å ha fullført faget kan du

- Anvende juridisk metode for å løse problemstillinger innenfor erstatningsretten
- Samarbeide i en gruppe om å utforme drøftelser av og argumentasjon i et erstatningsrettslig sakskompleks
- Reflektere rundt metodiske utfordringer i og hensyn bak erstatningsansvaret

4.2 Utkast til revidert læringsutbyttebeskrivelse for sivilprosess (inngår som ett av tre fag i emnet JUS4211 Prosess og strafferett)

Refleksjon fra ansvarlig faglærer Maria Astrup Hjort om arbeidet med læringsutbyttebeskrivelser: Arbeidet tvinger frem en diskusjon om hvilken detaljgrad læringsmålene skal ha. Det bør være et mål at alle punkter i læringsmålene har omtrent samme abstraksjonsnivå. Det gjør det lettere for studentene å også visuelt se hvor omfattende et læringsmål er.

Arbeidet med læringsmålene har også gitt opphav til diskusjon om forskjellen mellom de tre kategoriene kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse. Det kan se ut som det er en tendens at mange av læringsmålene plasseres under kunnskap, og at både ferdigheter og generell kompetanse er kategorier som vies lite oppmerksomhet. Her har de ansvarlige faglærerne en mulighet til å reflektere rundt hva studentene faktisk sitter igjen med etter å ha tatt emnet. I en slik refleksjon bør den ansvarlige faglæreren også ta i betraktning hva slags eksamensform som brukes i emnet. Gir eksamensformen mulighet til å teste både kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse?

Et siste moment som bør tas i betraktning ved revidering av læringsmålene, er om formuleringene er lette å forstå for studentene. Brukes det terminologi som studentene kan kjenne igjen fra fagets hovedlitteratur, eller må læringsmålene undergis en større tolkning for å forstå hva som omfattes? Jo enklere det er for studentene å forstå hvilke mål de skal nå, jo bedre.

Gjeldende læringskrav i sivilprosess i JUS4211 (følg hyperlenken)

Forslag til revidert læringsutbyttebeskrivelse:

Kunnskap

Etter å ha fullført faget har du god kunnskap om

- de grunnleggende sivilprosessuelle prinsippene, kan gjøre bruk av dem og forstår forholdet mellom alminnelige sivilprosessuelle prinsipper og enkeltregler i lovgivningen.
- domstolenes organisering og sammensetning
- prosessforutsetningene og kan ta stilling til om prosessforutsetningene er oppfylt når en sak anlegges
- reglene om forberedelse og gjennomføring av allmennprosessen og småkravprosessen, herunder reglene om bevis
- reglene om komplekse saker (behandling av flere krav eller parter, samt partshjelp)
- rettens forhold til partenes prosesshandlinger
- reglene om rettsmidler
- reglene om rettskraft og litispendens

Etter å ha fullført faget kan du redegjøre for hovedlinjene i

- reglene om fri rettshjelp
- reglene om sakskostnader
- alternativ tvisteløsning og gruppesøksmål
- sivilprosessens frister, forkynning og retting av feil
- reglene om midlertidig sikring

Ferdigheter

Etter å ha fullført faget

- er du i stand til å vurdere om prosessreglene ivaretar målene for prosessordningen og hvordan reglene bør anvendes for å fremme målene.
- Kan du tolke og klargjøre innholdet i gjeldende prosessuelle regler ved bruk av de sentrale rettskildene i faget, om nødvendig i lys av internasjonale rettskilder
- Forstår du og kan gjøre bruk av grunnleggende sivilprosessuelle begreper
- Kan du løse praktiske prosessuelle problemstillinger
- Kan du vurdere og kritisere prosessuelle regler, herunder identifisere og ta stilling til etiske utfordringer og etiske forventninger til prosessens aktører

Generell kompetanse

Etter å ha fullført faget

- Kan du reflektere rundt domstolenes funksjon i samfunnet, og hvordan grunnleggende sivilprosessuelle hensyn og overordnede målsetninger sikrer domstolens funksjoner.
- Kan du identifisere hvilke saker som behandles etter de ulike prosesslovene og diskutere forskjeller mellom sakstypene
- har du generell kompetanse til å kunne administrere og pådømme eller prosedere vanlige sivile saker for domstolene.

5. Læringsutbytte og undervisnings- og vurderingsformer

5.1 Dagens undervisningsformer og læringsutbyttebeskrivelser

Arbeidsgruppen er bedt om å vurdere forholdet mellom dagens undervisningsformer og læringsutbyttebeskrivelser. Kartleggingen ovenfor fokuserte først og fremst på forholdet mellom de overordnede kravene for MiR opp mot læringsutbyttebeskrivelsene for de enkelte semestre og fag. Her var det dårlig sammenheng.

Det samme gjelder, i alle fall langt på vei, for undervisningsformene. I vedlegg 2 har arbeidsgruppen sammenstilt de ulike undervisningsformene som tilbys i obligatoriske emner på MiR. Innenfor de obligatoriske emnene ligger fremdeles hovedvekten på en kombinasjon av forelesninger og kursundervisning. Arbeidsgruppen har ikke full oversikt over eventuelle initiativer enkeltfag eller enkeltlærere har tatt, men det generelle inntrykket er at undervisningsformene i svært liten utstrekning støtter opp om de overordnede læringsutbyttebeskrivelsene. Unntak er de obligatoriske skriveøvelsene på JUS1111, prosedyreøvelse i JUS2111, semesteroppgaven i JUS2211, forhandlingsøvelse i JUS3112, gruppepresentasjon i JUS3220 og gruppeinnleveringer i JUS4211. Ser man på ferdighetsmålene for MiR,

for eksempel knyttet til å forfatte ulike typer juridiske dokumenter, er dette helt fraværende i obligatoriske emner. Det samme gjelder langt på vei å kunne argumentere skriftlig eller muntlig for et juridisk standpunkt.

Dagens undervisningsformer ved fakultetet fremstår som primært knyttet opp mot kunnskapsformidling og i mindre utstrekning ferdighetsutvikling. På denne måten er undervisningen i utakt med de overordnede læringsmålene. I enkelte valgemner legger undervisnings- og vurderingsformene opp til mer ferdighetstrening, men dette gjelder et mindretall av emnene. Andre læringsaktiviteter ved fakultetet, som ikke er obligatoriske og ofte avhengig av studentenes egne initiativ, fremstår som mer ferdighetsrettet. I regi av fakultetet gjelder dette oppgaveinnleveringer (fakultetsoppgaver), som i begrenset utstrekning involverer fakultetets lærere. Samtidig gis det noe coaching og opplæring ifm. semesteroppgave og prosedyreøvelse. Et CELL-initiativ – skrivelab – vil bidra til å styrke studentenes (digitale) samarbeidsevner. Flere valgemner, for eksempel Lovgivningslære, Legal Technology, Domsanalyse, domskriving og Robot Regulation, inneholder langt mer varierte både lærings- og vurderingsformer.

Likevel fremstår det å være en mismatch mellom læringsutbyttebeskrivelser og undervisningsformer. Arbeidsgruppen anbefaler at det i den prosessen som foreslås mht. revisjon av læringsutbyttebeskrivelser for det enkelte fag og studieår også blir stilt krav om at ansvarlige faglærere må vurdere om det er behov for endringer i undervisningsopplegget for bedre å realisere en progresjon innenfor ferdigheter. Vurderingen her må etter arbeidsgruppens oppfatning bygge på en baklengsdesign, dvs. at man først definerer læringsmål og ferdigheter, og deretter tilpasser undervisnings- og vurderingsformer. Videre må læringsutbyttebeskrivelsene utformes på en konsistent måte på tvers av fag og semester. Samtidig er det viktig at tekstene utformes slik at studentene har nytte av dem og forstår dem, samt gjenkjenner dem i undervisningen.

5.2 Dagens vurderingsformer og læringsutbyttebeskrivelser

Arbeidsgruppen har tatt utgangspunkt i at det er en nær sammenheng mellom vurderingsformer og studentatferd. Studenter er rasjonelle, og tilpasser sine læringsstrategier til kunnskap og ferdigheter som prøves på eksamen. Slik dagens vurderingsformer er, med en hovedvekt på skoleeksamen, ligger det i kortene at studentene vil fokusere sine forberedelser på å mestre denne eksamenssituasjonen på best mulig måte. Det betyr også at vurderingsformene favoriserer helt bestemte ferdigheter som er viktige på skoleeksamen, nærmere bestemt å levere et skriftlig arbeid på kort tid innenfor et begrenset antall sjangre (praktikum og teori).[1] Eksamensformen premierer "pugging" og ferdigheter som evne til raskt å gripe problemstillinger, disponere tekst og tid, samt juridiske drøftelser. Alt dette er svært begrensede ferdigheter og begrenset kompetanse ut fra det som allerede er definert som overordnede læringsmål for MiR. Også for vurderingsformene er det altså et avvik mellom de eksisterende læringsmål og det som faktisk møter studentene i studiet. Samtidig har fakultetet i begrenset utstrekning tatt i bruk formative vurderingsformer gjennom semestrene.

De obligatoriske emnene er stort sett blottet for prøving av andre ferdigheter enn de som knytter seg til avsluttende skoleeksamen. (Se Vedlegg 3, Oversikt over vurderingsformer). Derimot er enkelte ferdigheter omfattet som obligatoriske arbeidskrav, som for eksempel prosedyreøvelse og

[1] Johnson, C.M., Green, K., Galbraith, B. & Anelli, C. (2015) Assessing and refining group take-home exams as authentic, effective learning experiences. *Journal of College Science Teaching*, 44(5), 61-71; Durning, S. Dong, T., Radcliffe, T., Schuwirth, L., Artino, A., Boulet, J. & Eva, K. (2016) Comparing open-book and closed-book examinations: A systematic review. *Academic Medicine*, 91, 583-599.

semesteroppgave på andre studieår. Dette er likevel bare øvelser som må være gjennomført/bestått, og som ikke teller med i karakteren. Arbeidsgruppen vil påpeke at dette fratar studenter arenaer å utmerke seg på; i dag avhenger "alt" av prestasjonen den ene eksamensdagen.

Arbeidsgruppen mener at når studiet først har etablerte ferdighetsmål (og også generelle kompetansemål), bør disse også gjenspeiles i vurderingsformene. Dette skyldes for det første det helt grunnleggende, at når det først er oppstilt ferdighetsmål bør disse også reflekteres på studentenes vitnemål. For det andre, selv om ulike ferdighetsbaserte øvelser innføres som obligatoriske, oppfattes ikke disse som eksamensrelevante av studentene. Dette kan dels føre til at øvelsene ikke blir prioritert (utover et "minimumsnivå"), dels kan det stresse studentene at de må bruke tid på obligatoriske aktiviteter som ikke oppfattes som eksamensrelevante. Slike øvelser kan også bli oppfattet som "tilleggsarbeid" som kommer på toppen av den innsatsen studentene uansett må legge ned, noe som kan virke ytterligere demotiverende. Dette bekreftes av tilbakemeldinger fra JUS2211 etter at semesteroppgaven ble B/IB og uten muntlig prøve.

Arbeidsgruppen er av den oppfatning at fokuset på avsluttende skoleeksamen bør tones ned, til fordel for karaktergivende ferdighetsøvelser i løpet av semesteret. Poenget med ferdighetsbaserte aktiviteter, og å ta de eksisterende ferdighetsmålene på alvor, er at studentene skal arbeide med rettsstoffet på andre måter som gir mer effektiv læring, ikke å innføre ytterligere arbeidskrav som kommer i tillegg til den innsatsen som allerede legges ned. Et eksempel på slike ordninger er opplegget som er innført på første semester, der studentene gjennomgår to obligatoriske skriveøvelser i løpet av semesteret (som må bestås), mens skoleeksamen er kuttet til 4 timer.

Arbeidsgruppen ser at denne type omlegninger kan være ressurskrevende, ikke minst mht. klagemuligheter på delkarakterer. Likevel er det på det rene at det i dagens situasjon brukes mye ressurser på skoleeksamen, ikke minst i oppgaveutvalgene. Dersom skoleeksamen gjøres mindre omfattende, vil dette kunne frigjøre ressurser til andre vurderingsformer (selv om det ikke er betydelige forskjeller på fakultetets ressursbruk på hhv. 6 og 4-timers skoleeksamen). Et eksempel kan være hjemmeeksamen der oppgaven består i å spille inn og laste opp en muntlig presentasjon. Enkelte andre eksempler gis i neste avsnitt.

6. Forslag til nye undervisnings- og vurderingsformer

6.1 Innledning

Arbeidsgruppen foreslår at det på studieårene innledes en prosess med de ansvarlige faglærerne for å revidere læringsutbyttebeskrivelsene slik at disse 1) bringes i samsvar med de overordnede læringsmålene for MiR, og at de 2) reflekterer en ferdighetsmessig progresjon utover i studiet. På denne bakgrunn blir det prematurt for arbeidsgruppen å foreslå konkrete tiltak for enkelte fag og studieår. Arbeidsgruppen vil imidlertid legge frem noen tentative forslag for å vise hvordan en progresjon knyttet til enkelte ferdighetsmål kan ivaretas. Gruppen vil særlig se på læringsmålene for akademisk skriving og muntlige ferdigheter. I tillegg vurderes digitale ferdigheter. For det første punktet ligger det allerede inne elementer i undervisningen som understøtter en slik progresjon, mens det for det andre bare ligger tre slike elementer inne i undervisningen i obligatoriske emner (prosedyreøvelse i JUS2111, forhandlingsøvelse i JUS3112 og muntlig gruppepresentasjon i JUS3220). Gruppeoppgaven på JUS4211 kan gi viktig utvikling av samskrivings- og digitale ferdigheter.

6.2. Undervisnings- og vurderingsformer innenfor akademisk skriving

For akademisk skriving ligger det allerede i dagens studieordning tilløp til en progresjon utover i studiet, ved at studentene på første semester introduseres for obligatoriske skriveøvelser der de får tilbakemelding og veiledning underveis, via semesteroppgave på andre studieår og 3-dagers hjemmeeksamen i JUS3220 Rettshistorie, til den avsluttende masteroppgaven. Selv om det dermed allerede ligger inne en viss progresjon, fremstår denne som noe fragmentarisk, og uten at det synes å ligge en helhetlig plan bak. På dette punktet vises det særlig til Vedlegg 4 med innspill fra CELL-prosjektet "studenten som forsker", der det er formulert forslag til progresjonsbaserte læringsaktiviteter innenfor skriving, særlig med fokus på økende grad av selvstendighet i problemformulering.

I denne "ferdighetsstigen" mangler det også en slags "bro" over til masteroppgaven. Det bør derfor vurderes å innføre forberedende undervisning for masteroppgaven i semesteret før oppgaven leveres, typisk et (obligatorisk) kurs i forskningsprosjektdesign der studentene også kan motta veiledning i å utforme sitt prosjekt. Selv om studentene må melde inn tema for masteroppgaven semesteret før (innen hhv. 1.10 og 1.4), er erfaringen at mange kommer sent i gang med å utforme det endelige prosjektet, og at dette for en del går utover skrivingen. Arbeidsgruppen forstår at de juridiske studieprogrammene skiller seg ut på UiO ved at de mangler et emne i vitenskapelig forskning og skriving. Arbeidsgruppen ser at det kan være utfordringer med å innpasse et slikt opplegg i timeplanen, men anbefaler likevel at dette utredes og peker på de konkrete forslagene fra "student som forsker"-prosjektet..

For all skriveopplæring er det viktig med veiledning underveis, dvs. at studentene får tilbakemelding på tekst før den fra studentens side anses som "ferdig". For et godt læringsutbytte er det også viktig at studentene kan stille oppfølgingsspørsmål til tilbakemeldinger. I dagens situasjon er et slikt opplegg innført for de obligatoriske skriveøvelsene på første semester, og skriveverksteder vil også bli arrangert for flere fakultetsoppgaver i regi av CELLs skrivelab. Det er imidlertid grunn til å benytte en slik form i større skala enn i dag. Et mulig eksempel kan være en form for mappeevaluering, hvor studentene i løpet av en kursrekke skriver én eller flere oppgaver og får i alle fall tilbakemelding på ett utkast underveis. Arbeidene kan samles i en mappe, der for eksempel et tilfeldig trukket arbeid delvis teller i sluttkarakter (evt. teller fullt ut dersom det ikke kombineres med en avsluttende eksamen). Dette er brukt på andre fakulteter på Universitet i Oslo og ble pilotert på Det juridiske fakultet i H2021 i JUS5080 Programmering for jurister. På denne måten sikrer en at studentene legger ned en skikkelig innsats i arbeidet, samtidig som ressurser kan overføres fra avsluttende skoleeksamen til tilbakemeldinger som gir et bedre læringsutbytte. Arbeidsgruppen ser at slike ordninger vil reise ressursspørsmål og vil kunne stille krav til klageadgang. Gruppen anbefaler imidlertid at dette vurderes nærmere, kanskje særlig på 3. studieår og på JUS4211.

En annen svakhet ved dagens skriveopplæring er et begrenset antall sjangere, som heller ikke står i forhold til det nåværende læringsmålet om å kunne utforme "lovforslag, avtaler, vedtekter og andre juridiske dokumenter" (av Arbeidsgruppen foreslått endret til å utforme "normerende tekster"). Det vises i denne sammenheng til innspillet fra CELL-prosjektet Skrivelab/praksis, se Vedlegg 5). Det er særlig 3. studieår og JUS4211 som utpeker seg for en utvidelse av sjangere for skriftlig arbeid; for 3. studieår typisk kontrakts- og selskapsrettslige dokumenter og for JUS4211 ulike former for prosessuelle dokumenter.

6.3 Undervisnings- og vurderingsformer innenfor muntlige ferdigheter

Fraværet av muntlige innslag har lenge vært et paradoks ved jusstudiet. I sin tur har nok den manglende kulturen for muntlighet også påvirket læringsmiljøet, særlig i form av frykt for å ta ordet og diskutere på kurs. De senere årene har det likevel vært et visst innslag av læringsfremmende elementer i studiet, f.eks.

prosedyrekonkurransen på andre studieår og obligatorisk presentasjon på 3. studieår. Det har også vært gjort forsøk med prosedyreøvelse (ikke obligatorisk) innenfor faget rettslig argumentasjon på JUS 1211. Arbeidsgruppen vil påpeke at karaktersetting av muntlig vurderingsformer er vanlig for eksempel ved Det juridiske fakultet på UiT.

Arbeidsgruppen vil beskrive to muligheter for å la muntlige elementer inngå i fastsettelsen av karakter.

For det første kan en tenke seg karaktersatte prosedyresimuleringer ("prosedyreøvelser"). Karaktersettingen her vil kunne være en kombinasjon av vurderingen av skriftlig materiale (prosesskriv) og muntlig presentasjon. Studentene kan typisk settes sammen i team som først skal skrive en stevning eller et tilsvar, og at teamene etterpå prosederer saken i en simulert hovedforhandling. Kanskje kan man også inkludere et simulert digitalt planmøte gjennom den plattformen som CELL utarbeider i arbeidsgruppen Den digitale rettssalen. Da vil studentene også få erfare forskjellen mellom digital og fysisk muntlighet.

Muntlige elementer kan også inngå i en slutteksamen, for eksempel ved at studentene spiller inn en presentasjon som lastes opp i Inspera. Dette vil nødvendigvis måtte gjennomføres som en hjemmeeksamen og ikke som en tradisjonell muntlig eksamen. Oppgaven kan være å presentere en rettslig problemstilling ("foredrag"), eller mer praktisk rettet for eksempel utdrag fra en simulert prosedyre, eller å presentere rettstilstand og muligheter for å vinne frem overfor en klient i ut fra et konkret saksforhold. Dokumentasjonen av den muntlige innsatsen gjennom video vil da også sikre klagemuligheter over karakterfastsettelsen.

6.4 Digitale ferdigheter

Digitale ferdigheter kan sies å eksistere på to nivåer i jussutdanningen. For det første er digitale ferdigheter nødvendig for i det hele tatt å tilegne seg og arbeide med juss, for eksempel gjennom Lovdata Pro. Dette nivået av digitale ferdigheter kan sammenliknes med det å kunne lese og skrive. Digitale ferdigheter kan også forstås i en samarbeidskontekst, dvs. evnen til å samarbeide med medstudenter, for eksempel gjennom samskriving eller utarbeidelse av presentasjoner over digitale plattformer. Etter arbeidsgruppens oppfatning utgjør begge disse elementene selvsagte deler av jussutdanningen, som blir og må bli reflektert i måten studiet legger til rette for at studentene arbeider (og samarbeider) på.

Utover disse mer basale digitale ferdighetene er det et spørsmål om jusstudiets innretning gir studentene de nødvendige verktøyene for å forstå hvordan digitalisering påvirker selve jussen. Dette kan dreie seg om forhold som betydningen av blokkjedeteknologi innenfor aksjehandel, eiendomshandel og andre former for omsetning der notoritet er sentralt, men også hvordan nye former for valuta kan påvirke for eksempel pengekravsretten. På dette punkt vises det særlig til Vedlegg 6, innspill fra LILO, der det gis en oversikt over både ferdighetsmessige og kunnskapsmessige digitale læringspunkter utover i studiet.

For begge disse nivåene av digitale ferdigheter er det en klar forventning fra politisk hold og samfunnets side om at utdanningsinstitusjonene bidrar til å utstyre studentene med relevante digitale ferdigheter. I Regjeringens Strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren er det bl.a. fremhevet at digitale temaer, metoder og kompetanse må inn i alle fag, samt at studentene må få yrkestilpasset digital kompetanse. Videre er det i EU utarbeidet et Digital Competence Framework, som er et rammeverk for å utstyre innbyggere med digitale ferdigheter. Begge disse policy-dokumentene synliggjør forventningen om at også jusstudiet må utstyre studentene med relevante digitale ferdigheter.

Arbeidsgruppen vurderer at disse formene for digitale ferdigheter først og fremst bør implementeres i de enkelte fagene, ikke minst for å sikre at fagene har oppdaterte læringsmål. Ferdigheter til å arbeide digitalt, og å samarbeide digitalt, sikres gjennom arbeidsformer som allerede er etablert og som kan videreutvikles innenfor rammene av et økt fokus på ferdigheter. Dette gjelder ikke minst krav til samskriving og annet samarbeid som for eksempel ligger i gruppepresentasjoner og gruppearbeid (jf. gruppeoppgaven på JUS4211). Samskriving og digitalt samarbeid er etter arbeidsgruppens oppfatning også noe som i høyere grad bør implementeres i kursundervisningen.

7. Videre prosess

Arbeidsgruppens mandat er særlig knyttet til utformingen av læringsmål og læringsutbyttebeskrivelser, samt å legge til rette for en ferdighetsmessig progresjon utover i studiet som understøtter de overordnede ferdighetsmålene for studiet. Gruppens arbeid har avdekket betydelige svakheter, særlig ved at de generelle ferdighetsmålene for studiet i liten utstrekning gjenspeiles verken i læringsutbyttebeskrivelser eller i de konkrete undervisningsaktivitetene. Heller ikke vurderingsformene er egnet til å prøve mer enn et begrenset sett av ferdigheter (først og fremst de som er relevante for å prestere på skoleeksamen).

Arbeidsgruppen foreslår at det initieres en prosess der læringsutbyttebeskrivelsene for hvert fag og semester revideres, og at denne revisjonen også inkluderer ferdighetsbaserte undervisnings- og vurderingsformer, for å sikre at de overordnede læringsmålene for MiR blir flektert og ivaretatt i læringsaktivitetene. Selv om arbeidsgruppen har fokusert på de obligatoriske emnene, bør det i den videre prosessen også ses hen til valgemneprosessen og vektleggingen av ferdigheter innenfor denne.

Trinn 1 i en slik prosess vil være å etablere en plan for hvilke ferdigheter som skal prioriteres på hvilket studieår/semester, og sikre en progresjon. Å uforme en slik plan må sies å ligge i kjernen av PMRs oppgaver. Trinn 2 i prosessen innebærer at de ansvarlige faglærere og studieårsansvarlige reviderer læringsutbyttebeskrivelsene for hhv. enkeltfag og for semester. For å sikre en enhetlig bruk av beskrivelsene er det i denne prosessen viktig med kontakt mellom studieårene, gjerne slik at beskrivelsene er gjenstand for høring.

Arbeidsgruppen vil løfte frem følgende ferdigheter som bør prioriteres i et progresjonsbasert opplegg:

Akademisk skriving

Her ligger det allerede en viss progresjon i det eksisterende studieløpet, nemlig med obligatoriske skriveøvelser på første studieår, semesteroppgave på andre studieår, rettshistorieeksamen på 3 studieår og masteroppgaven. Det bør særlig vurderes om det kan legges inn et ytterligere element på 4 studieår for å bygge en bro over mot masteroppgaven, typisk et obligatorisk kurs i prosjektdesign. Videre er det grunn til å fase CELLs skrivelab inn på samtlige studieår. Videre vises det til forslagene som ligger i Vedlegg 4 fra Student som forsker-prosjektet.

Muntlige ferdigheter

Denne ferdigheten er i liten utstrekning til stede i studiet, utover den obligatoriske prosedyreøvelsen på 2. studieår og noen muntlige aktiviteter på 3. studieår. Det bør vurderes om denne bør karaktersettes og at skoleeksamen på samme semester krympes. Prosessfagene på 4. studieår fremstår som velegnet for muntlig aktivitet. Det kan vurderes å la studentene spille inn en presentasjon over en oppgave og la denne telle i sluttkarakter.

Digitale ferdigheter og samarbeid

Det er ikke nødvendig å inkludere spesifikke digitale ferdigheter inn i læringsutbyttebeskrivelsene i hvert enkelt fag, men at studentenes arbeidsformer legges opp slik at de nødvendigvis vil måtte tilegne seg disse. Et grunnleggende eksempel er bruk av juridiske databaser (som for eksempel Lovdata), som allerede er integrert i studiet. Særlig læringsaktiviteter som samskriving, medstudentevaluering (kommentering på andres tekster) og muntlige presentasjoner vil stimulere dette. Digital forståelse og forståelse for hvordan digitalisering påvirker jussen vil typisk kunne tas inn i kunnskapskrav og generell kompetanse i enkeltfag. Arbeidsgruppen er kjent med at CELL arbeider videre med dette.

Utforme normerende tekster (lov, vedtekter og avtale)

Ut fra de overordnede læringskravene for Master i Rettsvitenskap bør skriving av denne typen tekster inngå som en del av læringsaktivitetene. Eventuelt bør læringskravene nedjusteres, dersom dette likevel ikke skal inngå som en del av ferdighetsmålene (slik de gjør i dag på det overordnede nivået for Master i Rettsvitenskap). Arbeidsgruppen anser imidlertid at dette læringskravet snarere bør styrkes gjennom implementering i enkeltfag.

8. Konklusjoner og anbefalinger

Arbeidsgruppens mandat var todelt: for det første å gjennomgå og foreslå endringer i de eksisterende læringsmålene, for det andre å komme med forslag til nye undervisnings- og vurderingsformer.

Arbeidsgruppens kartlegging av læringsmål (læringsutbyttebeskrivelser) viser at de overordnede målene for Master i Rettsvitenskap både er ambisiøse og ferdighetsbaserte, og passer godt med anbefalinger fra eksterne evalueringer av Master i rettsvitenskap og innspill fra arbeidsliv. Et hovedfunn er imidlertid at disse målene i begrenset utstrekning er gjenspeilet på fag-/semesternivå, slik at fakultetet på en måte "lover mer enn det holder". Det er også en betydelig inkonsistens i formuleringen av læringsmålene mellom semestre og emner.

Arbeidsgruppen foreslår på denne bakgrunn en gjennomgående revisjon av læringsmål (i første omgang i de obligatoriske fagene), basert på en ferdighetsmessig progresjon, og at læringsutbyttebeskrivelsene benyttes på en enhetlig måte for kommunikasjon til studentene. Videre må undervisningsaktivitetene (og vurderingen/prøvingen) i det enkelte faget tilpasses ferdighetsmålene. Arbeidsgruppen foreslår også noen mindre justeringer i de overordnede læringsmålene.

Videre foreslår arbeidsgruppen at det basert på reviderte læringsmål og en helhetlig plan for progresjon innenfor Master i Rettsvitenskap innføres nye undervisnings- og vurderingsformer tilpasset disse kravene. Arbeidsgruppen har beskrevet dette på et mer overordnet plan, men gir også en del eksempler på aktiviteter som kan innføres. Vedleggene med forslag fra ulike prosjekter innenfor CELL gir ytterligere eksempler.

Forslagene ovenfor reiser spørsmål om administrative ressurser. Flere og mer varierte undervisnings- og evalueringsformer krever tettere oppfølging. En dreining mot at aktiviteter i større grad karaktersettes, genererer også spørsmål knyttet til klagerett, gjentak m.m... På grunnlag av allerede planlagte endringer, F har studieadministrasjonen ved fakultetet hatt en prosess for ny organisering, der administrasjonen av undervisning og eksamen samles én seksjon. Endringen iverksettes i løpet av vårsemesteret 2022. Dette vil kunne gi en noe jevnere ressursutnyttelse, men det er likevel viktig å presisere at de foreslåtte endringene vil medføre merarbeid i administrasjonen.

Arbeidsgruppen synliggjør at jusutdanningen ikke lenger er et rent teoretisk studium, og at dette betyr at finansieringen av studieplasser bør øke. Arbeidsgruppen legger imidlertid også til grunn at det er mulig å ta grep gjennom omdisponering av ressurser innenfor dagens ordning. For eksempel vil ressursene som benyttes til fakultetsoppgaver og kursoppgaver kunne benyttes til undervisningsaktiviteter som bedre engasjerer studentene og som stimulerer til utvikling av ferdigheter.

9. Vedlegg

Vedlegg 1:

Innspill til «Høring om Ferdighetsstigen: Rapport fra arbeidsgruppen for kartlegging, analyse og forslag –versjon 1.0 Kartlegging»

- Jeg viser til høringsbrev med frist for innspill satt til 15.09.21 mottatt til diskusjon i møte for ansvarlige faglærerne på 4. studieår31.01.22. Grunnlagsmaterialet for høringen er å finne i «Ferdighetsstigen: Rapport fra arbeidsgruppen for kartlegging, analyse og forslag –versjon 1.0 Kartlegging».

- I høringsbrevet bes det om konkrete forslag til endringer i læringsmålene basert på «Ferdighetsstigen», i tillegg til enkelte spørsmål om hvordan læringsutbytte bør beskrives. Det er også bedt om innspill i den underliggende rapporten, hvor det ønskes, nokså bredt, om å

  > «få tilbakemelding fra fagmiljøene på de overordnede læringsmålene for rettsstudiet, vi ønsker videre tilbakemeldinger på hvilke ferdigheter som kan være aktuelle i en egne emner/fag, sammenheng med andre fag på studiet og innspill til gode prosesser og arbeidsmetoder for det videre arbeidet med læringsmål i fagmiljøer, vedtaksorgan og administrasjonen».

- Jeg benytter anledningen til å melde inn noen refleksjoner og kommentarer. Først noen konkrete innspill til arbeidsgruppens forslag, og deretter noen mer overordnede betraktninger om betydningen av begreper og teorier om læring for det videre arbeidet.

- Ad 2.2: Det er etter min mening verdifullt at arbeidsgruppen har undersøkt om læringsmålene til studiet gjenfinnes i læringskravene og forholdet mellom læringskravene til de enkelte emnene og læringsmålene for studiet. Det er lett å slutte opp om dagens læringsmål og om at det bør være bevissthet om målene hele veien ned.

- Ad 2.3: Underlagsmaterialet og forslagene er sagt å ligge innenfor rammene av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningens (NOKUT) såkalte kvalifikasjonsrammeverk (NKR), hvor det i omtalen av læring som fenomen bygges på en tredeling mellom «kunnskap», «ferdigheter» og «generell kompetanse».Rammeverket er ment som overordnet rammeverk for all utdanning og inneholder ikke spesifikke læringsutbyttebeskrivelser.

- Arbeidsgruppen foreslår å endre læringsmålet om kunnskaper ved å endre kravet fra «god» kunnskap om juridisk metode mv. til «avansert» kunnskap. Begrunnelsen er at det er i henhold «til føringene i NKR». Det oppgis imidlertid at «avansert kunnskap» bør være et mål fra 3. studieår, mens kunnskapsmålet før dette bør være «god kunnskap». Kommentar: Denne måten å omtale progresjon på avviker fra omtalen i NKR, hvor det skilles mellom «kunnskap», «bred kunnskap» og «avansert kunnskap» (s. 23–24). Det er imidlertid vanskelig å forstå behovet for at læringsmålene skal benytte et særskilt adjektiv, ettersom adjektiv er relative og uttrykket «god» må forstås i lys av hvilket år i studie man er på. Det er også egnet til å misforstås når det står avansert i læringsmålet, men det skal bety god de første årene. I alle tilfeller bøyes ikke adjektivet «god» til adjektivet «avansert».

- Ad 2.3:Arbeidsgruppen foreslår å endre læringsmålet om ferdigheter ved å løfte frem «samarbeidsevner» som et tydelig mål. Videre anbefales det at målet om å «utrede» rettsregler, utvides til «utrede og vurdere» rettsregler for å fange inn det å foreta rettspolitiske vurderinger.

Kommentar: Det å innta kravene til samarbeid i «ferdigheter» bryter med opplegget i læringsmålet,

hvor disse er å finne under «generell kompetanse», noe arbeidsgruppen ellers ønsker videreført. Det bryter dessuten med forutsetningen om at kunnskap- og ferdighetsnivåene omhandler fagspesifikke forhold. Dessuten vil det å sidestille «utrede» og «vurdere» innebære at den grunnleggende todelingen mellom de lege lata og de lege ferenda slås sammen i læringskravene. Det er grunn til å holde disse to aktivitetene adskilt, og i tråd med tanken om at ferdigheter skal knytte seg til det fagspesifikke og snevre, hører vel det å vurdere rettsregler best hjemme under alternativet «generell kompetanse».

- Ad 2.3:Arbeidsgruppen foreslår å endre læringsmålet om generell kunnskap ved å ta ut læringsmålet basert på kandidatløftet om at den enkelte skal «fremme rettog rettferdighet». Begrunnelsen er at det handler mer om verdier og moral enn kunnskaper og ferdigheter som fakultetet tar ansvar for å gi læring om.

Kommentar: Tatt i betraktning at det fremdeles er en betingelse for å få master i rettsvitenskap at kandidatløftet avgis eller at det forutsettes akseptert ved mottakelse av vitnemålet, er det vel også rimelig å la det fremgå av læringsmålene.

- Ad 3:Arbeidsgruppen foreslår å bruke ordet «krav»istedenfor «utbytte»når man snakker om læring. Altså en terminologisk endring fra «læringskrav» til «læringsutbytte». Begrunnelsen er at «krav» gir «en føring om at ansvaret ligger på studenten og at beskrivelsene er en liste som skal sjekkes av, fremfor at listen er ment som en støtte til bådefaglærer og student om hva emnet skal inneholde og gi av læring».Videre skal det gi et «bidrag opp mot å snakke om læring som noe som skjer i fellesskap i et miljø.»

Kommentar*:* Det er uklart for meg hvordan et skifte i term fra «krav» til «utbytte» peker mot et arbeidsfellesskap. Det vil ellers underspille at beskrivelsene nettopp er ment som uttrykk for hva som forventes at studentene tilegner seg av kunnskap og ferdigheter.

- Ad 4:Arbeidsgruppen har gitt konkrete forslag til hvordan læringskrav kan operasjonaliseres ved å gi utkastene til revidert læringsutbyttebeskrivelse for fagene erstatningsrett og sivilprosess. Utkastene er ment som eksempler for å illustrere hvordan arbeidsgruppen ser for seg å kommunisere med studentene hva fagene går ut på.

Kommentar*:* Det er nyttig med refleksjon rundt fagenes innhold med utgangspunkt i begreper om læring, men det er da også av stor betydning at begrepsbrukener avklart og konsekvent, slik at ikke leseren lurer på hva det siktes til. Det gjelder ikke minst for pedagogiske grunnbegreper som kunnskap og ferdighet. De to eksemplene synes å bygge på ulike begreper om kunnskap og ferdigheter. For faget erstatningsrett synes det lagt til grunn et snevert begrep om kunnskap og et tilsynelatende skarpt skille mellom begrepene om kunnskap og ferdigheter. «Kunnskap» omhandler rettsreglenes konkrete innhold, for eksempel «Betingelsene for ansvar, dvs. erstatningsrettslig relevant skade, ansvarsgrunnlag og adekvat årsakssammenheng». «Ferdigheter» omhandler sider ved anvendelsen av reglene, for eksempel «Anvende erstatningsrettslige regler på praktiske situasjoner».

For faget sivilprosess er denne todelingen mindre skarp. Til «kunnskap» hører også konkret regelanvendelse, ved at man ikke bare skal kunne gjengi «prosessforutsetningene», men også «ta stilling til om prosessforutsetningene er oppfylt når en sak anlegges». Og motsatt omhandler alternativet «Ferdigheter» til dels kunnskap: «Forstår du og kan gjøre bruk av grunnleggende sivilprosessuelle begreper.»

I tillegg til arbeidsgruppens eksempler på læringskrav bygger på ulike begreper om kunnskap og ferdigheter, virker det som at «rapport 1.0» til dels tar i bruk begreper om kunnskap og ferdigheter

som avviker fra NOKUTs rammeverk. Kunnskapsbegrepet til NOKUT defineres som «forståelse av teorier, fakta» mv. (s. 18), men synes ellers brukt nokså vidt, og er blant annet brukt slik: «kan analysere faglige problemstillinger med utgangspunkt i fagområdets historie, tradisjoner, egenart og plass i samfunnet» (s. 24).Ferdighetsbegrepet til NOKUT defineres som «evne til å anvende kunnskap til å løse problemer eller oppgaver» (s. 18), og er blant annet brukt slik: «kan formulere problemstillinger for, planlegge og gjennomføre forskning og faglig og/eller kunstnerisk utviklingsarbeid» (s. 25).

I rapport 1.0 brukes uttrykket «kunnskap» som det har fremgått på ulikt vis, men først og fremst som evnen til å gjengi regelinnhold, mens uttrykket «ferdigheter» handler om evnen til å tolke lover mv. Kunnskapsbegrepet er med det snevrere enn eksempelet over fra NOKUTs rammeverk.

- Ad teoribruk: NOKUTs rammeverk er til dels basert på en teori om læring som omtales som Blooms-taksonomi, og det samme oppgis om Ferdighetsstigen og for arbeidsgruppens arbeid med læringsmål og læringskrav.

Blooms-taksonomi er en teoretisk modell om pedagogikk fra 50-tallet, som blant annet går ut på å anbefale et læringsløp med følgende læringsstadier: «Knowledge» (Gjengivelse), «Comprehension» (Forståelse), «Application» (Anvendelse), «Analysis» (Analyse), «Syntheisis» (Konstruksjon), «Evaluation» (Evaluering).

Jeg har skrevet en artikkel om Blooms-taksonomi og studiet i rettsvitenskap som er inntatt i Retfærd nr. 2 2020. Problemstillingen er der om og i hvilken utstrekning Blooms-taksonomi om læring er egnet til å beskrive og analysere sentrale sider ved studiets læringsmål. Jeg konkluderer slik:

> «Den som vil bygge opp under læringskravene i studiet rettsvitenskap, bør [...] ikke strukturere læringsprosessen slavisk etter Blooms-taksonomi. Men selv om en dypere forståelse av studiet faller utenfor teoriens forutsetninger og kriterier, er den ikke uten forklaringskraft.»

Se nærmere her: http://www.retfaerd.se/author/3109/anders-lovlie

Slik jeg ser det er hovedproblemet med å benytte Blooms-taksonomi at den forutsetter en læringsprosess som er skjematisk og kronologisk, og derfor ikke evner å beskrive eller fange inn juss-fagets holistiske grunnstruktur, blant annet det forhold at rettskildelæren er grunnleggende for all regelfastsettelse og –anvendelse.

Sagt på en annen måte så kjennetegnes jussen ved at du må ha ferdigheter for å ha kunnskap. Dette er også noe som er pekt på av arbeidsgruppen når det fremheves at «'God kunnskap om juridisk metode' er læringsmål som er aktuelt gjennom alle fem studieårene».

Men dette poenget underspilles når læringsutbyttebeskrivelsene struktureres i en tredeling mellom «kunnskap» og «ferdigheter» og «generell kompetanse». Dypest sett er denne inndelingen misvisende for fagets essens –for du kan ikke ha kunnskap om reglenes innhold uten å benytte, altså ha ferdigheter i, juridisk metode.

Poenget et at faget på samme tid forutsetter alle stadier i Blooms-taksonomi: Knowledge» (Gjengivelse), Comprehension» (Forståelse), «Application» (Anvendelse), «Analysis» (Analyse), «Syntheisis» (Konstruksjon), «Evaluation» (Evaluering). Det er også dette studentene presenteres for første undervisningsuke i jus 1111, Rettskilder til fots.

Illustrerende for dette er arbeidsgruppens utkast til revidert læringskrav i erstatningsrett. Der oppgis det at det kreves god kunnskap om «betingelsene foransvar» og det under ferdigheter heter at man

kan «tolke lover og forskrifter» og «analysere dommer». Og spørsmålet er om det egentlig er mulig å ha kunnskap om betingelsene for ansvar uten å kunne tolke lover og analysere dommer.
Forhold som er uløselig knyttet til hverandre skilles altså ad. Ferdighetsstigen fanger opp denne problematikken ved at det pekes på at noen former for kunnskap ligger til grunn for hele studiet, og herunder hører «god kunnskap om juridisk metode» og ferdigheter i form av å «identifisere rettslige problemstillinger».

Det er imidlertid nokså vanskelig å få tak i hvilke kriterier som skal være styrende for progresjonen. Ferdighetsstigen omhandler læring i ulike stadier, og for å tydeliggjøre at det skal være en progresjon i læringen benyttes metaforen om en trapp–ikke stige –, men uten at det klargjøres hva som definerer trappetrinnene.

Ferdighetsstigen rammes også av ovennevnte kritikk mot skillet mellom kunnskaper og ferdigheter. Ser man på illustrasjonen for Ferdighetsstigen blir man sittende å undre på hvilket kriterium som er styrende når det skilles mellom kunnskapsnivået «god kunnskap om retten på de fagområder som omfattes av studiet» og ferdighetsnivået «utrede rettsreglene innen ulike rettsområder».

Dertil kommer at Ferdighetsstigen ikke klargjør kriteriene for forholdet mellom de ulike nivåene innenfor det enkelte trappetrinn. Hvordan skal man for eksempel innenfor kategorien ferdigheter skille mellom det å «drøfte og løse konkrete rettsspørsmål» og det å «utrede rettsreglene innen ulike rettsområder»?

Dessuten klargjør ikke Ferdighetsstigen hvilke kriterier som ligger til grunn for fremdrift og progresjon, altså hva som fører oss over fra det ene trappetrinnet til det neste. I trappen for ferdigheter inngår det på første trinn å «drøfte og løse konkrete rettsspørsmål, også på ukjente områder», mens man på andre trinn skal kunne «argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt på en tydelig og presis måte». Det er uklart hva somskiller disse to nivåene, foruten tillegget om at det skal kunne argumenteres muntlig.

Det er også uklart hva som skiller de to første trappetrinnene fra det tredje trappetrinnet, hvor det oppgis at studentene skal «gjennomføre et avgrenset forskningsprosjekt under veiledning og i tråd med forskningsetiske normer». Det kan virke som om man her beveger seg vekk fra en tanke om å beskrive progresjonen i innhold, og isteden omtaler en progresjon i form, nemlig overgangen fra fakultetsoppgaver mv. til masteroppgaven.

Samlet blir det nokså ugjennomtrengelig for leseren hvilke kriterier det skal styres etter i tid og rom ved fastsettelsen av studieopplegget. Dersom det først skal benyttes en detaljert teori og metaforer for læringsprosessen, bør det være tydelig hva som skal være styrende for læringsutbyttebekrivelsene og for det påfølgende arbeidet med Ferdighetsstigen. Herunder hva som skiller nivåene i rom og tid, og hvor langt det er meningsfullt å klargjøre dette uavhengig av innholdet i det enkelte fag.

Det er da også viktig med terminologisom gir riktige assosiasjoner. Selv tror jeg blant annet uttrykket «Ferdighetsstigen» kan føre tanken galt av sted for uinnvidde, fordi den virker å være ment som en holistisk teori om læringsprosessen og studiet som en helhet, mens terminologien ved ordet «ferdighet» gir assosiasjoner til én bestanddel av læringsprosessen etter teoriene om læring, jf. Blooms-taksonomi, og én bestanddel av læringskravene, jf. NOKUTs kriterier.

- Avslutning: Arbeidsgruppen oppgir å ha benyttet seg av Ferdighetsstigen og metaforen om læringsprosessen som en trapp ved fastsettelse av læringskravene. Ut fra det som står i rapporten, og særlig det at progresjon ikke synes reflektert i forslagene til læringskrav fra først studieår til fjerdestudieår, virker det imidlertid som om perspektivet har fått begrenset betydning for

arbeidsgruppens endelige forslag, som synes utformet etter NOKUTs normer.

- Dette ble mye om teori, og det er spennende og interessant nok. Det vesentlige er imidlertid etter min mening at de pedagogiske og ressursmessige spørsmålene kommer klart frem i den videre prosessen. Slik jeg forstår bes vi ta stilling til om, og i tilfelle i hvilken grad, erfaringsbasert læring bør erstatte dagens teoretiske tilnærming til faget, og hvilke slike læringsformer som eventuelt kan være aktuelle.

Oslo, 1. februar 2022

Med vennlig hilsen
Anders Løvlie

JUS1111 – Privatrett 1

Generelle læringsmål

Hva lærer du?
Kunnskaper:
Etter endt emne skal studenten ha kunnskaper om rettssystemets oppbygging og regler og sammenhenger innen fagområdene avtale- og kjøpsrett og erstatningsrett.

Dette innebærer at studenten skal ha kunnskaper om og forståelse av

- Nasjonal rett på fagområdene avtale- og kjøpsrett og erstatningsrett
- Betydningen av de internasjonale aspektene ved kjøps- og avtaleretten og erstatningsretten
- Grunnleggende forståelse av juridisk metode

Ferdigheter:

Etter endt emne skal studenten l kunne anvende juridisk metode til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger. Dette innebærer å kunne

- Identifisere rettslige problemstillinger i et saksforhold
- Finne frem til, analysere og sammenstille rettskilder med sikte på å fastlegge gjeldende rett Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål innenfor rettsområdene kjøps- og avtalerett og erstatningsrett
- Utarbeide skriftlige analyser av reglene innen rettsområdene kjøps- og avtalerett og erstatningsrett
- Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt

Generell kompetanse:
De nevnte juridiske kunnskapene og ferdighetene skal etter ferdigstilt Master i Rettsvitenskap kunne brukes i ulike former for juridisk arbeid.

Fagspesifikke læringsmål

Avtalerett	Kjøpsrett	Erstatningsrett
Hva lærer du? **Kunnskaper** Studentene skal ha god forståelse av: • Lovfestede og ulovfestede regler og prinsipper om avtaleinngåelse, herunder ulike kommersielle avtaleslutningsmekanismer • Regler og prinsipper om tolkning og utfylling av avtaler	**Hva lærer du?** **Kunnskaper** Studenten skal ha gode kunnskaper om: • Innholdet av selgerens plikter (tingens egenskaper m.m., når og hvor tingen skal leveres) • Innholdet av kjøperens plikter (hva som skal betales, når det skal betales)	**Hva lærer du?** **Kunnskaper** Studenten skal ha god kunnskap om: • Betingelsene for ansvar, dvs. erstatningsrettslig relevant skade, ansvarsgrunnlag, adekvat årsakssammenheng • Bilansvaret som ordning med objektivt ansvar og tvungen forsikring

• Studentene skal ha kjennskap til: • Reglene og prinsippene om inngåelse av avtaler ved anbudskonkurranser **Ferdigheter** **Studenten skal kunne:** • Identifisere, drøfte og løse rettslige problemstillinger knyttet til inngåelse av avtaler • Identifisere, drøfte og løse rettslige problemstillinger knyttet til tolkning og utfylling av avtaler • Analysere og avveie grunnleggende hensyn i avtaleretten • Formulere og formidle kunnskaper om avtalerettslige problemstillinger **Generell kompetanse** Ved endt studium kunne anvende avtalerettslige kunnskaper i domstolene, advokatfirmaer eller andre institusjoner som arbeider med avtalerett.	• Kjøperens krav som følge av avtalebrudd fra selgers side i form av forsinkelse • Kjøperens krav som følge av avtalebrudd fra selgers side i form av mangler ved salgsgjenstanden • Selgerens krav som følge av avtalebrudd fra kjøperens side Studentene skal ha kjennskap til: • Prinsippene for erstatningsutmåling ved avtalebrudd • Rreglene om ventet (antesipert) mislighold • De viktigste reglene om lovvalg i internasjonale kjøpsforhold Reguleringen av følgende emner i kjøpsloven og forbrukerkjøpsloven faller utenfor kravene til kunnskap: • Stansningsrett • Rettsmangler (vanhjemmel) • Direktekrav **Ferdigheter** **Studenten skal kunne:** • Identifisere og drøfte kjøpsrettslige problemstillinger • Formulere og formidle kunnskaper om kjøpsrettslige problemstillinger • Anvende kjøpsrettslige regler på praktiske situasjoner **Generell kompetanse** Studenten skal: Ved endt studium kunne anvende kjøpsrettslige kunnskaper i domstolene, advokatfirmaer eller andre institusjoner som arbeider med kjøpsrett.	• Skadelidtes medvirkning, lempning, flere skadevoldere og regress • Reglene om tapsutmåling, herunder forholdet mellom erstatning, forsikring og trygd • Studenten skal ha kunnskap om: • Erstatningsrettens nasjonale kilder • EMK og EØS rettslige kilder av betydning for erstatningsretten **Ferdigheter** Studenten skal kunne: • Identifisere og drøfte erstatningsrettslige problemstillinger knyttet til erstatningsrettslig relevant skade, ansvarsgrunnlag, adekvat årsakssammenheng • Analysere sentrale erstatningsrettslige prinsipper • Anvende erstatningsrettslige regler på praktiske situasjoner **Generell kompetanse** Studenten skal: • Ved endt studium kunne anvende erstatningsrettslige kunnskaper i domstolene, advokatfirma, forsikringsselskap eller andre institusjoner som arbeider med erstatningsrett. • Ha forståelse for de erstatningsrettslige grunnprinsippene og reelle hensyn • Ha forståelse av forholdet mellom erstatning og forsikring for å finansiere skader

	Ha forståelse av de kjøpsrettslige grunnprinsippene og relevante reelle hensyn	

JUS1211 – Privatrett II

Generelle læringsmål

Hva lærer du?
Kunnskaper:

Etter endt emne skal studenten ha kunnskaper om rettssystemets oppbygging og regler og sammenhenger innen fagområdene juridisk metodelære, fast eiendoms rettsforhold og familie- og arverett.

Dette innebærer at studenten skal ha kunnskaper om og forståelse av

- Juridisk metode
- Nasjonal rett på fagområdene fast eiendoms rettsforhold og familie- og arverett
- De internasjonale aspektene av fast eiendoms rettsforhold og familie- og arverett
- Hvordan juridisk argumentasjon varierer mellom fagområdene i emnet

Ferdigheter:

Studenten skal kunne anvende juridisk metode til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger. Dette innebærer å kunne

- Identifisere rettslige problemstillinger i et saksforhold
- Finne frem til, analysere og sammenstille rettskilder med sikte på å fastlegge gjeldende rett
- Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål innenfor fagområdene fast eiendoms rettsforhold og familie- og arverett
- Utarbeide skriftlige analyser av reglene innen ulike rettsområder
- Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt

Generell kompetanse:
De nevnte juridiske kunnskapene og ferdighetene skal etter ferdigstilt master i rettsvitenskap kunne brukes i ulike former for juridisk arbeid

Fagspesifikke læringsmål

Juridisk metodelære	**Familie- og arverett**	**Fast eiendoms rettsforhold**

VEDLEGG 2

Hva lærer du? Kunnskap Studenten skal ha kunnskap om: • Sentrale rettslige grunnbegreper, som begrepene om rett, rettsregel, rettskilde, rettighet, rettsanvendelse, subsumsjon, skjønn, plikt (påbud, forbud), kompetanse • Hovedtrekk i det norske rettskildesystemet, herunder internasjonale rettskilder og deres betydning i norsk rett • Hovedprinsipper for tolkning av lov, herunder om skillet mellom presiserende, utvidende og innskrenkende lovtolkning, antitese og analogi • Hovedprinsipper for slutning fra andre sentrale rettskilder • Hovedprinsipper for samordning av slutningsresultater fra forskjellige rettskilder • Skillet mellom lovfestet og ulovfestet rett • Forholdet mellom generelle rettsregler og individuelle normer, f.eks. slike som er gitt ved avtale • Skillet mellom generelle (teoretiske) og konkrete (praktiske) drøftelser av rettslige spørsmål • Klart språk, avsnittsstrukturer og aktiv skriveform • Det tradisjonelle skillet mellom en drøftelse av gjeldende rett (de lege lata) og en drøftelse av hvordan retten bør være (de lege ferenda) • Forskjellige teknikker for å bygge opp og strukturere løsningen av konkrete rettsspørsmål (subsumsjon) **Ferdigheter** Studenten skal kunne: • Identifisere rettslige emner og spørsmål	**Hva lærer du?** **Familierett:** **Kunnskap** Studenten skal ha god kunnskap om: • Formuesforholdet under ekteskapet, herunder reglene om ektefellers råderett, gjeldsansvar og gaveoverføringer. • Fastlegging av eierforhold i ekteskap og samboerforhold • Avtaler mellom ektefeller, herunder adgangen til å avtale alternative formuesordninger til ekteskapslovens normalordning, samt lemping av avtaler. • Oppgjørsreglene ved ekteskapets opphør, både når partene har felleseie og ved særeie • Formuesforholdet mellom samboere, og det økonomiske oppgjøret ved samboerforholdets opphør Studenten skal ha kunnskap om: • Vilkårene for ekteskapets inngåelse og oppløsning samt reglene om ektefellers underholdsplikt • Hovedlinjer i lovvalgsreglene (internasjonal privatrett) • Hovedreglene om foreldreansvar, hvor barnet skal bo fast og samværsrett **Ferdigheter** Studenten skal kunne: • Identifisere og drøfte familierettslige problemstillinger knyttet til avtaleinngåelse og delingsregler i livsfellesskap • Analysere og avveie grunnleggende hensyn i den økonomiske familieretten	**Hva lærer du?** Kunnskap Studenten skal ha god kunnskap om: • Hva det innebærer å være eier i forhold til andre med privatrettslige interesser knyttet til eiendommen, utenforstående tredjemenn og offentligrettslige interesser • Registrering av eiendom og fast eiendom som rettighetsobjekt, herunder fast eiendoms inndeling og utstrekning. Hovedspørsmålene her er identifikasjon av eiendommer (gårds- og bruksnummer m.v) og opprettelse av nye enheter, samt spørsmål som vedrører eiendommers fysiske utstrekning, herunder grensespørsmål mot naboer • Naborett. Det sentrale tema er her nabolovens regler om de skranker hensynet til naboene setter for eierens utnyttelse av egen grunn • Servitutter. Det er viktig å være fortrolig med variasjonen i disse rettsforhold og den nærmere regulering i servituttloven • Sameie, først og fremst slik dette forhold er regulert i sameieloven. • Registrering av eiendomsrett og begrensede rettigheter i fast eiendom (grunntrekkene i reglene om rettsvirkningene av tinglysning) • Hevd m.v., først og fremst slik dette er regulert i hevdsloven • Rettighetenes konstitusjonelle vern etter Grunnloven og semi-konstitusjonelle vern etter menneskerettsloven • Forholdet mellom ekspropriasjon og offentligrettslige rådighetsbegrensninger • Områdevern, særlig om erstatning for rådighetsreguleringene som områdevern medfører • Artsvern, herunder forholdet til beite- og jaktrett

• Finne frem til sentrale skrevne rettskilder på papir og gjennom Internett
• Påvise og ta hensyn til relevante reelle hensyn for løsning av rettsspørsmål
• Tolke, samordne og anvende lov og andre sentrale rettskilder i samsvar med grunnprinsippene for dette
• Utarbeide en drøftelse av (teoretisk) og angi mulige løsninger på (praktisk) rettslige spørsmål
 	
Generell kompetanse
Studenten skal:
 	
• Kunne planlegge og gjennomføre drøftelser og løsninger av rettslige spørsmål, herunder utvikle forståelse for at en hensiktsmessig oppbygning og struktur av en konkret juridisk analyse varierer avhengig av rettsspørsmålets karakter.
  • Kunne formidle sentralt fagstoff i fagene i Jus 1111 og Jus 1211, som teorier, problemstillinger og løsninger, - skriftlig, muntlig og gjennom andre relevante uttrykksformer.
  • Ha innsikt i etiske problemstillinger i faget.
  • Kunne gjenkjenne fagrelevante kunnskaper og skjelne mellom etablerte og nye kunnskaper på fagområder studenten kjenner.
	• Anvende familierettslige regler på praktiske situasjoner
	• Formulere og formidle kunnskaper om familierettslige problemstillinger
	
	Generell kompetanse
	Studenten skal:
	
	• Kunne anvende familierettslige kunnskaper i domstolene, advokatfirma og andre offentlige og private institusjoner som arbeider med familierett
	• Ha forståelse for de særegne mellommenneskelige og etiske spørsmål som reiser seg i familieretten
	
	Arverett:
	Kunnskap
	Studenten skal ha god kunnskap om:
	
	• Arverett etter loven
	• Livsarvingers pliktdel
	• Reglene om testamenters opprettelse, tolking, tilbakekall og bortfall
	• Uskifte for ektefeller og samboere
	• Grensen mellom livs− og dødsdisposisjoner
	
	Studenten skal ha kunnskap om:
	
	• Sammensatt skifte
	• Hovedtrekkene i bobehandlingen
	• Fordelingen av boets eiendeler
	• Hovedlinjer i lovvalgsreglene (internasjonal privatrett)
	
	Ferdigheter
	Studenten skal kunne:
	
	• Identifisere, drøfte og ta stilling til arverettslige problemstillinger
		Studenten skal ha kunnskap om:
		
		• Hovedtrekkene i den offentligrettslig regulering av fast eiendoms utnyttelse
		• Ulike former for total bruksrett, særlig tomtefeste
		• Allemannsrett
		• Allmenningsrett
		
		Ferdigheter
		Studenten skal kunne:
		
		• Identifisere og drøfte tingsrettslige problemstillinger knyttet til eiendomsretten til fast eiendom og de begrensede rettigheter i fast eiendom
		• Analysere og avveie grunnleggende hensyn og sentrale momenter i fast eiendoms tingsrett
		• Anvende regler i fast eiendoms tingsrett på praktiske situasjoner
		• Formulere og formidle kunnskaper om tingsrettslige problemstillinger, for så vidt de vedrører fast eiendom
		
		Generell kompetanse
		Studenten skal ved endt studium kunne anvende tingsrettslige kunnskaper og tenkemåter vedrørende fast eiendom i domstolene, advokatfirma, eller andre institusjoner som arbeider med fast eiendoms tingsrett.

	• Analysere og avveie grunnleggende hensyn i arveretten • Anvende arverettslige regler på praktiske situasjoner • Formulere og formidle kunnskaper om arverettslige problemstillinger **Generell kompetanse** Studenten skal etter fullført master i rettsvitenskap: • Kunne anvende arverettslige kunnskaper i domstolene, advokatfirma og andre offentlige og private institusjoner som arbeider med arverett • Ha forståelse for de særegne mellommenneskelige og etiske spørsmål som reiser seg i arveretten	

JUS2111 – Statsforfatningsrett, folkerett og menneskerettigheter

Generelle læringsmål

Kunnskaper
Etter endt emne skal studenten ha god forståelse av de grunnleggende sidene av statsforvaltningsrett, folkerett og internasjonale menneskerettigheter og sammenhengen mellom disse.

Ferdigheter
Et hovedformål med JUS2111 er at studenten etter endt emne skal kunne bruke rettsreglene i fagene på faglig forsvarlig vis. Det innebærer å ha evne til å oppdage hva rettsspørsmål går ut på, stille spørsmål klart og tydelig, skille mellom spørsmål som ligner hverandre, men som er forskjellige, samt ha vurderingsevne og selvstendighet til:

- å drøfte løsningene på skisserte praktiske, konkrete problemer i samsvar med fagtradisjonen, og
- å drøfte faktiske og mulige rettsregler i samsvar med de faglige tradisjonene for betenkninger og korte essays.
- Studenten skal kunne løse spørsmål på det enkelte rettsområde og spørsmål som oppstår når ulike regelverk skal samvirke.

Generell kompetanse
Etter endt emne skal studenten kunne føre muntlige og skriftlige juridiske resonnementer om konstitusjonelle spørsmål, derunder spørsmål som gjelder forholdet mellom Grunnloven og underordnede rettskilder, og om folkerett og internasjonale menneskerettigheter basert på anerkjent juridisk metode innenfor disse emnene. Studentene vil ha et godt utgangspunkt for å se rettsspørsmål fra et overordnet perspektiv og å håndtere spørsmål som oppstår når regelverk av ulik karakter møtes.

VEDLEGG 2

Fagspesifikke læringsmål		
Statsforfatningsrett	**Folkerett**	**Internasjonale menneskerettigheter**

Hva lærer du? *Kunnskaper* Studenten skal ha god forståelse av: • Konstitusjonen og endring av konstitusjonen • Statsrettslig metode, tolkning av Grunnlovens tekst og forholdet til internasjonal rett • Hovedreglene om statsmaktenes oppgaver og kompetanse • Hovedreglene om kontroll med statsmaktene (parlamentarisme, opplysningsplikt, riksrett, domstolskontroll mv.) • Hovedtrekk i samtlige rettigheter som følger av Grunnloven, begrensning av grunnlovsrettigheter og grunnlovsrettighetenes forhold til internasjonale menneskerettigheter • Grunnleggende rettsstatsprinsipper • De nærmere reglene om kravet til lov og dom på strafferettens område, til vern om ytringsfrihet, om eiendomsrett, mot tilbakevirkende lover og mot diskriminering • Konstitusjonens grenser (konstitusjonell nødrett m.v.) • Grunnprinsippene for folkerettens virkning i nasjonal rett. Studenten skal ha kjennskap til:	**Hva lærer du?** *Kunnskaper* Studenten skal ha god forståelse av: • Folkerettens karakter, med særlig vekt på likheter og forskjeller mellom nasjonal rett og folkeretten • Folkerettens kilder og metode, herunder ○ Traktater: ▪ Forhandling, inngåelse, gyldighet og endring ▪ Tolkning, herunder ulike typer traktater og tolkningstradisjoner innenfor ulike rettsområder, slik som internasjonale menneskerettigheter ▪ Konflikt mellom og harmonisering av traktater ▪ Traktatbrudd ○ Folkerettslig sedvanerett ○ Generelle rettsprinsipper • Folkerettens subjekter • Stater, med særlig vekt på opprettelse og oppløsning av stater, statsterritoriet og havområdene, statsborgerne, suverenitet, forbudet mot bruk av makt, myndighetsutøvelse (jurisdiksjon) og immunitet • Internasjonale (mellomstatlige) organisasjoner, med særlig vekt på FN - herunder om hva som skal anses som en internasjonal organisasjon, organenes struktur og kompetanse og om demokratisk og konstitusjonell kontroll • Individenes stilling i folkeretten	**Hva lærer du?** *Kunnskap* Studenten skal ha god forståelse av: • Forankringen menneskerettighetene er gitt i nasjonal rett gjennom Grunnloven og menneskerettsloven. • Begrepet menneskerettigheter, slik det uttrykkes i menneskerettskonvensjoner og Grunnloven og er utviklet i rettspraksis og annen håndhevelse. • Innholdsmessige sider ved: vernet mot diskriminering og rett til likhet, retten til liv, torturforbudet, retten til personlig frihet og sikkerhet, retten til privat- og familieliv, religions- og livssynsfrihet, ytringsfrihet, forsamlings- og foreningsfrihet, politiske rettigheter, retten til utdanning, retten til helse, barns rettigheter og retten til effektive rettsmidler. • Menneskerettighetenes grenser ved bruk av tvang, samt menneskerettslige plikter til å sikre individers rettigheter i den private sfære, herunder frihet fra vold. Studenten skal ha forståelse av: • Hovedtrekkene i den institusjonelle strukturen for overvåking og kontroll med menneskerettighetene i FN-komiteene og i Den europeiske menneskerettsdomstol. • Hvordan ulike institusjoner i Norge bidrar til å oppfylle menneskerettslige forpliktelser til å sikre at rettigheter blir reelle. *Ferdigheter*

• Hovedtrekkene i konstitusjonell historie etter 1814, herunder også bakgrunnen for grunnlovsreformen i 2014 • Hovedtrekkene i de ideologier og det idegrunnlag som statsmaktenes kompetanse og menneskerettighetene bygger på • Kjennskap til noen komparative perspektiver på enten (1) statsform (monarki/republikk/ parlamentarisme), (2) domstolskontroll med lover eller (3) konstitusjonell endring *Ferdigheter* Studenten skal kunne: • Identifisere, drøfte og løse rettsspørsmål i statsforfatningsretten • Formulere og formidle kunnskap om statsrettslige problemstillinger • Gjennomføre rettspolitiske vurderinger av statsrettslige problemstillinger *Generell kompetanse* Studenten skal etter endt emne forstå hvordan hensyn til demokrati, rettsstat, ansvar m.v. ivaretas av konstitusjonen og hvordan politisk vilje kan omsettes i rettslig bindende form. Studenten skal videre ha en forståelse for hvordan og hvorfor regler om menneskerettigheter setter innholdsmessige grenser for flertallets styringsrett. Studentens kunnskap om det rettslige grunnlaget for statens virksomhet har betydning for forståelsen av all rettslig virksomhet.	• Internasjonale domstolers domsmyndighet og prosedyre, særlig Den internasjonale domstol (ICJ) • Staters ansvar ved brudd på folkeretten Studenten skal ha kjennskap til: • Verdens handelsorganisasjon (WTO), Europarådet, NATO og de folkerettslige sidene ved EU, EFTA og EØS-organene • Krigens folkerett *Ferdigheter* Studenten skal kunne: • Finne fram til, lese og forstå traktater og dommer fra internasjonale domstoler • Anvende folkerettslig metode ved tolkning av traktater • Identifisere, drøfte og løse konkrete rettsspørsmål på dette området • Analysere om en norm kvalifiserer som folkerettslig sedvanerett • Formulere og formidle kunnskaper om folkerettslige problemstillinger *Generell kompetanse* • Studenten skal ha en grunnleggende forståelse av samspillet mellom nasjonal rett og folkeretten	Studenten skal kunne • Identifisere menneskerettslige problemstillinger i et saksforhold • Anvende menneskerettslig metode på praktiske situasjoner, herunder drøfte om menneskerettighetene kommer til anvendelse og om en restriksjon er forholdsmessig og kan rettferdiggjøres • Reflektere rundt forholdet mellom flertallsmakt og mindretallsvern. *Generell kompetanse* Studenten skal etter avlagt master i rettsvitenskap kunne anvende menneskerettigheter og menneskerettslig metode i domstolene, som advokat, i forvaltningen eller i andre institusjoner, samt formulere og formidle kunnskap om menneskerettslige problemstillinger

	• Studenten skal ha innsikt i hvordan internasjonale institusjoner fungerer og i samspillet mellom internasjonale og nasjonale institusjoner • Studenten skal ha forståelse av grunnleggende begreper som suverenitet, jurisdiksjon og folkerettslig ansvar	

JUS2211 - Forvaltningsrett og EØS-rett

Generelle læringsmål

Hva lærer du?
Kunnskaper

Etter endt emne skal studenten ha god forståelse av de grunnleggende sidene ved forvaltningsrett, EØS-rett, velferdsrett og miljørett og av sammenhengen mellom disse.
Ferdigheter
Studenten skal etter endt emne kunne bruke rettsreglene i EØS- og offentligrettslige fag på faglig forsvarlig vis ved å føre muntlige og skriftlige juridiske resonnementer basert på anerkjent juridisk metode. Det innebærer å identifisere rettsspørsmål, stille spørsmål klart og tydelig, skille mellom spørsmål som ligner hverandre, men som er forskjellige, samt ha vurderingsevne og selvstendighet til å:

- drøfte praktiske rettslige problemstillinger i samsvar med fagtradisjonen,
- vurdere om rettsreglene er hensiktsmessige, og vurdere alternativer til gjeldende rett, samt
- skrive selvstendige analyser og vurderinger i form av betenkninger og korte essays, på en måte som oppfyller akademiske krav til kildebruk og referanser.

Generell kompetanse
Etter endt emne skal studenten kunne arbeide med forvaltningsrettslige spørsmål i forvaltningsorganer og andre institusjoner, domstoler og advokatvirksomhet.

Fagspesifikke læringsmål

Alminnelig Forvaltningsrett	Velferdsrett	Miljørett	EØS-Rett

VEDLEGG 2

Hva lærer du? *Kunnskaper*	**Hva lærer du?** *Kunnskaper*	**Hva lærer du?** *Kunnskaper*	**Hva lærer du?** *Kunnskaper*

Studenten skal ha god forståelse av:
• Forholdet mellom alminnelig og spesiell forvaltningsrett
• Sentrale hensyn ved vurdering av forvaltningens oppbygning og virksomhet (særlig rettssikkerhet, styring og effektivitet)
• Reglene om delegasjon og intern styring i forvaltningen
• Reglene om offentlighet
• Forvaltningslovens sentrale regler, særlig om anvendelsesområde, utredningsplikt, habilitet, varsling, partsoffentlighet, vedtak, underretning, begrunnelse og klage
• Reglene om omgjøring av forvaltningsvedtak
• Kravet til rettslig grunnlag for avgjørelser (kompetanse) og faktiske handlinger (tillatelse), herunder legalitetsprinsippet
  • Reglene om vilkår for begunstigende forvaltningsavgjørelser
• Hjemmelstolkning og grensene for forvaltningens materielle kompetanse, herunder skillet mellom kompetanse og frihet til
	Studenten skal ha god forståelse av følgende generelle temaer:
	• Rettighetsbegrepet i velferdsretten
	• Rettssikkerhetsgarantiene i velferdsretten
	• Rettskildesituasjonen i velferdsretten
	• Menneskerettighetsperspektiv på velferdsretten
	• Velferdsstaten, grunnlov og EØS
	Studenten skal ha god forståelse av følgende tjenester og stønadsordninger:
	• Reglene om rett til helse- og omsorgstjenester fra kommunen
	• Reglene om rett til spesialisthelsetjenester
	• Reglene om rett til trygdeytelser til livsopphold ved sykdom, arbeidsavklaring, uførhet, fødsel og adopsjon samt aleneomsorg for barn
	  • Reglene om økonomisk stønad etter lov om sosiale tjenester i NAV
	• Reglene om tvang overfor barn og foreldre
		Studenten skal ha god forståelse av:
		• De særlige rettsspørsmål som knytter seg til forvaltningen av naturmiljøet og til varetakelsen av allmenne miljøhensyn og -interesser, herunder også etiske spørsmål
		• Miljøets grunnlovsvern og innholdet i prinsippet bærekraftig utvikling og føre-var-prinsippet og deres plass i norsk rett
		• Prinsippene for og de viktigste reglene om saksbehandlingen i miljøsaker med hovedvekt på reglene om konsekvensutredning og retten til miljøinformasjon
		• Rettslige virkemidler og rammer for styring av arealbruk gjennom plan- og bygningsloven (arealplanlegging) og forvaltning av naturmangfold gjennom områdevern etter naturmangfoldloven
		  • Rettslige virkemidler og rammer for kontroll med utslipp av forurensning, herunder klimagasser
		  • Betydningen av internasjonal miljørett og EØS-miljørett på de nevnte områdene
		Studenten skal ha kjennskap til:
			Studentene skal ha god forståelse av:
			• Kravene til gjennomføring av EØS-regler i norsk rett.
			• EØS-reglenes betydning i norsk rett.
			• Reglene i EØS-avtalens hoveddel om fritt varebytte, med unntak av reglene om statlige handelsmonopoler.
			• Reglene om fri bevegelighet for arbeidskraft.
			• Reglene om etableringsrett.
			Studenten skal ha kjennskap til:
			• Reglene om fri bevegelighet av tjenester
			• Hovedtrekkene ved EU-retten og EØS-retten.
			  • Institusjoner og beslutningsprosess i EØS.
			  • Generelle hovedtrekk ved forbudene mot hindringer for bevegelighet av varer, personer, tjenester og kapital over landegrensene, og modifikasjonene i disse forbudene.
			Ferdigheter
			Studenten skal kunne:

(ikke) å bruke den, og kravet til korrekte fakta
• Reglene om ugyldighet
• Domstolens kompetanse til å prøve forvaltningens konkrete lovanvendelse (subsumsjonen) og deres tilbakeholdenhet med å bruke kompetansen
 	
Studenten skal ha kjennskap til:
• Forvaltningens oppbygning og oppgaver
• Tjenestemennenes lojalitetsplikt og ytringsfrihet
• Forvaltningens virkemidler (forbud, påbud, tillatelser, vilkår, økonomiske ytelser, tjenester m.v.)
• Reglene om erstatning for ugyldige forvaltningsvedtak
• Systemet for tilsyn og kontroll med forvaltningen, derunder statskontroll med kommunene, Sivilombudsmannens kontroll og hvordan forvaltningsrettslige spørsmål kommer opp for og skal behandles av domstolene
  • Etiske spørsmål som ansatte i offentlig forvaltning kan bli stilt overfor
	• Reglene om tvang overfor mennesker med psykiske lidelser
	
	Studenten skal ha kjennskap til:
	• Regler om rett til arbeid og utdanning etter menneskerettighetene
	• Trygdeytelser ved arbeidsløshet
	• Reglene om kontantstøtte
	• Velferdspolitiske hensyn og debatter
	Ferdigheter
	
	Studenten skal kunne:
	• Identifisere velferdsrettslige problemstillinger i et saksforhold
	• Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål I velferdsretten
	• Analysere vedtak om rettighetsbaserte ytelser og vedtak om tvangsinngrep
	• Foreta vurderinger av slike vedtaks gyldighet i lys av rammer gitt i Grunnloven, menneskerettighetskonvensjoner, EØS-rett, lover og forskrifter
	  • Formulere og formidle kunnskaper om velferdsrettslige problemstillinger
		• Hovedtrekkene i reglene om byggesaksbehandling
		Ferdigheter
		
		Studenten skal kunne:
		• Anvende miljørettslige prinsipper i juridisk argumentasjon og ved utforming av virkemidler
		• Vurdere effektiviteten av virkemiddelbruk
		• Identifisere miljørettslige problemstillinger i et saksforhold
		• Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål i miljøretten
		• Analysere og formulere vedtak om miljøinngrep
		• Foreta vurderinger av slike vedtaks gyldighet i lys av rammer gitt i Grunnloven, folkeretten, lover og forskrifter
		• Formulere og formidle kunnskaper om miljørettslige problemstillinger
		• Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsreglene på dette området
		Generell kompetanse
		
		Emnet gir forståelse av miljøproblemenes egenart og offentlig virkemiddelbruk for å håndtere dem. Det gir også forståelse for problemstillinger om virkninger overfor tredjeparter
			• Identifisere, drøfte og løse rettsspørsmål i EØS-retten basert på EØS-rettslig metode
			• Analysere hva EØS-retten innebærer for Stortinget, forvaltningen og domstolene.
			• Formulere og formidle kunnskaper om EØS-rettslige problemstillinger.
			  • Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsreglene på dette området.
			Generell kompetanse
			
			Studentene skal ha:
			• En grunnleggende forståelse av hvordan internasjonal regulering av økonomiske aktiviteter griper inn i nasjonale rettssystemer.
			• Forståelse av de grunnleggende elementene som inngår i internasjonale regler om økonomiske aktiviteter.

Ferdigheter Ut fra en forståelse av forvaltningsrettens begreper, perspektiver og struktur, skal studenten kunne: • Identifisere forvaltningsrettslige problemstillinger i et saksforhold • Drøfte og løse slike problemstillinger • Analysere forvaltningsvedtak og vurdere vedtakenes gyldighet i lys av rammer gitt i Grunnloven, menneskerettighetskonvensjoner, lover og forskrifter • Formulere og formidle kunnskaper om forvaltningsrettslige problemstillinger • Drøfte og ta stilling til rettslige og rettspolitiske spørsmål som ligger i skjæringspunktet mellom hensynet til rettssikkerhet, demokrati og offentlig styring • Reflektere over etiske problemstillinger i forvaltningen *Generell kompetanse* Studenten skal kunne: • Forholde seg til forvaltningsrettslige spørsmål som de møter senere i studiet og i	• Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsreglene på dette området	(andre enn dem vedtak rettes mot) og hvordan rettssikkerheten for tredjeparter kan ivaretas. Emnet bidrar til forståelsen av samvirket mellom folkerett og nasjonal rett.	

praksis, i saksbehandling, rådgivning og utredning • Håndtere samspillet mellom privat og offentlig rett i forholdet mellom forvaltning og borger			

JUS3220 – Rettshistorie

Generelle læringsmål

Hva lærer du?
Det kreves god forståelse av:

- andre rettstradisjoner enn de vestlige (kinesisk og islamsk)
- oppløsningen av ættesamfunnet og fremveksten av føydalretten etter 500
- de nye territorialstatene og deres styringssystemer etter 1100
- merkantil rett, kontraksrettstenkning, naturrett og samfunnskontrakt før 1750
- forfatningsstatens, velferdsstatens og totalitære staters rettshistorie etter 1750
- dannelsene av og utviklingen av menneskerettighetene etter 1750
- det økonomiske livs rettshistorie etter 1750 (kontrakt, marked, arbeid og selskaper)
- internasjonalisme og globalisme i moderne rett

JUS3112 – Formuerett 1

Generelle læringsmål

Hva lærer du?
Læringsmålene for emner i rettsstudiet omfatter obligatoriske og anbefalte forkunnskapskrav for det aktuelle emnet.

Læringsmålene for emnet er erverv av kunnskap om de avtale- og obligasjonsrettslige temaene som inngår i emnet (se egne fagbeskrivelser), herunder kunnskap om fagenes særlige metode- eller rettskildespørsmål.

Kunnskapskravet gjelder først og fremst norsk rett, men også enkelte temaer knyttet til fremmed rett og enkelte internasjonale problemstillinger berøres. På noen områder må norske regler fastlegges i overrensstemmelse med krav som følger av EØS-retten. Dette gjelder særlig for forbrukeravtaler og for enkelte pengekravsrettslige emner. Kunnskapskravet omfatter kjennskap til faglig uenighet om og nye synspunkter på rettslige spørsmål innenfor emnet, samt kjennskap til sentral ny rettspraksis og annen vesentlig rettsutvikling. Kunnskapen erverves gjennom undervisning i større og mindre grupper, lesing av anbefalt litteratur, studier av de rettskilder som det pekes på i

undervisning og litteratur, samt deltakelse på obligatorisk kurs. På grunnlag av den kunnskapen som er ervervet om temaer og metode, utvikles ferdigheter til muntlig og skriftlig diskusjon, løsning og presentasjon av teoretiske og praktiske problemstillinger innenfor emnet, samt til kritisk syn på rettsstoff og faglige synspunkter i litteraturen.

Studentene skal videre tilegne seg ferdigheter knyttet til anvendelse av avtale- og obligasjonsrettslige regler samt grunnleggende ferdigheter i kontraktsforhandling og utforming av kontrakter.

Alle disse ferdighetene øves opp i undervisningen, gjennom tilbud om levering av skriftlige øvelsesoppgaver og deltakelse på obligatorisk kurs, og også gjennom studier av foreliggende diskusjons- og løsningsmateriale i form av dommer og juridisk litteratur. Gjennomføring av emnet vil gi også gi generell kompetanse i form av evne til samarbeid, skriftlig og muntlig presentasjon og formidling, samt evne til diskusjon og løsning av problemer innenfor en ramme av saklighet og med nødvendig etisk forankring.

Fagspesifikke læringsmål

Avtalerett	Obligasjonsrett 1	Pengekravsrett
Hva lærer du? **Kunnskap** Det kreves god forståelse av reglene om inngåelse av avtale ved fullmektig. Det kreves kjennskap til de ulike grunnlag som kan gjøre en avtale ugyldig. Det kreves god forståelse av hva det innebærer at en avtale er ugyldig, og virkningene av at gyldig avtale ikke er kommet i stand. Det kreves god forståelse av avtaleloven §§ 36 og 37, også i lys av direktiv 93/13 om urimelige vilkår i forbrukeravtaler. **Ferdigheter** Studentene skal kunne: • Identifisere og drøfte avtalerettslige problemstillinger om fullmakt og ugyldighet • Anvende avtalerettslige regler om fullmakt og ugyldighet på praktiske situasjoner • Drøfte og ta stilling til rettspolitiske spørsmål knyttet til regler om fullmakt og ugyldighet, blant annet i lyst av hensynet til avtalefrihet, forutsigbarhet, rettssikkerhet og forbrukervern.	**Hva lærer du?** **Kunnskap:** **Studentene forventes å ha god forståelse av følgende temaer:** Kontrakts- og obligasjonsrettens egenart, kilder, grunnbegreper/terminologi og metode. Prinsipper for fastleggelse av yteplikter/realforpliktelser og konstatering av mislighold, herunder særlig: • ulike typer av forpliktelser og ytelser • oppfyllelsestid og oppfyllelsessted • krav til ytelsen • risiko for skade og oppfyllelseshindringer • prinsippene om opplysningsrisiko og misligholdt opplysningsplikt	**Hva lærer du?** **Kunnskap** Studenten forventes å ha god forståelse om følgende temaer: • Pengekravsrettens rettskilder • Reglene om frigjørende betaling; (tid og sted for betaling, motregning etc.) • Regler om avsavnsrente ved utilsiktet kreditt • Økonomiske rettsvirkninger av betalingsmislighold; forsinkelsesrente og erstatning • Overdragelse av enkle fordringer og forpliktelser • Reglene om samskyld og regress • Hovedreglene om foreldelse

Generell kompetanse Benytte sine kunnskaper i avtalerett i praktisk arbeid i domstolene, advokatfirma, ulike typer av private virksomheter og offentlig forvaltning, og å selvstendig vurdere reglene rettspolitisk.	Regler om mislighold og misligholdsbeføyelser, herunder særlig: • alminnelige vilkår (reklamasjon ol.) • krav på oppfyllelse og retting • gjensidighetsbeføyelsene (tilbakeholdsrett, heving og prisavslag) • erstatningsansvar • brudd på kreditorplikter, kreditormora og kreditorrisiko • Avtaler om misligholdsvirkninger, ansvarsbegrensninger mv Krav mot tidligere kontraktsledd (direktekrav) Endring og opphør av kontrakter og kontraktsplikter, herunder gjennom: • oppsigelse og avbestilling • kontraktsrevisjon ved opprinnelig og etterfølgende forutsetningssvikt herunder avtl. § 36 og forutsetningslæren (må også ses i lys av avtalerettens læringskrav om avtl. § 36) • avtalte endringsvilkår (dekkes kun i Lilleholt) Andre og beslektede grunnlag for forpliktelser enn avtale, herunder: • uberettiget berikelse • forholdet til deliktsretten	• Rettslige konsekvenser av feilbetalinger, herunder læren om condictio indebiti og andre grunnlag for tilbakesøking • Rettslige konsekvenser av uautoriserte betalingstransaksjoner, herunder reglene i finansavtaleloven og det reviderte betalingstjenestedirektivet om dette **Ferdigheter** Studenten skal kunne: • Identifisere og drøfte pengekravsrettslige problemstillinger • Anvende pengekravsrettslige regler på praktiske situasjoner • Drøfte og ta stilling til rettspolitiske spørsmål som ligger i skjæringsfeltet mellom hensyn til avtalefrihet, kreditorvern, rettssikkerhet og forbrukervern. **Generell kompetanse** Studenten skal kunne: • Benytte sine kunnskaper i pengekravsrett i praktisk arbeid i domstolene, advokatfirma, ulike typer av private virksomheter og offentlig forvaltning og å selvstendig vurdere reglene rettspolitisk.

	Partsskifte Samfunnshensyn, forbrukervern og lojalitet i kontraktsforhold Internasjonale kontraktsforhold – lovvalg og verneting **Ferdigheter** **Studenten skal kunne** Identifisere og drøfte kontraktsrettslige problemstillinger innenfor ulike kontraktsområder i lys av alminnelig obligasjonsrettslige prinsipper, terminologi og teori. Anvende kontraktsrettslige regler og prinsipper på praktiske situasjoner, ved tolking, analyse og utforming av kontrakter mv. Drøfte kritisk og ta stilling til rettspolitiske spørsmål knyttet til innhold, endring, opphør og virkninger av kontraktsbrudd i ulike kontraktstyper. **Generell kompetanse** Evne til å gi obligasjons- og kontraktsrettslig teori praktisk anvendelse i domstolene, advokatfirma, forsikringsselskap, offentlig forvaltning eller andre institusjoner som arbeider med kontraktsrett og alminnelig obligasjonsrett.	

	Forståelse for forholdet mellom generelle hensyn, positivrettslige regler og alminnelige prinsipper på ulike kontraktsområder og for ulike skyldforhold.	

JUS3213 – Formuerett II

Generelle læringsmål

Hva lærer du?
Læringsmålene for emner i rettsstudiet omfatter obligatoriske og anbefalte forkunnskapskrav for det aktuelle emnet.

Læringsmålene for Formuerett II er erverv av kunnskap om temaene i selskapsrett og dynamisk formuerett som inngår i emnet (les mer om fagområdene via lenkene nedenfor), herunder kunnskap om fagenes særlige metode- eller rettskildespørsmål. Kunnskapskravet gjelder først og fremst norsk rett, men enkelte EØS-rettslige problemstillinger behandles særlig i selskapsretten, og forholdet til menneskerettighetene berøres i faget dynamisk formuerett. Kunnskapskravet innenfor fagene omfatter kjennskap til faglig uenighet om og nye synspunkter på rettslige spørsmål.

Kunnskapen innenfor Formuerett II erverves gjennom undervisning i større og mindre grupper, lesing av anbefalt litteratur og studier av de rettskilder som trekkes frem i undervisning og litteratur. På grunnlag av den kunnskapen som er ervervet om temaer og metode, utvikles ferdigheter til muntlig og skriftlig diskusjon, løsning og presentasjon av teoretiske og praktiske problemstillinger innenfor emnet, samt til kritisk syn på rettsstoff og faglige synspunkter i litteraturen. Gjennomføring av emnet vil resultere i generell kompetanse i form av evne til skriftlig og muntlig presentasjon og formidling samt evne til diskusjon og løsning av problemer innenfor rammen av saklighet og med nødvendig etisk forankring.

Fagspesifikke læringsmål

Selskapsrett	**Dynamisk formuerett (dynamisk tingsrett, panterett og konkursrett)**

VEDLEGG 2

Hva lærer du?
Kunnskaper
 	
Studentene forventes å ha god forståelse for følgende temaer:
 	
• Selskapenes formål og økonomiske funksjon
• Selskapsrettslige rettskilder, herunder lover, høyesterettspraksis og grunnleggende selskapsrettslige prinsipper.
• Karakteristiske trekk ved ansvarlig selskap, aksjeselskap, allmennaksjeselskap, kommandittselskap, indre selskap, og andre eier- og organisasjonsformer som enkeltmannsforetak, samvirkelag, stiftelse og forening.
• Ansvarlige selskapers, aksjeselskapers og allmennaksjeselskapers rettsforhold, herunder:
  ○ stiftelse og registrering av selskapet
  ○ selskapsdeltakerne og deres rettsstilling
  ○ avtaler i selskapsforhold, herunder selskapsavtale, vedtekter og aksjeeieravtale
  ○ selskapsdeltakernes ansvar for selskapets forpliktelser;
  ○ finansiering av selskapet
  ○ deltakernes rett til selskapsformuen (utdelinger);
  ○ selskapets organisasjon, herunder reglene om rett og legitimasjon til å inngå avtaler på vegne av selskapet
  ○ eierskifte av selskapsandeler
  ○ mislighold av deltakernes og ledelsens forpliktelser, herunder sanksjoner som erstatning og ugyldighet
  ○ innløsning og utløsning av selskapsdeltaker samt oppløsning av selskapet
	Hva lærer du?
	Kunnskaper
	
	Studentene forventes å ha **god forståelse** av følgende temaer:
	
	Begrepene rettsvern, prioritet og ekstinksjon og betydningen av begrepene i rettsreglene
	
	• Ulike konflikter ved flere rettigheter i samme formuesgode, løsningsmodeller
	• Legislative hensyn bak reglene om rettighetskonflikter
	• Rettighetsregistrering, besittelse og notifikasjon
	
	Tredjepersonkonfliktene: Vern mot godtroerverv
	
	• Konflikttypene: Hjemmelskonflikter og dobbeltsuksesjonskonflikter
	• Vern mot godtroerverv knyttet til rettighetsregistrering, særlig reglene om fast eiendom og tinglysing
	• Vern mot godtroerverv for løsøre
	• Vern mot godtroerverv av rettigheter til fordringer
	
	Tredjepersonkonfliktene: Vern mot kreditorbeslag
	
	• Hva det betyr at kreditorene tar utlegg eller det åpnes konkurs hos skyldneren
	• Avgrensning av beslagsretten overfor skyldnerens hjemmelspersoner
	• Avgrensning av beslagsretten overfor personer som utleder rettigheter fra skyldneren.
	
	Rettsvern, prioritet, opptrinnsrett og opplåning
	
	Hva en panterett er og de viktigste formene for pant

Det forventes at studentene har kjennskap til spredte bestemmelser i annen lovgivning som utgjør rammeverket for selskapsretten (foretaksregisterloven, regnskapsloven, foretaksnavneloven). *Ferdigheter* Studentene skal kunne • Identifisere og drøfte selskapsrettslige problemstillinger • Anvende selskapsrettslige regler i praktiske situasjoner • Ta stilling til rettspolitiske spørsmål knyttet til spenningsfeltet mellom deltakernes ansvarsforhold og selskapers samfunnsansvar **Generell kompetanse** Studentene skal kunne • Opparbeide forståelse for hvordan rettsreglene om selskaper er grunnleggende forutsetninger for et fungerende næringsliv • Benytte sine kunnskaper i selskapsrett i praktisk arbeid ved domstolene, advokatfirmaer, private bedrifter og ulike typer offentlig virksomhet	• Panterettens formål og begrunnelse • Hvilke formuesgoder det kan stiftes pant i. Fast eiendom, løsøre (også salgspant), driftstilbehørspant, fordringer, utleggspant. • Panteretten og det underliggende kravet • Spesialitetsprinsippet Hva konkurs er og hva konkurs innebærer • Hva en konkurs innebærer • Hva som skal til for at konkurs åpnes, insolvensbegrepet • De sentrale reglene om debitors kontrakter. Boets inntreden i kontraktene. Grunnleggende regler om omstøtelse *Ferdigheter* Studentene skal kunne Identifisere rettighetskonflikter i formuesgodene fast eiendom, løsøre og fordringer/verdipapirer og drøfte hvordan konfliktene kan løses. Anvende rettsregler om tredjepersonvern i praktiske situasjoner ved stiftelse av rettigheter slik at senere rettighetskonflikter kan unngås. Kritisk drøfte og ta stilling til rettspolitiske spørsmål knyttet til løsning av rettighetskonflikter, med forståelse av hvordan og hvorfor rettsreglene prioriterer de ulike interessene.

	Generell kompetanse Forståelse for strukturen, tenkesettet og de legislative hensynene som ligger til grunn for rettsreglene om løsning av konflikter mellom flere rettigheter i samme formuesgode. Forståelse for hvordan rettsreglene om rettighetskonflikter, og instituttene pantesikkerhet og konkurs, er grunnleggende forutsetninger for et fungerende omsetningsliv. Evne til å identifisere rettighetskonflikter og til å se og vurdere rettslige konsekvenser av formuerettslige disposisjoner i praksis, slik de kan komme opp for domstoler, ved rådgivning i advokatfirma, forvaltning eller for øvrig i et praktisk rettsliv.
JUS4211 – Prosess og strafferett	
Generelle læringsmål	

VEDLEGG 2

Hva lærer du?

Læringsmålene for emner i rettsstudiet omfatter obligatoriske og anbefalte forkunnskapskrav for det aktuelle emnet.

Det å kunne forberede, føre, lede og avgjøre rettssaker er blant juristenes sentrale oppgaver i samfunnet. Ved avsluttet studium skal studentene ha tilfredsstillende kunnskapsgrunnlag for å ivareta oppgaver som prosessfullmektig og dommer i sivile saker og påtaleansvarlig, aktor, forsvarer og dommer i straffesaker. Studentene skal:

- ha god forståelse av sentrale deler av prosessfagene og strafferetten
- ha ferdigheter i metoden som kan gi grunnlag for løsning av alle slags prosessrettslige og strafferettslige spørsmål
- beherske den faglige fremstillingsteknikken i emnets fag
- ha kjennskap til aktuelle prosessuelle og kriminalpolitiske reformspørsmål
- ha kjennskap til noen sentrale yrkesetiske spørsmål.

Langt fra alle jurister skal arbeide som dommer, advokat eller påtalemyndighet. Studiet av ”Prosess og strafferett” vil imidlertid gi generell kompetanse i rettslig konfliktløsning, som vil komme til nytte i all slags juridisk arbeid. Hva enten en skal arbeide i næringslivet, organisasjoner eller i offentlig virksomhet, er det nødvendig å ha kunnskap om fremgangsmåten i rettssaker og egne ferdigheter i saksbehandling. Mange spørsmål en støter på i praksis har strafferettslige problemstillinger, som alle jurister må kunne forholde seg til.

Spesifikke læringsmål	
Strafferett	**Sivilprosess og straffeprosess**

Hva lærer du? *Kunnskaper* Studenten skal ha god forståelse av: • Metodiske forhold og problemstillinger på strafferettens område, herunder ved tolking av straffebud • Ansvarslæren, herunder hovedvilkårene for straff: (1) lovstridig handling, (2) fravær av straffrihetsgrunner, (3) subjektiv skyld, og (4) tilstedeværelse av personlige forutsetninger for straff • Reaksjonslæren • Enkelte forbrytelseskategorier og straffebudene som regulerer disse Studenten skal ha kjennskap til: • Teorier om straffens formål, begrunnelser og virkninger • Fullbyrdelseslæren • Straffelovgivningens virkeområde i tid og rom *Ferdigheter* Studenten skal kunne tolke strafferettslige regler, analysere og komme med løsninger på alminnelige strafferettslige problemer og spørsmål som knytter seg til et utvalg av straffebud som ofte er aktuelle i domstolene eller for påtalemyndigheten eller advokater. *Generell kompetanse* Studenten skal kunne arbeide selvstendig innenfor strafferettsfeltet, som f.eks. advokatfullmektig, politifullmektig, dommerfullmektig eller annen saksbehandler. For øvrig vises til omtalen av generell kompetanse i den alminnelige beskrivelsen av læringsutbytte for masterstudiet i rettsvitenskap.	**Hva lærer du?** *Fellesprosessuelle emner* Studentene skal ha god forståelse av: • Prosessrettens formål • Særtrekk ved rettskildebildet og metodebruk for hvert av prosessfagene, herunder bruk av rettspraksis og betydningen av Grunnloven og internasjonale rettskilder • Institusjonelle forhold 3.1 Hvilke saker som behandles etter de ulike prosesslovene og forskjeller mellom sakstypene 3.2. Partene 3.3 Domstolenes organisering og sammensetning, med vekt på reglene om domstolenes uavhengighet og habilitet 3.4. Prinsippene om rettens forhold til partenes prosesshandlinger, herunder disposisjons-, forhandlings- og anklageprinsippet 3.5. Rettskraft og litispendens, herunder forbudet mot dobbelt forfølgning 3.6. Rettsmidler, herunder anke og gjenåpning • Generelle prosessuelle prinsipper 4.1. Retten til domstolsbehandling 4.2. Partsprosess og rettens styring av sakens behandling 4.3. Prinsippet om «equality of arms 4.4. Kontradiksjon, herunder partsoffentlighet 4.5. Muntlighet 4.6. Bevisumiddelbarhet 4.7. Offentlighet 4.8. Fri bevisføring 4.9. Fri bevisvurdering Studenten skal ha kjennskap til: • Regler om sakskostnader • Etiske utfordringer og etiske forventninger til prosessens aktører • Studenten skal ha følgende ferdigheter:

	• Tolke og klargjøre innholdet i gjeldende prosessuelle regler, om nødvendig i lys av internasjonale rettskilder
	• Løse praktiske prosessuelle problemstillinger
	• Vurdere og kritisere prosessuelle regler
	
	Sivilprosess
	
	Studenten skal ha god forståelse av:
	
	• Grunnleggende sivilprosessuelle hensyn og overordnede målsetninger
	• Forholdet mellom alminnelige sivilprosessuelle prinsipper og enkeltregler i lovgivningen
	• Hvilke saker som kan bringes inn for domstolene og vilkårene for å gjøre det
	• Reglene om forberedelse og gjennomføring av allmennprosessen og småkravprosessen, herunder reglene om bevis
	• Hvilket grunnlag retten kan bygge avgjørelsene på
	• Reglene om avgjørelsene og deres virkninger
	• Reglene om komplekse saker (behandling av flere krav eller parter, samt partshjelp)
	• Hovedlinjene i reglene om fri rettshjelp
	• Studenten skal ha kjennskap til reglene om:
	• Alternativ tvisteløsning og gruppesøksmål
	• Frister, forkynning og retting av feil
	• Midlertidig sikring
	
	Straffeprosess
	
	Studenten skal ha god forståelse av:
	
	• Grunnleggende straffeprosessuelle hensyn og overordnede målsetninger
	• Sentrale straffeprosessuelle prinsipper:
	  ○ straffeforfølgningsplikten og opportunitet
	  ○ anklageprinsippet
	  ○ upartisk anklage og forfølgning
	  ○ humanitet
	  ○ det frie forsvarervalg

	○ selvinkrimineringsvernet ○ uskyldspresumsjonen, herunder prinsippet om at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode ○ folkelig deltakelse • Påtalemyndighetens organisering og arbeidsdeling • Reglene om mistenkte, fornærmede og straffesakens øvrige aktører • Regler om etterforsking, herunder utradisjonelle etterforskningsmetoder og bevisprovokasjon • Tvangsmidler, særlig om frihetsberøvelse og ransaking • Gjennomføring av hovedforhandling, herunder reglene om bevis • Behandlingen av sivile krav i straffeprosessen Studenten skal ha kjennskap til reglene om: • 9. Konfliktrådsbehandling • 10. Internasjonalt samarbeid om kriminalitetsbekjempelse • 11. Erstatning for straffeforfølgning

JUS4111 – Metode og etikk

Generelle læringsmål

Hva lærer du?
Læringsmålene for emnet omfatter obligatoriske og anbefalte forkunnskapskrav for det aktuelle emnet.

I emnet lærer du hvilke krav som stilles til opptreden i sentrale juristposisjoner og om hvilke prosesser som kan lede til at jurister fraviker disse krav. I emnet lærer du også de rettslige og etiske prinsippene som styrer rettsanvendelsesprosessen.

Metode	**Etikk**

Læringskrav
Kunnskap
 	
Metodefaget handler om å forstå juristers fremgangsmåter ved stillingstagning til rettsspørsmål («juridisk metode»).
 	
Studenten skal ha god forståelse av:
 	
• Juridiske argumentasjonsmønstre, det vil si fellestrekk i juristers utsagn til støtte for standpunkt til rettsspørsmål, blant annet utsagn om hvilke argumentkilder som anses relevante, hvilke slutninger som trekkes fra argumentkildene, og hvordan relevante argumenter vektes og avstemmes i forhold til hverandre.
• Juridiske argumentasjonsmønstre i Norges Høyesterett.
• Grunnleggende juridiske argumentasjonsmønstre i henholdsvis Den internasjonale domstolen (ICJ), EMD, EU-domstolen og EFTA-domstolen.
• Ulike beskrivelser av juridiske metoder, herunder teorier om juridisk metode og:
  ○ rettskildeprinsipper
  ○ kjønnsperspektiver, likestilling og likebehandling
  ○ fakta og etikk
• Rettskildeprinsipper som ramme for etiske forventninger til ulike juristsroller.
 	
Studentene skal ha kjennskap til:
 	
• Hvordan juridisk metode og juridiske argumentasjonsmønstre påvirkes av ulike roller jurister opptrer i, som blant annet dommer, advokat, byråkrat, utreder og forsker.
 	
Ferdigheter
 	
Studenten skal kunne:
	Læringskrav
	Kunnskap
	
	God forståelse for sentrale teorier og begreper i juristetikken, herunder
	
	• Hva profesjonsetikk er
	• Forholdet mellom profesjonsetikk og allmennetikk
	• Roller og rollemoral
	• Kjønnsperspektiver på juristetikken
	
	God forståelse for praktiske anvendelser av etikk i juridisk relevant virksomhet, herunder
	
	• Forskjellen på etiske og rettslige krav til juristers yrkesutøvelse og forholdet mellom disse
	• Etiske forventninger til begrunnelser av juridiske standpunkter
	• Ulike typer verdivalg og andre etisk relevante hensyn i retten
	• Forholdet mellom etikk og retorikk i fremstillingen av sakens rettslig relevante faktum
	
	God forståelse for juristroller som dommer, advokat, forsvarer, i påtalemyndigheten og forvaltningen, normer og regler som gjelder for disse, og deres særskilte etiske utfordringer og krav, herunder:
	
	• Interessekonflikter
	• Taushetsplikt og fortrolighetsplikt
	• Uavhengighet
	• Hederlighet og integritet
	• Lojalitetsplikt og ytringsfrihet

• Anvende juridiske metoder, blant annet ved å begrunne standpunkter til rettsspørsmål og evne å skille mellom svake og sterke begrunnelser for rettslige standpunkt. *Generell kompetanse* Kunnskap og ferdigheter i metode er en forutsetning for å arbeide som jurist. Metodelæren er grunnleggende for hele masterstudiet i rettsvitenskap, og faget på fjerde studieår skal gi mulighet for å se de ulike fagene på masterstudiet i sammenheng. For øvrig vises til omtalen av generell kompetanse i den alminnelige beskrivelsen av læringsutbytte for masterstudiet i rettsvitenskap.	• Tilsyns- og disiplinærsystemet for advokater Kjennskap til normative krav til etiske refleksjon og beslutninger, herunder • Krav til etiske beslutninger • Ulike typer beslutningshensyn og forholdet mellom dem • Forholdet mellom grunner og rasjonaliseringer • Begrepet etiske dilemmaer Kjennskap til hvordan vi faktisk resonnerer når vi tar moralske valg, herunder • Skillet mellom automatiske og kontrollerte mentale prosesser • Begrepet begrenset moralsk evne • Begrepet etisk svikt • Sentrale feilkilder ved profesjonsetiske beslutninger og handlinger *Ferdigheter* Emnet gir deg forståelse av og trening i ferdigheter av betydning for etisk forsvarlig juridisk praksis, herunder • å identifisere og analysere etiske spørsmål, dilemmaer og aspekter i beslutningssituasjoner • å behandle disse i refleksjons- og beslutningsprosesser • å begrunne etiske valg muntlig i diskusjon med andre • å kunne identifisere og skille mellom verdivalg i rettssystemet og egne verdivalg *Generell kompetanse* Emnet oppøver evnen til refleksjon rundt rollen som jurist og de etiske utfordringer og krav som stilles i de ulike juristroller. Emnet gir bevissthet om hvordan vi faktisk

	resonnerer i etiske spørsmål og om vanlige feilkilder ved våre yrkesetiske vurderinger. Emnet oppøver også evnen til refleksjon om ulike typer beslutningshensyn, derunder at det kan ligge etiske forventninger ut over de klart definerte regler, samt en bevisst holdning til hvordan slike dilemmaer kan løses i praksis.

JUS4121 – Rettsøkonomi 1

Læringskrav
Læringutbyttebeskrivelsene for emner i rettsstudiet omfatter obligatoriske og anbefalte forkunnskapskrav for det aktuelle emnet.
Kunnskap

- Studenten skal ha kunnskap om hvordan samfunnsøkonomisk teori kan anvendes for å analysere virkninger av offentligrettslige og privatrettslige regler.
- Studenten skal kunne analysere hvordan forskjellige aktører tilpasser seg regler om rettigheter og plikter, og hvordan samfunnets ressursbruk derved blir påvirket.

Ferdigheter:
Studenten skal kunne anvende enkel markeds- og velferdsteori for å analysere og utlede mulige konsekvenser av endringer i rettsreglene på forskjellige områder.
Generell kompetanse
Studenten kan kommunisere med andre fagfolk om rettens virkninger og om hvilke rettsregler som er egnet til å oppnå bestemte mål.

JUS4122 – Rettssosiologi

Læringskrav

Kunnskaper

Studenten skal ha *god forståelse* av:

- Sentral rettssosiologisk teori (Weber, Habermas, Marx, Foucault, kjønn)
- Bruken av retten i velferdsstaten
- Rettssosiologiske temaer som: forhold mellom rett og makt, rettsliggjøring, rettspluralisme, konfliktløsningsordninger, og den juridiske profesjon.

Ferdigheter

Studenten skal:

- Kunne presentere, drøfte og sammenligne rettssosiologisk teori og empirisk forskning.
- Kunne belyse retten og rettslig baserte ordninger i et samfunnsmessig perspektiv, basert på rettssosiologisk teori og forskning.
- Vise evne til kritisk refleksjon om retten, rettslig baserte ordninger, rettssosiologisk teori og forskning.

Generell kompetanse

- Studenten skal kunne formidle og drøfte sentralt fagstoff om rettssosiologiske teorier, problemstillinger og empiriske undersøkelser skriftlig.

JUS4123 - Rettsfilosofi

VEDLEGG 2

Læringskrav
Kunnskap
Rett og Normativitet

Studenten skal ha god forståelse av det allmenne normbegrepets komponenter: normers meningskomponent (det normative utsagnet) og normers virkelighetskomponent (det normative utsagnets virkelighetstilknytning). Studenten skal ha kjennskap til noen hovedformer for definisjon av et allment normbegrep.

Studenten skal ha god forståelse av hovedformene for normativitet:

- Typer av Normer
  - Pliktnormer, Kompetanse og Kompetansenormer, Koblingsord og Kvalifikasjonsnormer
  - Regler, Retningslinjer, Avveininger («Juristskjønnet»)
- Rettigheter
- Verdier
- Studenten skal ha god forståelse av en generell modell for juristers drøftelser av fastsatte normers bindende kraft («u/gyldighet» som koblingsord og u/gyldighetsnormer).
- Studenten skal ha god forståelse av legaldefinisjoner.
- Studenten skal ha kjennskap til forholdet mellom normaspektet og definisjonsaspektet ved rett og jus.

Noen grunnleggende prinsipper og verdier i det norske rettssystemet av i dag

- Studenten skal ha god forståelse av begrepene «likebehandling»; «rettferdighet»; «verd» og «likeverd»; «personlig integritet», «frihet» og «valgfrihet»; og «rettssikkerhet».
- Studenten skal ha god forståelse av problemstillingen «motstrid mellom og harmonisering av verdier og prinsipper».
- Studenten skal ha god forståelse av to hovedforslag til løsning av slik motstrid:
  - Avveiningsmodell
  - Rangordensmodell

Rett og Praktisk fornuft

A Deskriptivt om likheter, forskjeller og forbindelseslinjer mellom rett og moral

VEDLEGG 2

Studenten skal ha god forståelse av likheter, forskjeller og forbindelseslinjer mellom rett og moral.

B Muligheten av å etablere kriterier til vurdering og kritikk av positivt foreliggende rettssystemer

Studenten skal ha god forståelse av problemstillingen.

Studenten skal ha god forståelse av følgende tre teoretiske posisjoner i forhold til problemstillingen:

- Teorifamilie 1: Den skandinaviske rettsrealismen
- Teorifamilie 2: Utilitarismen
- Teorifamilie 3: Kantiansk rettsfilosofi

Studenten skal ha kjennskap til grunnlaget for å si at de nevnte tre posisjoner er teoretisk representative.

Rett, Jus og Språk

- Studenten skal ha god forståelse av de grunnleggende utsagnstyper (definisjoner, karakteristikker; deskriptive utsagn, normative utsagn).
- Studenten skal ha god forståelse av spørsmålet om forholdet mellom rettsnorm og tekst, og spørsmålet om forholdet mellom rettsnorm og rettskildefaktor.
- Studenten skal ha god forståelse av skillet mellom begreper i rettsregler og begreper om rettsregler.
- Studenten skal ha god forståelse av kriterier som blir brukt ved oppstilling av og valg mellom juridiske definisjoner
- Studenten skal ha god forståelse av sammensmeltningsanalysen av juristers utsagn de lege lata.
- Studenten skal ha kjennskap til forholdet mellom juridisk tolking og filosofisk hermeneutikk.

Rettspositivismedebatt

- Studenten skal ha god forståelse av fellestrekk mellom Olivecrona, Ross, Eckhoff og Hart.
- Studenten skal ha god forståelse av begrepene «eksklusiv rettspositivisme» og «inklusiv rettspositivisme».
- Studenten skal ha god forståelse av de to utgangspunkter for Dworkins kritikk av rettspositivisme: hans prinsippbegreper og hans tolkingsmodell.
- Studenten skal ha kjennskap til hovedtrekkene i diskusjonen mellom Dworkin, på den ene side, og Hart og hans etterfølgere, på den annen.Studenten skal ha kjennskap til hovedproblemer ved Dworkins teori om gjeldende rett.
- Studenten skal ha kjennskap til hva det kan bety å spørre om rettspositivismedebatt er en debatt på leting etter en spørsmålsstilling.

VEDLEGG 2

Rettsfilosofisk refleksjon og anvendelse

- Studenten skal ha god forståelse av de grunnleggende utsagnstyper (definisjoner, karakteristikker; deskriptive utsagn, normative utsagn).
- Studenten skal ha kjennskap til begrunnelsesperspektivets betydning, i den forstand at studenten gjennom eksempler fra drøftelser av emnene ovenfor kan vise (i) begrunnelsesproblemer, (ii) betydningen av å reflektere over begrunnelsesmåter, (iii) noen hovedformer for begrunnelse.
- Studenten skal ha kjennskap til noen nyere diskusjoner i feministisk rettsteori.

Ferdigheter

Følgende ferdigheter står sentralt i emnet:

- Å utvikle evne til å formulere rettsfilosofiens sentrale problemstillinger.
- Å utvikle evne til å redegjøre for enkelte hovedmåter å argumentere på som har vist seg å gå igjen i rettsfilosofiens drøftelser av spørsmålene.
- Å oppøve evne til kritisk refleksjon over egne og andres formuleringsmåter og argumenter.

Generell kompetanse

Studenten skal få en utdypet forståelse av rettens og jusens egenart, og gjennom rettsfilosofiens internasjonale karakter få et særskilt grunnlag for kommunikasjon med jurister i andre rettssystemer.

Vedlegg 3:

Vurderingsformer og obligatoriske undervisningselementer på obligatoriske emner på MiR.

Emnekode	Emnenavn	Eksamenstid	Eksamensform	Obligatoriske elementer i undervisningen
JUS1111	Privatrett I	4 timer	Hjemmeeksamen	To obligatoriske skriveøvelser (fast ordning)
JUS1211	Privatrett II	6 timer	Skole	Nei
JUS2111	Statsforfatningsrett, folkerett og menneskerettigheter	6 timer	Skole	Prosedyreøvelse og kildesøkekurs (fast ordning)
JFEXFAC04	Examen facultatum, rettsvitenskapelig variant	4 timer	Skole	Midlertidig: Skriftlig innlevering (godkjent/ikke-godkjent)
JUS2211	Forvaltningsrett og EØS-rett	6 timer	Skole	Semesteroppgave (obligatorisk innlevering) Fra høst 2021 er dette en del av undervisningen
JUS3112	Formuerett I	6 timer	Skole	Obligatorisk kurs (fast ordning)
JUS3213	Formuerett II	6 timer	Skole	Nei
JUS3220	Rettshistorie	72 timer	Hjemmeeksamen	Obligatorisk innlevering av disposisjon og muntlig presentasjon
JUS4111	Metode og etikk	4 timer	Skole	Etikkurs (fast ordning)
JUS4211	Prosess og strafferett	6 timer	Skole	To obligatoriske essays (gruppearbeid og individuelt refleksjonsnotat (fast ordning)
JUS4121	Rettsøkonomi	4 timer	Skole	Nei
JUS4122	Rettssosiologi	48 timer	Hjemmeeksamen	Obligatorisk fakultetsoppgave (fast ordning)
JUS4123	Rettsfilosofi	4 timer	Skole	Nei

Vedlegg 4: Innspill fra Studenten som forsker – prosjektet ved CELL.

Innspill til arbeidsgruppen – ferdigheter og mulige moduler

CELL-prosjekter

Frist: 1.2.2021

1. Prosjekt, ferdighetsområde og fagligansvar for skjemaet (velg)

____	LILO Digitale ferdigheter Tobias	
____	Skrivelab/Praksis Skriveferdigheter	Jon Christian/Hilde
X	Student som forsker Akademiske ferdigheter	Marte
____	Prosedyresatsning Muntlige ferdigheter	Malcolm
____	Forhandlingsforum Tvisteløsningsferdigheter	Sverre
____	Forskerprosjektet Samarbeidsferdigheter	Cecilie/Malcolm

2. **Hvilke MiR-læringsmål (både kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse) fra arbeidsgruppens reviderte forslag har størst tilknytning til deres prosjekt?** *(klipp og lim fra vedlegget)*

Kunnskap:

- Avansert kunnskap om juridisk metode

Ferdigheter:

- Utrede og vurdere rettsreglene innen ulike rettsområder
- Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt på en tydelig, presis og overbevisende måte
- Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsregler
- Gjennomføre et avgrenset forskningsprosjekt under veiledning og i tråd med forskningsetiske normer

Å kunne produsere akademiske tekster av et visst omfang med tilfredsstillende bruk av juridisk metode og i tråd med forskningsetiske normer..

Generell kompetanse:

- Forstå og vurdere sammenhenger mellom retten og samfunnet, herunder rettens plass i styring av samfunnsutviklingen og digitaliseringens betydning for utviklingen av retten
- Reflektere over jussens forhold til andre fag
- Løse nye problemer og bidra til nytenking i en rettslig sammenheng

3. **Hvilke(n) kunnskap/ferdigheter/kompetanser, som er aktuelle for deres prosjekt, bør en student på Master i rettsvitenskap ha tilegnet seg etter 5 år? (***Klargjør i hvilken grad det er basert på forskning, policy standarder (f. eks. EU) eller erfaring fra JUS).*

Etter fem år på Master i rettsvitenskap bør studentene ha utviklet avansert kunnskap og ferdigheter i juridisk metode. Dette er imidlertid ikke nok. En kompleks virkelighet trenger en juristprofesjon som ikke bare kan finne frem til og anvende gjeldende rett, men som har god forståelse av samspillet mellom rett og samfunn. Ferdigutdannede jurister bør ha tilegnet seg kunnskap og ferdigheter som setter dem i stand kritisk å vurdere rettsregler, til å løse nye problemer og bidra til nytenkning i en rettslig sammenheng. Hvis ikke juristene skal bidra til

dette, hvem skal gjøre det da? Dette forutsetter at studentene i løpet av studiene settes i stand til å *frembringe ny kunnskap*. Det å frembringe ny kunnskap ved bruk av vitenskapelig metode er definisjonen av forskning. Studentene bør med andre ord lære seg å forske på retten fordi dette vil sette dem bedre i stand til å løse fremtidens rettslige problemer, til å være rettsstatens voktere og til å få en dypere forståelse for juristprofesjonens oppgaver og ansvar.
Terry Hutchinson, Developing Legal Research Skills: Expanding the Paradigm", Melbourne University Law Review, vol 32, no 3 (2008) fremhever at i en kompleks verden er "legal research a fundamental skill for lawyers".

The traditional, under-theorised doctrinal paradigm of legal research is no longer sufficient for modern lawyers, and exposure to additional methodologies must be included in research training units. Legal research skills education has changed, but it must continue to develop in order to more fully meet the needs of students, the profession and the academy in the contemporary legal environment.

4. Hvordan kan eller burde progresjonen i disse ferdigheter/kompetanser skje gjennom Master i rettsvitenskap? *(ca. 0,5-1 side og/eller en progresjonstabell som i spm. 5)*
Blooms taksonomi er et klassifiseringssystem for ulike nivåer av læring, utviklet av Benjamin Bloom i 1956 i "The Taxonomy of Educational Objectives, The Classification of Educational Goals". I Blooms taksonomi bruker man seks nivåer:

- Kunnskap: Å kunne gjengi informasjon
- Forståelse: Å kunne sammenfatte og gjengi kunnskap med egne ord
- Anvendelse: Å kunne bruke kunnskap og forståelse i konkrete situasjoner
- Analyse: Å kunne se sammenhenger
- Syntese: Å kunne trekke egne slutninger, utlede abstrakte relasjoner
- Vurdering: Å kunne bedømme noe ut fra forskjellige kriterier

Basert på Blooms taxonomi har vi utviklet en (enkel og uferdig) modell for opparbeidelse av nødvendige ferdigheter for å mestre rettsvitenskapelig forskning (først og fremst med utgangspunkt i rettsdogmatisk metode, men studentene bør også få grunnleggende tverrfaglige ferdigheter):

Nivå 1: Steg-for-steg, veiledet «forskning»
Forskningsspørsmål er gitt av lærer
Studenten leter etter argumenter i oppgitte kilder
Studenten analyserer argumentene i de oppgitte kildene med hjelp fra læreren.
Studenten reproduserer et svar som reflekterer eksisterende kunnskap.
Studenten identifiserer kunnskapshull.

Oppgaver:
Klassisk redegjørende teorioppgave
Enkel domsanalyse
Disse oppgavetypene bør gis på første studieår

Nivå 2: Bundet forskning
Forskningsspørsmålet er gitt av lærer
Studenten må finne relevante kilder selv, og lete etter argumenter i kildene.

Studenten analyserer og vurderer kritisk relevante kilder på en selvstendig måte
Studenten reproduserer eksisterende kunnskap
Studenten identifiserer kunnskapshull
Studenten bruker analysene og argumentene og tar aktivt stilling til mulige svar på identifiserte kunnskapshull.

Oppgaver:
Mer kompleks teorioppgave hvor svaret ikke er gitt og som krever selvstendig drøftelse og akademisk metode.
Avansert materiell domsanalyse
Oppgaver av denne typen bør gis på andre og tredje studieår, med økende vanskelighetsgrad.

Nivå 3: Studentaktiv forskning

- Studenten finner og formulerer selv et forskningsspørsmål innenfor kunnskapshull identifisert av læreren.
- Studenten finner relevante kilder selv, og leter etter argumenter i kildene.
- Studenten gjennomfører en kompleks analyse av kildene (under veiledning av lærer)
- Studenten besvarer forskningsspørsmålet, og produserer ny kunnskap.

Oppgaver:

- Læreren oppgir et tema med kunnskapshull. For eksempel:
    - Rettslige utfordringer som aktualiseres av sirkulær økonomi (overgang fra klassiske kjøpssituasjoner til leie/leasing, herunder bruk av formidlingsplattformer mv.) Innenfor dette oppgitte temaet skal studentene selv finne forskningsspørsmål som de besvarer.
        - Forbrukerutfordringer
        - Arbeidsrettslige utfordringer
    - Rettslige utfordringer som aktualiseres av overgang fra fysisk til digital autentisering/signering.
    - Rettslige utfordringer ved bruk av digitale bevis.
    - Rettslige utfordringer med alternativ tvisteløsning/forbrukernemnder.

Oppgavetypen bør gis på fjerde studieår.

Nivå 4: Fri forskning

- Studenten identifiserer kunnskapshull og stiller forskningsspørsmål på egenhånd og motivert av egen nysgjerrighet
- Studenten finner relevante kilder selv
- Gjennomfører komplekse analyser
- Produserer ny kunnskap

Oppgave:

- Skrive masteroppgave om selvvalgt tema

Femte studieår

5. **Hvilke vurderingsformer (med karakter eller bestått/ikke bestått) på Master i rettsvitenskap bidrar allerede til oppnåelsen av disse ferdighetene?**

Semester	**Vurderingsform** *(emne, modul: f.eks. JUS2111 – prosedyreøvelsen)*
10	JUR5030 – masteroppgave (A-F)
9	
8	JUS4122 – fakultetsoppgave og hjemmeeksamen (A-F)
7	JUS4211 – essay/obligatorisk øvelse (B/IB)
6	
5	JUS3220 – hjemmeeksamen (A-F)
4	JUS2211 – semesteroppgave (B/IB)
3	
2	
1	JUS1111- skoleeksamen (gjelder alle semestre) - kan i varierende grad ligge på ulike nivåer i taksonomien beskrevet ovenfor

6. **Hvilke nye vurderingsformer (med karakter eller bestått/ikke bestått) på Master i rettsvitenskap kunne bidratt til en bedre oppnåelse av disse ferdighetene?**

Semester	**Vurderingsform** *(fag, modul, kort beskrivelse)*
10	JUR5030 – obligatorisk kurs i forskningsprosjektdesign, gjennomført semesteret før gjennomføring av masteroppgaven (B/IB)
9	JUS4111 – obligatorisk kurs i prosjektdesign
8	JUS4112 – hjemmeeksamen, studentaktiv forskning (se over) (med karakter eller B/IB)
7	
6	JUS3112 – Semesteroppgave (på nivå bundet forskning, se over - altså samme som i dag gjennomføres på JUS2211, men mer avansert)
5	
4	
3	
2	
1	

Vedlegg: Læringskrav på fakultetet med endringer foreslått av Arbeidsgruppen
Ved gjennomført studium skal du ha følgende kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse

Kunnskaper
Kandidaten skal ha:

- Avansert kunnskap om juridisk metode
- Avansert kunnskap om retten på de fagområder som omfattes av studiet
- God kunnskap om sammenhengen mellom internasjonal og nasjonal rett
- God kunnskap om de verdier og hensyn som ligger til grunn for retten
- God kunnskap om vekselvirkningen mellom rett og samfunn
- God kunnskap om retten i et historisk perspektiv
- God kunnskap om etiske utfordringer og juristers rolle i samfunnet
- Spesialisert innsikt innen fagområder som dekkes av masteroppgaven

Ferdigheter
Kandidaten skal innenfor ulike juristroller og ulike juridiske sjangre kunne anvende juridisk metode og digitale verktøy til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger på en kritisk~~, selvstendig~~ og etisk måte, både selvstendig og i samarbeid med andre. Dette innebærer å kunne:

- Identifisere rettslige problemstillinger i et saksforhold

- Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål, også på ukjente rettsområder
- Utrede og vurdere rettsreglene innen ulike rettsområder
- Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt på en tydelig, presis og overbevisende måte
- Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsregler
- utforme ulike normerende tekster, eksempelvis lovforslag, avtaler og~~,~~ vedtekter
- Gjennomføre et avgrenset forskningsprosjekt under veiledning og i tråd med forskningsetiske normer

Å kunne produsere akademiske tekster av et visst omfang med tilfredsstillende bruk av juridisk metode og i tråd med forskningsetiske normer..

Generell kompetanse

Kandidaten skal kunne bruke de juridiske kunnskapene og ferdighetene på selvstendig vis til å:

- ~~Gjennomføre ulike typer juridiske arbeidsoppgaver~~
- Samarbeide med jurister og tverrfaglig med andre profesjoner om rettslige problemstillinger
- Formidle juridiske resonnementer til jurister, andre profesjoner og allmennheten
- Identifisere etiske og yrkesetiske problemstillinger relatert til jussen og håndtere disse på en forsvarlig måte
- Forstå og vurdere sammenhenger mellom retten og samfunnet, herunder rettens plass i styring av samfunnsutviklingen og digitaliseringens betydning for utviklingen av retten
- Reflektere over jussens forhold til andre fag
- Løse nye problemer og bidra til nytenking i en rettslig sammenheng
- ~~Fremme rett og rettferdighet~~

***

Obs! I forhold til foreslåtte sletningen av "Fremme rett og rettferdighet" skrev Arbeidsgruppen: "målet er hentet fra kandidatløftet og er et svært bredt mål som handler mer om verdier og moral enn kunnskaper og ferdigheter som fakultetet tar ansvar for å gi læring om. Allikevel har målet en tydelig symbolsk verdi og arbeidsgruppen oppfordrer høringsinstansene til å gi innspill på dette punktet. Om målet skal videreføres må det samtidig være med en presisering på hvordan dette målet skal følges opp i undervisning og vurdering." CELL-prosjektene kunne vurdere om man foreslå konkrete elementer tilknyttet til denne kompetansen.

Vedlegg 5: Praksis og skrivelab – Innspill til ferdighetsstigen

Innspill til arbeidsgruppen – ferdigheter og mulige moduler

CELL-prosjekter

1. Prosjekt og ferdighetsområde (velg)

____ LILO (Digitale ferdigheter)
__x__ Skrivelab/Praksis (Skriveferdigheter)
____ Student som forsker (Akademiske ferdigheter)
____ Prosedyresatsning (Muntlige ferdigheter)
____ Forhandlingsforum (Tvisteløsningsferdigheter)
____ Forskerprosjektet (Samarbeidsferdigheter)

2. Hvilke læringsmål (både kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse) fra arbeidsgruppens reviderte forslag har størst tilknytning til deres prosjekt? *(klipp og lim fra vedlegget)*

Skriveferdigheter og særlig praksisferdigheter er ferdigheter som er overgripende og overlappende med mange av kjerneferdighetene i ferdighetsstigen, innen akademiske ferdigheter, digitale ferdigheter, tvisteløsningsferdigheter, samarbeidsferdigheter osv. Det er overlapp også ved skriving med flere av de andre ferdighetsområdene, for eksempel digital tvisteløsning som innebærer blant annet e-post kommunikasjon, og akademiske ferdigheter innebærer i stor grad skriving. Praksis kan være relevant for alle læringsmålene, og ha overlapp med de andre ferdighetsområdene og prosjektene.

Praksisferdigheter kan favne de fleste ferdigheter en jurist trenger i arbeidslivet, slik at vi bare vil løfte frem noen eksempler som ikke nevnes på lik måte i de andre innspillene. For læringsmålene under kunnskap kan for eksempel disse oppøves ved å eksponeres for problemstillinger fra virkeligheten og refleksjon rundt disse.

Kunnskap

- God kunnskap om vekselvirkningen mellom rett og samfunn
- God kunnskap om etiske utfordringer og juristers rolle i samfunnet

Ferdigheter

Vi definerer praksisferdigheter vidt, fra evne til å samarbeide, finne og analysere faktum, snakke med klienter, aktiv lytting, lesing, kunne gjøre bruk av relevante digitale verktøy, kunne finne, vurdere, velge og bruke rettskilder, juridisk informasjon og litteratur, til evne til å gjenkjenne og løse etiske dilemmaer, etisk refleksjon, kritisk tenkning, kreativitet og problemløsning. Muntlig og skriftlig formidling inngår også i praksisferdigheter. Bevisvurdering.

Kandidaten skal innenfor ulike juristroller kunne anvende juridisk metode og digitale verktøy til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger på en kritisk~~, selvstendig~~ og etisk måte, både selvstendig og i samarbeid med andre. Dette innebærer å kunne:

- Identifisere rettslige problemstillinger i et saksforhold
- Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål, også på ukjente rettsområder
- Utrede og vurdere rettsreglene innen ulike rettsområder
- Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt på en tydelig, presis og overbevisende måte
- Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsregler
- Utforme ulike normerende tekster, eksempelvis lovforslag, avtaler og~~,~~ vedtekter

Generell kompetanse

Kandidaten skal kunne bruke de juridiske kunnskapene og ferdighetene på selvstendig vis til å:

- Samarbeide med jurister og tverrfaglig med andre profesjoner om rettslige problemstillinger
- Formidle juridiske resonnementer til jurister, andre profesjoner og allmennheten
- Identifisere etiske og yrkesetiske problemstillinger relatert til jussen og håndtere disse på en forsvarlig måte
- Reflektere over jussens forhold til andre fag
- Løse nye problemer og bidra til nytenking i en rettslig sammenheng

4. **Hvilke(n) kunnskap/ferdigheter/kompetanser, som er aktuelle for deres prosjekt, bør en student på Master i rettsvitenskap ha tilegnet seg etter 5 år? (***Klargjør i hvilken grad det er basert på forskning, policy standarder (f. eks. EU) eller erfaring fra JUS).*

Innenfor skriveferdigheter bør en student gjennom studiet ha tilegnet seg (basert på Birgittes arbeid, erfaringer fra jusstudiet, teori osv. Se for eksempel Lawrence J. Trautman, "The Value of Legal Writing, Law Review, and Publications," Indiana Law Review 51, no. 3 (2018): 693-772) kunnskap om og ferdigheter i ulike rettslige tekstsjangre som er praksisnære og arbeidslivsrelevante, eksempler kan være juridiske utredninger, lovtekster, lovkommentarer, prosesskriv, forvaltningsvedtak, rettsavgjørelser, e-post kommunikasjon.

En student bør bli eksponert for mange forskjellige tekster fra arbeidslivet (hvis det ikke er mulig å rekke over alle sjangre for egen skriving, kan det også være et poeng å eksponere studenter for forskjellige sjangre de må reflektere rundt). Studenten skal utvikle et godt fagspråk og kunne klart og presist formidle juridisk språk (klarspråk), også utvikle evnen til å uttrykke seg rimelig raskt og effektivt. Studenten må kunne formidle skriftlig til forskjellige målgrupper, andre jurister og ikke-jurister, innen andre

fagområder, og til klienter eller brukere som ikke har noe bakgrunn til å forstå jus (vanlige folk). Se også innspillet fra studenten som forsker.

For praksisferdigheter er det vanskelig å si noe komplett eller kunne plukke ut et sett ferdigheter som vil favne de jobbene en ferdig jurist etter hvert vil inneha, det vil også endre seg etter hvordan arbeidsmarkedet endrer seg. Det blir viktig å ha en blanding av de viktigste ferdighetene på et nivå som gjør at ferdighetene kan brukes i arbeidslivet. Innspillene fra de andre ferdighetsområdene og prosjektene vil sammen kunne gi et utgangspunkt for hvilke basisferdigheter som bør bygges inn i studiet, og hvilke som kan gis som mindre innslag og smakebiter.

Praksisferdigheter som utpeker seg som basisferdigheter er blant annet de som nevnes i høringsinspilldokumentet: samarbeidshetsferdigheter, muntlige ferdigheter, digitale ferdigheter osv. Andre ferdigheter som også er viktige og vi vil fremheve er mellommenneskelige ferdigheter ("people skills"/interpersonal skills - "Amongst the interpersonal communication skills that lawyers require are listening to and comprehending detailed fact summaries, receiving feedback, managing relationships in stressful conditions, communicating complex concepts and also unpleasant messages and working collaboratively." Kelly VanBuskirk, The requirements of interpersonal skills in early career canadian law practices and lawyers perceptions regarding the adequacy of the development of these skills in law schools https://law-school.open.ac.uk/sites/law-school.open.ac.uk/files/files/JCLLE/special-2019/the-requirement-of-interpersonal-skills.pdf), kildesøk/kildekritikk/valg av relevante kilder, kreativitet osv. Se blant annet Legg, Michael, New Skills for New Lawyers: Responding to Technology and Practice Developments (2018). The Future of Australian Legal Education (Thomson Reuters 2018), UNSW Law Research No. 18-51, https://ssrn.com/abstract=3235075

Kildesøk er en ferdighet som er essensiell for livslang læring og å holde seg oppdatert på sine fagområder, men også helt essensiell for å raskt kunne utrede en juridisk problemstilling. The ABA standards on accreditation of law schools lister opp "legal research" som en av basisferdighetene en student skal lære gjennom jusstudiet "A law school shall establish learning outcomes that shall, at a minimum, include competency in the following: ...(b) Legal analysis and reasoning, **legal research**, problem-solving, and written and oral communication in the legal context;"

Et eksempel fra teori: "Legal research is an essential lawyering skill for the practice of law. Employers regularly rate the ability to conduct legal research effectively and efficiently among the top skills they look for when hiring new lawyers. That preference makes sense given the amount of time lawyers devote to legal research in practice. Studies show that most lawyers spend somewhere between one-fifth and one-third" of their time conducting legal research." Denitsa R. Mavrova Heinrich; Tammy Pettinato Oltz, "Legal Research Just in Time: A New Approach to Integrating Legal Research into the Law School Curriculum," Tennessee Law Review 88, no. 2 (2021): 469-[vi]

Også innspillet fra LILO i denne høringen viser at arbeidslivet etterspør denne ferdigheten/kompetansen, det var en av tilbakemeldingene i spørsmålene LILO sendte til utvalgte fra deres arbeidslivsnettverk.

Kilde- og litteratursøk henger sammen med akademiske ferdigheter, slik at vi også viser til dette innspillet, hvor kildesøk og litteratursøk hører tett sammen med akademisk skriving/formidling.

Mellommenneskelige ferdigheter er også ferdigheter vi vil fremheve, de vil kunne oppøves gjennom andre ferdigheter som samarbeidsferdigheter, ved forhandlinger, klientbehandling og tvisteløsning osv. Dette er ferdigheter som blir viktige når flere oppgaver tas over av automatisering og lignende, og det må kommuniseres og samarbeides tverrfaglig.

Praksis har den dimensjonen at det også innebærer ferdigheter til å hente frem de relevante ferdighetene til riktige arbeidsoppgaver, og gjerne til komplekse arbeidsoppgaver. For å oppøve ferdigheter til å løse komplekse juridiske arbeidsoppgaver bør en student ha problemløsende og sammensatte ferdigheter på høyt nivå.

5. **Hvordan kan eller burde progresjonen i disse ferdigheter/kompetanser skje gjennom Master i rettsvitenskap?** *(ca. 0,5-1 side og/eller en progresjonstabell som i spm. 5)*

For skriving må progresjon sjongleres med innføring i nye sjangre. Tekniske juridiske skriveferdigheter, som å formidle jus presist og klart, bør oppøves progressivt gjennom alle semestrene. Sjangerskriving, utforming av juridiske dokumenter, akademisk skriving osv., sammen med forståelse for formidling til forskjellige målgrupper, blir det viktig å tenke hva som er relevante sjangre som passer til undervisningen for øvrig, men se til alle studieårene slik at hvis det er liknende skriveøvelser, bør disse bygge på hverandre, eller se hvis behov mangler, fylle disse.
Praksisferdigheter blir som nevnt tidligere behandlet av alle ferdighetsområdene og prosjektene til CELL, men de blir kanskje ikke i står grad behandlet overordnet, helhetlig og/eller i sammenheng, og dermed ikke i en progresjon for eksempel for å utvikle ferdigheter til å løse særlige komplekse og avanserte problemstillinger. Simuleringer og direkte praksis kan oppøve ferdighetene. Jusutdanningen egner seg for simuleringer, rollespill og lignende, men det vil være omfattende å innføre større systemer og i den sammenheng undervisningsformer som dekker løsning av konkrete og målrettede komplekse og sammensatte problemstillinger. Gjennom praksisordningen og rettshjelpstiltakene Jussbuss og JURK, samt valgemner som Lovlab, Legaltech, Robotlaw vil studenter kunne oppøve noe mer sammensatte komplekse ferdigheter, men det er utfordrende å sette sammen en progresjon hvor det utvikles ferdigheter i mer avansert og tverrfaglig problemløsning.

6. **Hvilke vurderingsformer (med karakter eller bestått/ikke bestått) på Master i rettsvitenskap bidrar allerede til oppnåelsen av disse ferdighetene?**

Semester	**Vurderingsform** *(emne, modul: f.eks. JUS2111 – prosedyreøvelsen)* *Se oversikten i vedlegg 1. om skriveundervisning på fakultetet*
10	JUR5030/5060 - Masteroppgaven
9	JUS5010/5011/5012 – rapport B/IB, JUS5502 – JOU B/IB
8	JUS5010 – Praksisordning B/IB JUS5012 – Praktisk rettshjelpsarbeid i Jussbuss JUS5011 – Praksis i Juridisk rådgivning for kvinner, JURK
7	
6	
5	JUS3112 – Kontraktsforhandlinger B/IB JUS3220 – Rettshistorie – skriftlig hjemmeeksamen (skriving)
4	JUS2211 – Semesteroppgave B/IB (skriving) JUS2211 – Obligatorisk kildesøk B/IB (2-timers arbeidskrav)
3	JUS2111 – Obligatorisk kildesøk B/IB (4-timers arbeidskrav) JUS2111 - Prosedyreøvelsen B/IB (muntlig/skriving osv.)
2	
1	JUS1111 – obligatoriske oppgaveinnleveringer B/IB (skriving)

7. **Hvilke nye vurderingsformer (med karakter eller bestått/ikke bestått) på Master i rettsvitenskap kunne bidratt til en bedre oppnåelse av disse ferdighetene?**

Det finnes mange eksempler på undervisningsformer som kan munne ut i nye vurderingsformer når det gjelder skriving og praksis. For skriving, både skriving under press, som en skoleeksamen med alle tilgjengelige hjelpemidler, hvor det for eksempel skal forfattes en e-post til en klient i en trygdesak, og skriving over flere dager, som hjemmeeksamen, enten som individuell eller gruppeoppgave kan være effektivt for å teste flere ferdigheter på en gang. Eksamener kan være sammensatt av flere elementer, noe

individuelt og noe gruppeavhengig, og det kan være sammensatt av elementer som tester forskjellige ferdigheter og sammensatte ferdigheter. Men studentene bør ha fått trening i vurderingsformen slik at den nøye henger sammen med undervisningsformen og at ferdighetene blir godt opptrent. Vurderingsformer som skal teste studenters ferdigheter for å løse sammensatte problemstillinger kan være mer utfordrende å få til slik jusstudiet er lagt opp.

Vurdering av ferdigheter i kildesøk, eksempel: Gi oppgave med en kjent eller ukjent problemstilling, hvor studentene selvstendig skal finne relevante og sentrale kilder, eventuelt også tolke disse kildene og bruke dem på et oppgitt faktum. Selve formen på det som blir innlevert kan være en forklaring av rettskildene til en klient, til en arbeidsgiver eller prinsipal, som en kommentar i en lovkommentar, rundskriv fra et departement osv. Studentene skal vise at de er presise, tar med bare det som er relevant, og finner frem til rettskildene de bør kunne finne frem til i den konteksten de er satt til. Kompleksiteten i de juridiske vurderingene studentene må foreta kan justeres etter hvilket nivå og emne studentene er på. Det kan også være fornuftig å ha en egen del hvor studenten må forklare hvordan kildesøk ble gjennomført og hvorfor nettopp de kildene som ble valgt, ble valgt. Refleksjoner rundt fremgangsmåten, etikk og andre viktige elementer i faget kan legges inn for å få inn kritisk refleksjon og etiske dimensjoner.

Det finnes allerede flere eksempler på undervisningsformer som kan bygge opp slike ferdigheter, og til disse vil det også enkelt kunne integreres passende vurderingsformer. Dessuten kan vurderingsformer som allerede finnes bygges ut til å teste flere ferdigheter.

Et forslag kan være å videreutvikle oppgaveformen som går ut på å "skrive en betenkning" om de rettslige spørsmålene en sak reiser, og at betenkningen skal presenteres til for eksempel en klient, advokat, dommer eller saksbehandler. I JUS4211, i faget sivilprosess, ble det gitt i oppgave å skrive en betenkning til en tingsrettsdommer. En slik tilnærming til "caser" kan være et forslag som er mer virkelighetsnært til arbeidslivet, og teste ferdigheter i å tilpasse jussen til leser i en målgruppe.

Eksempel fra UiT/HHT: I faget kontraktsforhandlinger, der de prøvde ut en digital plattform for å utføre muntlige og skriftlige forhandlinger https://septentrio.uit.no/index.php/SapReps/article/view/6320, et slikt opplegg kunne vært gjort karakterbasert eller B/IB, ved å vurdere den muntlige og skriftlige prestasjonen.

I valgemnet JUS5590/1590 Diskriminerings- og likestillingsrett er det en forhandlingsøvelse som er frivillig å delta på https://www.jus.uio.no/cell/aktuelt/aktuelle-saker/2020/praktikum-jurk.html, denne kunne vært vurdert med karakter/bestått/ikke bestått, eller en liknende øvelse kunne vært innført i et obligatorisk emne.

Semester	**Vurderingsform** *(fag, modul, kort beskrivelse)*
10	
9	
8	Utvide/endre praksisordningen slik at det er mulig å skreddersy praksis bedre, gi flere forskjellige tilbud, slik som INSJ-UiO kan være et eksempel på*. Eventuelt innføre obligatorisk praksisordning slik de har ved UiT https://uit.no/praksis#kapittel_656076
7	
6	
5	
4	
3	
2	
1	

* INSJ-UiO er en mye enklere praksis-ordning enn Jussbuss og JURK. Ferdighetene som øves opp kan være å gi helt enkel juridisk informasjon til noen som ikke har vært borti jus før, i en kommersiell kontekst. I INSJ er det også jobbskygging hos for eksempel patentstyret, hvor studenter ser hvordan spørsmål løses i arbeidslivet.

Vedlegg 1.

Oversikt over skriveundervisningen på fakultetet				
År	**Sjanger**	**Oppgaveform**	**Fag**	**Ferdighets- og læringsmål**
5	Akademisk tekst	Stor eller liten masteroppgave	Studentvalgt emne	Akademiske krav til analyse og tekst (engelsk)
Valgemner	Internasjonalt prosesskrift	Mock Trial Gruppeoppgave	JUS 5912 Legal Writing and Oral Advocacy in International Law,	Samskriving, argumentasjonsteknikk
	Offentlig utredning, Lovtekst	Gruppeoppgave	JUS 5502 Lovgivningslære	Samskriving, digital samhandling, faktainnhenting, faktaanalyse, beskrivende og drøftende tekst, utforming av regeltekst
	Lovtekst	Rådgivning Samarbeid	JUS 1502 Klart lovspråk (H20)	Analyse av tekstkvalitet Rådgivning i skriveprosesser
	Veiledning i tekstskriving	Studentretting undervisningsklinikk	Studentlærerklinikk	Analyse av tekstkvalitet Skriveveiledning
	Rettighetsinformasjon	Individuell rettshjelp Generelle informasjon på nett og brosjyrer	JURK/Jussbuss	Anvendelse av klarspråkprinsipper og rettssosiologiske kunnskap i individualisert og generalisert rettighetsinformasjon, digitalt, analogt, muntlig og skriftlig. Oversettelse av fagspråk. Fremmedspråk (f.eks.farsi)
	Prosesskrift	Prosedyrekonkurranse (Telder/Jessup) Internasjonal tvisteløsning	JUS 5041 Prosedyrekonkurranser	Samskriving, gruppesamhandling, retorikk
4.2	Utredning/akademisk tekst	Fakultetsoppgave/hjemme-eksamen	Straff/prosess	Forberedelse til akademisk skriving

3.2	Historisk analyse	Hjemmeeksamen	Rettshistorie	Kildekritikk, kildeanalyse
3.1	Materiell domsanalyse	Fakultetsoppgave med medstudentrespons	Avtalerett	Fagfelleferdigheter, analysere rettskilder
3.1	Muntlig fremføring/domsanalyse	Muntlig gruppefremføring - teorioppgave/domsanalyse/praktikum om samme tema.	Obligasjonsrett	Styrke analyseferdighetene
2.2	Utredning	Semesteroppgave – bestått/ikke bestått	Forvaltningsrett	Fagfelleferdigheter, godt språk, god struktur, beherske «å gjøre rede for» og «å drøfte»
2.1	Prosesskrift	Prosedyreøvelse	Folkerett	Samskriving, fagfelleferdigheter [muntlige ferdighet/engelsk]
1.2	Rettslige argumentasjonsmønstre Domsanalyse (metode)	Skrivekurs Individuell skrivetrening og samskriving på kurs	Juridisk metode	Vanlige rettslige argumentasjonsmønstre
1.1	Introduksjonsskrivetrening	Fakultets- og kursoppgave Bestått/Ikke-bestått	Avtale-/kjøpsrett	Mønsterdrøftelser, grunnleggende argumentasjon

Vedlegg 6 – LILO Innspill til ferdighetsstigen

Innspill til arbeidsgruppen – ferdigheter og mulige moduler

CELL-prosjekter

Frist: 1.2.2021

1. Prosjekt, ferdighetsområde og fagligansvar for skjemaet (velg)

_X_ LILO Digitale ferdigheter LILO team
____ Skrivelab/Praksis Skriveferdigheter Jon Christian/Hilde
____ Student som forsker Akademiske ferdigheter Marte
____ Prosedyresatsning Muntlige ferdigheter Malcolm
____ Forhandlingsforum Tvisteløsningsferdigheter Sverre
____ Forskerprosjektet Samarbeidsferdigheter Cecilie/Malcolm

2. Hvilke MiR-læringsmål (både kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse) fra arbeidsgruppens reviderte forslag har størst tilknytning til deres prosjekt? *(klipp og lim fra vedlegget)*

- God kunnskap om vekselvirkningen mellom rett og samfunn (se presisering i pkt 4)
- anvende juridisk metode og digitale verktøy til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger
- Samarbeide med jurister og tverrfaglig med andre profesjoner om rettslige problemstillinger

- Forstå og vurdere sammenhenger mellom retten og samfunnet, herunder rettens plass i styring av samfunnsutviklingen og digitaliseringens betydning for utviklingen av retten
- Identifisere etiske og yrkesetiske problemstillinger relatert til jussen og håndtere disse på en forsvarlig måte (knyttet til digitalisering)

3. Hvilke(n) kunnskap/ferdigheter/kompetanser, som er aktuelle for deres prosjekt, bør en student på Master i rettsvitenskap ha tilegnet seg etter 5 år? (*Klargjør i hvilken grad det er basert på forskning, policy standarder (f.eks. EU) eller erfaring fra JUS).*

Metode: LILO har brukt følgende tilnærming. Vi har innhentet innspill fra praktikere (spørreskjema sendt ut til samarbeidspartnere med 8 respondenter) og systematisert disse, supplert med egne ideer i lys av tilgjengelige policystandarder.

Kunnskap:
Kunnskap om problemer knyttet til digitalisering av retten, samt mulige løsninger (støttes av EUs Digital Competence Framework, DigComp, mål 5.2, jf. vedlegg 1)

- Digitaliseringsvennlig regelverk og automatisering av regelverk

Ferdigheter:
Bruk, analyse og utvikling av digitale verktøy (DigComp 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.4, 2.5, 3.1, 3.4, 4.3, 5.1, 5.2 og 5.4)

- Arbeide med relevant faktum, inkludert innhenting, systematisering, osv. av ulike kilder (DigComp 1.1, 1.2, 1.3, 3.1 og 3.2)
- Digital analyse av retten, for eksempel bruk av metoder for tekstanalyse (DigComp 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.4, 3.1 og 3.2)
- Bidra til utvikling av juridiske tjenester som bidrar positivt til samfunnet (DigComp 3.4, 4.3, 4.4 og 5.2)

Generell kompetanse:

- Tverrfaglig samarbeid med andre profesjoner, særlig it og data (fremhevet av praktikerne i høringen og DigComp 2.4).
- Vurdere etiske spørsmål rundt digitale verktøy og digitalisering av retten (DigComp 4.3 og 4.4)

4. Hvordan kan eller burde progresjonen i disse ferdigheter/kompetanser skje gjennom Master i rettsvitenskap? *(ca. 0,5-1 side og/eller en progresjonstabell som i spm. 5)*
Digitale kunnskaper, ferdigheter og kompetanser er **dynamiske**, fordi hensyn til teknologiutviklingen påvirker kravene over tid. I det følgende skisserer vi muligheter som kan implementeres i nærmeste fremtid, eller som allerede er under utvikling. I tillegg til å arbeide med konkrete tiltak, bør det defineres en prosess som ivaretar at det skjer oppdateringer i kravene til digitale ferdigheter, for eksempel ved å bruke det digitale panelet, bestående av eksterne samarbeidspartnere som gir råd til fakultetet. En potensiell fagansvarlig for ferdighetsstigen kan ha ansvar for dette, i samarbeid med LILO.
Selv om studentene anses som *digital natives*, viser undersøkelser (blant annet gjennomført i forbindelse med NIFUs Rapport om pedagogisk bruk av digital teknologi i høyere utdanning) at deres digitale kunnskap ofte blir overvurdert. Studentene er storforbrukere av digital teknologi, men vil ikke nødvendigvis ha forutsetningene for å bruke digitale løsninger i en lærings- eller arbeidssituasjon. For å sikre at studentene er åpne for å bruke kjente teknologier på nye måter eller ta i bruk nye teknologier, er det viktig å få frem utbyttet de kan ha av dette, både i undervisnings- og læringssituasjoner og i fremtiden hos arbeidsgiver. Samtidig må risikoen for "teknologitrøtthet" veies opp mot behovet for digitalisering. Valg av teknologi og bruken av disse i undervisningen bør derfor vurderes i samråd med både studentene og deres fremtidige arbeidsgivere.

Tabell 1: Progresjon i digitale ferdigheter/kompetanser gjennom master i rettsvitenskap (*statisk oversikt, som bør suppleres med konkrete tiltak over tid)*

	Kunnskap (bla om digitalisering av retten)	**Ferdigheter og digitale verktøy**	**Generell kompetanse**
Tidlig fase = To første studieår	Grunnleggende kunnskap	Bruk av enkelte digitale verktøy	Grunnleggende samarbeidskompetanse
Mellomfase = Tredje og fjerde år	Avansert kunnskap	Bruk av avanserte digitale verktøy, analyse av digitale verktøy og digital analyse av retten	Forståelse for tverrfaglig samarbeid, generell forståelse for etiske utfordringer knyttet til teknologi og jus
Sluttfase = Valgemner og masteravhandling	Spesialisert kunnskap gjennom valgemner og masteravhandling	Bruk av avanserte digitale verktøy, utvikling av digitale verktøy	Bruk av tverrfaglig samarbeid, forståelse for etiske utfordringer på spesialiserte teknologirettede rettsområder

NB: En konkret nedfelling av progresjonen bør skje i tett samarbeid med det relevante fagmiljøet. Det følgende forslaget bør sees som et bidrag til idémyldring, som bør **videreutvikles i tett dialog med de relevante fagmiljøene**.

<u>Oversikt over digital kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse</u>

A. **Kunnskap**

Tidlig fase

- Synliggjøring av muligheter for digitalisering av retten og bruk av digitale løsninger på ulike rettsområder – se konkrete forslag i progresjonstabellen nedenfor
- Sammenhengen mellom **menneskerettigheter og teknologi**:
  - Potensielle brudd på retten til privatliv (personvern) f.eks. ved digital overvåkning av innbyggere
  - Verktøy for Human Rights Impact Assessment
- Innføring i **digitalisering av retten**, f.eks. som del av forvaltningsrett
  - Skjønnsutøvelse og automatiserte vedtak
  - Digitaliseringsvennlig og automatiseringsvennlig lovgivning (https://www.digdir.no/datadeling/spesifikke-anbefalinger-lage-automatiseringsvennlig-regelverk/2879)
- Grunnleggende **personvernrett og informasjonssikkerhet** (her er det behov for å diskutere hvor dette passer inn i studiet, f.eks. ifm. menneskerettigheter og/eller forvaltningsrett)

Mellomfase

- Digitale aspekter av formuerett
  - For eksempel digital signatur (BankID)
- Avansert kunnskap om digitalisering av retten, f.eks. bruk av ekspertsystemer, stordata, sentrale IT-begreper som API, strukturert og ustrukturert data, osv.
  - Forelesning i metode/etikk om rettsteknologi.
  - (Kan i fremtiden utvides til å omfatte en ferdighet til bruk av digitale verktøy når disse blir utviklet og tilgjengelige)
- Prosessretten og digitalisering
  - Digitale bevis (inkl. etisk fremstilling av digitale bevis ifm. rettslige tvister)

    - Digitale domstoler, digital tvisteløsning, m.m.
    -

Sluttfase

- Valgemner: Legal Tech, Programming for Lawyers m.m.
- Fremtidig valgemneprofil 'Law and Technology'
- Spisskompetanse gjennom masteravhandling.

B. **Ferdigheter**

Tidlig fase

- Praktisk bruk av grunnleggende digitale verktøy.
    - Mange innspill fra praktikere fokuserte på konkrete digitale verktøy, som Office pakken, Excel; verktøy for digitale møter, selvstendig å ta i bruk nye verktøy. Grunnfunksjoner i Word og Teams, spisset mot noe juridisk relevant (f.eks. sammenligning av tekster, disposisjon)
    - Finne frem til rettskilder, verktøy: Lovdata, Juridika, Rettsdata
    - Innføring av Teams eller lignende for kollokviegrupper
- Første erfaringer med prosedyre i digitale domstoler
- Håndtering av faktum, herunder dokumenter, muntlig kommunikasjon, osv.; kildekritikk og verifisering (fremhevet av praktikere)
    - Søke opp informasjon fra det offentlige (f.eks. matrikkelen). For eksempel en fakultetsoppgave som krever søk i matrikkelen.
    - F.eks. oppgave: hvordan kreve innsyn?

Mellomfase

- Det er behov for å vurdere om/hvordan noen av disse punktene kan få plass på jusstudiet
    - Praktisk automatisering av juridiske rutineoppgaver, f.eks. i forbindelse med due diligence
    - Bruk av metoder for digital tekstanalyse
    - Kreativ rettsteknologisk/empirisk oppgave, der studentene skal selv skal utvikle en teknisk løsning. Dette kan være en "legal design" praktikumsoppgave, der løsningen skal være tverrfaglig, med bidrag fra teknologer og andre f.eks. studenter på interaksjonsdesign (lage en prototype, eller en løsningsskisse). Dette er en idé som bør først prøves ut ifm. et valgfag, for eksempel Legal Technology, før man eventuelt vurderer å videreføre den i forbindelse med et obligatorisk fag.

Sluttfase

- Valgemner: Legal Tech, Programming for Lawyers m.m.
- Fremtidig valgemneprofil 'Law and Technology'
- Spisskompetanse gjennom masteravhandling.

C. **Generell kompetanse**

Tidlig fase

- Fremme samarbeid gjennom gruppearbeid, kollokviegrupper, prosedyrekonkurranser, m.m.
    - En forutsetning for senere tverrfaglig samarbeid er å tilrettelegge for samarbeid, bla i arbeidsgrupper.
- Fremme nysgjerrighet og åpenhet for nye digitale løsninger
    - For eksempel basert på frivillige aktiviteter, som Oslo Legal Hackathon eller aktiviteter i regi av innovasjonslabben LILO.

Mellomfase

- Metode og etikk
    - Vurdere etiske spørsmål rundt bruk (eller manglende bruk) og utvikling av digitale verktøy og teknologi
    - Taushetsplikt og praktisk informasjonssikkerhet
- Semiobligatoriske valgemner: Se mulige konkrete forslag i progresjonstabellen nedenfor

Sluttfase

- Tverrfaglige valgemner som Legal Technology, Programming for Lawyers, Lovlab, Robot Regulation, m.m.
- Spisset kompetanse om etiske spørsmål på spesifikke rettsområder gjennom valgfag.

Tabell 2: Undervisningstilbud som støtter opp under ønsket progresjon i digitale ferdigheter/kompetanser (tentativ progresjonstabell med konkrete forslag til undervisningstemaer m.m.)

Semester	*Emne: Forslag*
10	• Bruk av avanserte funksjoner i Word/tekstbehandlingsverktøy ifm. masteroppgave; kildeverktøy • Forelesning + flere kurs for masteroppgaveskrivende i søk etter kilder
9	Valgemner: JUS5080 Programming for Lawyers, JUS5671 Legal Technology, JUS5690 Robot Regulation m.m.
8	JUS4111: Etikk: Juridisk-etiske problemstillinger ved bruk/utvikling av ny teknologi, samt mangelen på dette. Metode: Analyse av rettsavgjørelser ved hjelp av KI Semiobligatoriske valgemner: • Rettsosiologi: Rettens påvirkning på teknologiutviklingen i samfunnet og omvendt • Rettsfilosofi: Språkteknologiske utfordringer ved jus • Rettsøkonomi: Konsekvenser av endring av rettsregler som følge av teknologi (digitaliseringsvennlig lovgivning m.m.)
7	JUS4211: • Innsikt i og bruk av digitale rettsforhandlinger/Online Dispute Resolution (ODR). • Problemstillinger knyttet til digitale bevis.
6	JUS3213: Dynamisk formuerett: • Blokkjedebasert tinglysing. • Sikring av immaterielle rettigheter. Selskapsrett: Innsikt i digitale due diligence-prosesser Valgemner: JUR1080 Programming for Lawyers, JUR1671 Legal Technology m.m.
5	JUS3112: Avtalerett/Obligasjonsrett: Smart Contracts - bruk av Block Chain for å sikre oppfyllelse av avtaler Pengekravsrett: • Kryptovalutas rettslige status. • Problemstillinger rundt ID-tyveri og uautoriserte betalingstransaksjoner.
4	JUS2211: Innføring i digitalisering av retten, f.eks. forvaltningsrett • Skjønnsutøvelse og automatiserte vedtak

	• Digitaliseringsvennlig og automatiseringsvennlig lovgivning • Grunnleggende spørsmål om personvern og informasjonssikkerhet Ferdigheter: • Tilgjengelige kurs eller lignende i bruk av Word/tekstbehandlingsverktøy ifm. semesteroppgaven • Vurdere å øke antall kurstimer i søk etter kilder slik at det er tid til rettskildetypen forskrift og forvaltningspraksis, i tillegg til mer tid til søk etter rettsakter; muliggjør modning og trening (ferdigheter) i høyere grad for studentene
3	JUS2111: Kildesøk i digitale kilder ifm. prosedyreøvelsen Menneskerettslige aspekter ved digitalisering og bruk av teknologi • Årsaken til potensielle brudd på rettigheter (f.eks. masseovervåkning) • Bidra til enklere tilgang til å hevde sin rett • Verktøy for Human Rights Impact Assessment Tilgjengelige kurs eller liknende i bruk av Teams ifm. prosedyreøvelsen (gruppearbeid) Mulig første møte med digital rettssal ifm. prosedyreøvelsen
2	JUS1211: Muligheter ved digitalisering og bruk av digitale løsninger • Juridisk metodelære og digitalisering: Analyse av rettsavgjørelser ved hjelp av KI, bruk av KI for å forbedre språk. • Fast eiendoms rettsforhold; søk i matrikkelen • Familie- og arverett: Automatisert skilsmisse- og arveoppgjør.
1	JUS1111: Muligheter ved digitalisering og bruk av digitale løsninger • Smart Contracts - bruk av Block Chain for å sikre oppfyllelse av avtaler • Automatisert saksbehandling og utregning av skadeoppgjør i erstatningsrett

5. Hvilke vurderingsformer (med karakter eller bestått/ikke bestått) på Master i rettsvitenskap bidrar allerede til oppnåelsen av disse ferdighetene?

Mange av de digitale læringskravene vil ha en relevans for ulike hjemmeeksamener, digitale eksamener og gruppeprosjekter. I tillegg finnes det følgende separate vurderingsformer/arbeidskrav:

Semester	**Vurderingsform** *(emne, modul: f.eks. JUS2111 – prosedyreøvelsen)*
10	Bruk av Word/tekstbehandlingsverktøy ifm. masteroppgave
9	Valgemner: JUS5080 Programming for Lawyers, JUS5671 Legal Technology, JUS5690 Robot Regulation
8	
7	
6	Valgemner: JUR1080 Programming for Lawyers, JUR1671 Legal Technology
5	Bruk av Word/tekstbehandlingsverktøy ifm. hjemmeeksamen i rettshistorie
4	JUS2211: Undervisning i søk etter EU/EØS-rettslige kilder Bruk av Word/tekstbehandlingsverktøy ifm. semesteroppgaven
3	JUS2111: Undervisning i søk etter digitale kilder ifm. prosedyreøvelsen
2	
1	

6. Hvilke nye vurderingsformer (med karakter eller bestått/ikke bestått) på Master i rettsvitenskap kunne bidratt til en bedre oppnåelse av disse ferdighetene?

Det foreslås ikke nye *separate* vurderingsformer i dag, men fagansvarlige oppfordres til å vurdere hvordan digitale aspekter er relevante for kunnskaper, ferdigheter eller generell kompetanse som vurderes i de ulike emnene. Det bør synliggjøres hvordan konkrete digitale ferdigheter kan få betydning for ulike eksamensformer, for eksempel avanserte aspekter av Word ifm. skriving av fakultetsoppgaver m.m. Følgende vurderingsformer kan vurderes, men det bør vurderes når de plasseres i studiet:

- Digital prosedyreøvelse.
- Legal design-oppgave (ideen må utvikles og konkretiseres).
- Kurs i avanserte Word-funksjoner ifm. semesteroppgave. Dette kan være et arbeidskrav eller bestått/ikke bestått.
- Analyse av en "Smart Contract".

Nye vurderingsformer bør utformes i tett samarbeid med det aktuelle fagområdet.

***Vedlegg 1:* Policydokumenter, strategier og rapporter som er relevante for digitale ferdigheter**

I det følgende presenteres utdrag fra relevante policydokumenter, strategier og rapporter som er relevante for temaet.

A. UiOs strategi mot 2030, Regjeringens strategi mot 2025 og våre innspill

Innspillene som gis her støtter opp under mange av målsetningene i UiOs strategi mot 2030.

Det er særlig grunn til å løfte frem følgende som inngår i strategien mot 2030:

> "UiO skal fortsette å utvikle undervisnings- og læringsformer som stimulerer til etisk refleksjon, kritisk tenkning, kreativitet og evne til problemløsning."

Våre forslag vil innebære at jusstudentene utfordres som ønsket i strategien, og gir samtidig et ferdighetsrettet perspektiv på undervisningsformen som kan øke mulighetene for å oppnå de målsetningen som er satt for UiO frem mot år 2030. En høyere grad av ferdighetsrettede undervisningsformer ved Det juridiske fakultet på UiO er også i harmoni med Centre on Experiential Legal Learning (CELL) sin målsetning.

Regjeringen har utarbeidet en strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren i perioden 2021–2025. I denne strategien inngår en rekke satsningsområder. Våre innspill treffer godt på de strategiske innsatsområdene som er særlig relevante for studentene;

digitalisering for fleksibel utdanning;
digital innovasjon i undervisning og læring; og
digitale temaer, metoder og kompetanse i alle fag.

Vi håper også at våre innspill vil bidra til å støtte opp om ledelse og kultur for digital omstilling, som er ett annet satsningsområde i Regjeringens strategi for digital omstilling mot 2025, ved Det juridiske fakultet på UiO.

Det er særlig grunn til å fremheve følgende målsetninger i "UiOs: Strategi 2030: Kunnskap - ansvar - engasjement: For en bærekraftig verden" (UiO: Strategi 2030) da disse målsetningene understøttes av de innspillene som gis med dette til gruppen for ferdighetsstigen;

"UiO: Strategi 2030" innleder med et utgangspunkt om at UiO, som et internasjonalt orientert breddeuniversitet, har særlige forutsetninger for å lykkes med å utvikle sterke tverrfaglige og innovative miljøer.

"UiO: Strategi 2030" legger til grunn at akademisk frihet og institusjonell autonomi som understøtter, er grunnleggende forutsetninger for at UiO skal kunne oppfylle samfunnsoppdraget.

I UiOs strategi mot 2030 er følgende strategiske mål angitt: "UiOs virksomhet skal kjennetegnes av høy etisk standard, høy kvalitet og vilje til å ta dristige og nyskapende valg." ("UiO: Strategi 2030", s. 2)

I UiOs strategi mot 2030 er ett av målene at "UiO skal utvikle og fornye studiene for alle studentgrupper og svare på samfunnets behov for tverrfaglig kunnskap." ("UiO: Strategi 2030", s. 3)

I UiOs strategi mot 2030 er videre ett av målene at "UiO skal legge til rette for at studentene tar del i utforskende og nyskapende læring som motiverer og gjør dem til en ressurs for hverandre." ("UiO: Strategi 2030", s. 3)

I UiOs strategi mot 2030 er i tillegg ett av målene at "UiO skal bruke arbeids- og vurderingsformer som aktiverer studentenes kunnskap og erfaringer." ("UiO: Strategi 2030", s. 3)

"UiO: Strategi 2030" setter som en del av strategien å legge til rette for studieløp på tvers av fag. ("UiO Strategi 2030", s. 3)

I UiOs strategi mot 2030 inngår det, for å møte studentenes samfunnsengasjement, faglige ønsker og ambisjoner, at studietilbudene skal gjøres mer fleksible og tverrfaglige. ("UiO: Strategi 2030, s. 4)

Ett av målene i UiOs strategi fremover, som også er ambisiøst, er at UiO skal bli et knutepunkt for studentinnovasjon i Oslo-regionen. Innspillene som gis her støtter opp under denne målsetningen. ("UiO: Strategi 2030, s. 4)

I strategien mot 2030 inngår det også at "UiO skal bidra til verdiskaping og nye arbeidsplasser gjennom innovasjon og entreprenørskap". ("UiO Strategi 2030", s. 4) Innspillene som gis med dette vil utfordre studentene og gi dem perspektiver som vil muliggjøre en lavere grad av konformitet blant uteksaminerte studenter. UiOs mulighetsrom for å bidra til at studentene under studietiden og senere opplever å være selvstendige individer, som er kreative og innovative, i tillegg til etisk bevisste samt som kjenner og unngår kognitiv dissonans, økes med disse innspillene.

I "UiO: Strategi 2030" er det også en målsetning at "UiO skal ta i bruk nyskapende organisasjons-, arbeids- og læringsformer med effektiv utnyttelse av digitale ressurser." ("UiO: Strategi 2030, s. 5) Innspillene er nyskapende, og innebærer en effektiv utnyttelse av digitale ressurser, i tillegg til at innspillene skal sette studentene i stand til selv å utnytte digitale ressurser på en effektiv, innovativ, kreativ og etisk måte.

Flere av målsetningene i UiOs strategi mot 2030 kunne ha blitt trukket frem, men det får være tilstrekkelig å trekke frem de målsetninger som er gjort, og som vi mener våre innspill støtter opp om.

B. DigComp

EUs Digital Competence Framework 2.0 gir et rammeverk for hvilken digital kompetanse innbyggere bør ha. Rammeverket er også utviklet til DigComp 2.1, og DigComp 2.2 kommer i løpet av tidlig 2022. DigComp 2.2 kommer tilsynelatende til å ha en inndeling lignende kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse (knowledge, skills, attitude). Denne virker mer relevant for UiO og bør hensyntas når den foreligger.

Kompetanseområder fra DigComp 2.0

Competence areas **Dimension 1**	**Competences** **Dimension 2**
1. Information and data literacy	1.1 Browsing, searching and filtering data, information and digital content 1.2 Evaluating data, information and digital content

	1.3 Managing data, information and digital content
2. Communication and collaboration	2.1 Interacting through digital technologies 2.2 Sharing through digital technologies 2.3 Engaging in citizenship through digital technologies 2.4 Collaborating through digital technologies 2.5 Netiquette 2.6 Managing digital identity
3. Digital content creation	3.1 Developing digital content 3.2 Integrating and re-elaborating digital content 3.3 Copyright and licences 3.4 Programming
4. Safety	4.1 Protecting devices 4.2 Protecting personal data and privacy 4.3 Protecting health and well-being 4.4 Protecting the environment
5. Problem solving	5.1 Solving technical problems 5.2 Identifying needs and technological responses 5.3 Creatively using digital technologies 5.4 Identifying digital competence gaps

C. **Digital omstilling-strategi**

Regjeringen har fastsatt en strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren. Følgende punkter er særlige relevante for arbeidet med ferdighetsstigen:

> Utvikle pedagogiske prinsipper og didaktiske metoder som bidrar til at forskjellige digitale undervisnings- og vurderingsformer kan tas i bruk for bedre læring og involvering av alle studenter.
>
> Gi ansatte bedre kompetanse i forskningsbaserte former for digital undervisning, læring og vurdering, og legge til rette for et godt samspill mellom bruken av digital teknologi, pedagogiske prinsipper og faglig innhold.
>
> Utvikle ansattes kompetanse om hvordan digitaliseringen endrer deres fagområde for å fornye fag og utdanning.

D. **Beijing Consensus on Artificial Intelligence and Education**

Beijing Consensus on Artificial Intelligence and Education er et programdokument som følger opp en stor konferanse om kunstig intelligens i utdanning avholdt i 2019. Særlig relevante punkter er:

AI for learning and learning assessment

14. Be cognizant of trends regarding the potential of AI to support learning and learning assessments, and review and adjust curricula to promote the in-depth integration of AI and transformation of learning methodologies. Consider applying available AI tools or developing innovative AI solutions, where the benefits of AI use clearly outweigh the risks, to facilitate well-defined learning tasks in different subject areas and supporting the development of AI tools for interdisciplinary skills and competencies.

15. Support school-wide pilot tests on the use of AI to facilitate innovation in teaching and learning, drawing lessons from successful cases and scaling up evidence-based practices.

16. Apply or develop AI tools to support adaptive learning processes; to leverage the potential of data to enable the evaluation of the multiple dimensions of students' competencies; and to support large-scale and remote assessment.

Development of values and skills for life and work in the AI era

17. Be mindful of the systemic and long-term transformation of the labour market, including its gender dynamics, due to AI adoption. Update and develop mechanisms and tools to anticipate and identify current and future skills needs in relation to AI development, in order to ensure the relevance of curricula to changing economies, labour markets and societies. Integrate AI-related skills into the school curricula and qualifications of technical and vocational education and training (TVET) and higher education, taking into consideration the ethical aspects and interrelated humanistic disciplines.

18. Be cognizant of the emergence of a set of AI literacy skills required for effective human–machine collaboration, without losing sight of the need for foundational skills such as literacy and numeracy. Take institutional actions to enhance AI literacy across all layers of society.

19. Set up mid- or long-term plans and take urgent actions to support higher education and research institutions in developing or enhancing courses and research programmes to develop local AI talent, in order to create a massive pool of local AI professionals who have the expertise to design, programme and develop AI systems.

AI for offering lifelong learning opportunities for all

20. […] Adopt AI platforms and data-based learning analytics as key technologies in building integrated lifelong learning systems to enable personalized learning anytime, anywhere and potentially for anyone, with respect for learners' agency. Exploit the potential of AI to enable flexible learning pathways and the accumulation, recognition, certification and transfer of individual learning outcomes.

E. **AI and education: Guidance for policy-makers**

UNESCO har utarbeidet en veileder om kunstig intelligens i utdanning, som inneholder en rekke både generelle og konkrete råd.

F. **Artificial Intelligence and the Futures of Learning**

UNESCO har også en nettside for deres prosjekt Artificial Intelligence and the Futures of Learning, hvor blant annet fremtidige rapporter, veiledere og lignende vil bli publisert.

G. **Ny rapport om pedagogisk bruk av digital teknologi i høyere utdanning:**

NIFU har utarbeidet en rapport om pedagogisk bruk av digital teknologi på vegne av HK-dir. Som tidligere nevnt fremhever rapporten at studenter mangler kompetanse til bruk av digital teknologi i undervisnings- og arbeidssituasjoner. Det pekes også på andre forutsetninger som må være til stede for å bruke digital teknologi på en god måte i UH-sektoren.

Vedlegg 2: Læringskrav på fakultetet med endringer foreslått av Arbeidsgruppen

Ved gjennomført studium skal du ha følgende kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse

Kunnskaper

Kandidaten skal ha:

- Avansert kunnskap om juridisk metode
- Avansert kunnskap om retten på de fagområder som omfattes av studiet
- God kunnskap om sammenhengen mellom internasjonal og nasjonal rett
- God kunnskap om de verdier og hensyn som ligger til grunn for retten
- God kunnskap om vekselvirkningen mellom rett og samfunn
- God kunnskap om retten i et historisk perspektiv
- God kunnskap om etiske utfordringer og juristers rolle i samfunnet
- Spesialisert innsikt innen fagområder som dekkes av masteroppgaven

Ferdigheter

Kandidaten skal innenfor ulike juristroller og ulike juridiske sjangre kunne anvende juridisk metode og digitale verktøy til å analysere, drøfte og ta standpunkt til rettslige problemstillinger på en kritisk~~, selvstendig~~ og etisk måte, både selvstendig og i samarbeid med andre. Dette innebærer å kunne:

- Identifisere rettslige problemstillinger i et saksforhold
- Drøfte og løse konkrete rettsspørsmål, også på ukjente rettsområder
- Utrede og vurdere rettsreglene innen ulike rettsområder
- Argumentere skriftlig og muntlig for et rettslig standpunkt på en tydelig, presis og overbevisende måte
- Foreta rettspolitiske vurderinger av rettsregler
- utforme ulike normerende tekster, eksempelvis lovforslag, avtaler og~~,~~ vedtekter
- Gjennomføre et avgrenset forskningsprosjekt under veiledning og i tråd med forskningsetiske normer Å kunne produsere akademiske tekster av et visst omfang med tilfredsstillende bruk av juridisk metode og i tråd med forskningsetiske normer..

Generell kompetanse

Kandidaten skal kunne bruke de juridiske kunnskapene og ferdighetene på selvstendig vis til å:

- ~~Gjennomføre ulike typer juridiske arbeidsoppgaver~~
- Samarbeide med jurister og tverrfaglig med andre profesjoner om rettslige problemstillinger
- Formidle juridiske resonnementer til jurister, andre profesjoner og allmennheten
- Identifisere etiske og yrkesetiske problemstillinger relatert til jussen og håndtere disse på en forsvarlig måte
- Forstå og vurdere sammenhenger mellom retten og samfunnet, herunder rettens plass i styring av samfunnsutviklingen og digitaliseringens betydning for utviklingen av retten
- Reflektere over jussens forhold til andre fag

- Løse nye problemer og bidra til nytenking i en rettslig sammenheng
- ~~Fremme rett og rettferdighet~~

***

Obs! I forhold til foreslåtte sletningen av ”Fremme rett og rettferdighet” skrev Arbeidsgruppen: ”målet er hentet fra kandidatløftet og er et svært bredt mål som handler mer om verdier og moral enn kunnskaper og ferdigheter som fakultetet tar ansvar for å gi læring om. Allikevel har målet en tydelig symbolsk verdi og arbeidsgruppen oppfordrer høringsinstansene til å gi innspill på dette punktet. Om målet skal videreføres må det samtidig være med en presisering på hvordan dette målet skal følges opp i undervisning og vurdering.” CELL-prosjektene kunne vurdere om man foreslå konkrete elementer tilknyttet til denne kompetansen.